

«Estayidil izdengüchiler üchün»

Nikola Yaqup Ghabril

Munderije: —

Kirish söz

1-muzakire

1-qisim: Tewrat we Injil — heqiqettur

2-qisim: Eqliy ispat

3-qisim: Tarixiy ispat

4-qisim: Arxé'ologiyilik (qézip chiqqan) ispat

2-muzakire

Tewrat we Injilni Qur'an inawetsiz qiliwetkenmu?

3-muzakire

Insan balisi gunahkardur, hetta peyghemberlermu!

4-muzakire

Mesih Eysaning kréstke mixlinishi (kirish söz)

1-qisim: Xudaning Mesih Eysaning kréstke mixlinishida

bolghan meqsiti.

Eysa «Inaqulashturush»ni qandaq emelge ashurghan?

2-qisim: peqet Mesih Eysala ashu qurbanliq wezipige layiqtur

3-qisim: Mesih Eysa Öz ixtiyari bilen kréstke mixlanghanmu?

4-qisim: Qur'anda Mesih Eysaning kréstke mixlinishi toghrisida yézilghanliri

5-qisim: Mesihning kréstke mixlinishidiki tarixiy ispatlar

5-muzakire

Mesihning gunahsizliqi, Xudaliqi we oghulluqi

6-muzakire

Qur'anda Mesihning bashqilardin üstünlüki toghrisida yézilghanliri

7-muzakire

Xudadiki «Üchning birliki», «Üchte birlik» yaki «Üchlük gewde»

8-muzakire

«Yardemchi» we Muhemmed

9-muzakire

Injilning qalaymiqan dunyagha bergen nuri

Hatime

«Estayidil izdengüchiler üçhün»

Kirish söz

Men nurghun waqtimni musulman qérindashlirim bilen bille ötküzdüm; bu qérindashlirim ichide ölimalarmu az emes idi. Biz din toghruluq estayidil, semimiy we dostane paranglashqanlirimizda «Bu dunyadiki barliq yollarni qidirip, hemme ishiklarni chékip chiqattuq»; shuning bilen mende bu söhbetlirimizni yekünlep yézip, bir kitabche qilip chiqirish xiyali tughuldi. Axiri xiyalim emelge éship, bu kitabche yézilip chiqti. Bu kichikkine «tirishchanliqim»ni, heqiqet yolidikiler üçhün paydiliq hem ulargha yétekchi bolsun dep, heqiqetni izdeydighan hem uni nishan qilidighan kishiler otturisigha qoymaqchimen. Eger heqiqetning néme ikenliki ulargha éniq bolghan bolsa, ular heqiqetke érishish üçhün barliq dunyalirini raziliq bilen sétiwétip, heqiqetni xoshalliq bilen sétiwélishini semimiy ümid qilimen. Ene shundaq kishilerla bext hem ronaq tapalaydu.

Bu kitabtiki muzakirlirimde men herqandaq bir ehli musulmangha mas kélidighan usulni qollandim, herqandaq bir hórmetlik izdengüchining uni inkar qilmaydighanliqigha ishinimen. Imkaniyetning bariche, Qur'an, hedis we hem tarixlardin ispatlar aldim. Chünki bular musulmanlargha nisbeten tarazida toxtaydighan hem héchqandaq

qarshiliqqa uchrinmaydigan ispatlardur. Mushundaq ispatlar bolghandila, biz gepning poskallisigha yételeyimiz. Shübhisizki, alimlarning sherhliginidek, «Heqiqet izdinishning qizidur». Heqiqetni izdigüchi uni tépish üçün munazire saheside yol kézishke razidur. Alliqachan heqiqetke érishken kishimu bu munaziridin bash tartmaydu, chünki bu munazire uni téximu mustehkemleydu. Shunga qérindishim, ixlasmenlik bilen bolidighan söhbetke teklip qilishimni éghir körmisingiz, bu munazirige qatnashqiningizda, özingizge we yaki bashqilargha paydisi tégidu; ikki terepte ghalib kélisiz. Méning Qur'andin yaki hedislerdin neqil keltürüşüm bularni heqiqet dégenlikim emes. Lékin logikiliq munazirining qa'ide-yosunliri boyiche, méning mushundaq tedbirni qollanghinim tüzük; bolupmu éhtiyaj tüpeylidin mejburiy ehwal astida, uni qollanmay bolmaydu. Chünki bezi musulman qérindashlar, qolumdiki muqeddes kitab (Tewrat we Injil)ning pütünley heqiqiy we toluq nopuzluq ikenlikini qobul qilalmaydu. Qobul qilalighan bolsa idi, men ene shu muqeddes kitabtin, ularning qelbidiki barliq endishiler we gumanlarni tügitidighan, nurghun ispatlarni körsitip bergen bolattim.

Qérindashlirim, silerde we bizlerde, Yaratquchimiz Xudagha ibadet qilish, ölümdin kényinki menggülük bextke érishishtek étiqad ortaqligi bar emesmu? Siler bu nishanni bashqa bir teriqide (yolda) izdeysiler, biz bolsaq bashqa bir teriqide izdeymiz. Emma bu ishlar üstide kemterlik, ixlasmenlik we obyéktpiliq bilen tepsiliy muzakire qilsaq, bizge némimu ziyini bolsun? Heqiqet bir we bölünmestur, shunga inaqliqta birge mangayli, shundila Yaratquchimizning iltipatigha, hem axiri Érem (Éden) baghchisidikidek menggülük bextke érisheleyimiz. Peqet Xudadin kelgen semimiy muhebbet bu kitabni siler üçün yazdurdi. Biz silerning biz

bilen bille méngishinglarni, biz Mesih Eysadin érishken nijatliqtin hem menggülik hayatliqtin silerningmu ortaq behriman bolushinglarni xalaymiz. Biz özimiz érishmekchi bolghan ashu bext, shadliq hem nijatliqni silerdimu bolsun dep tiligen ikenmiz, undaqa hergizmu silerdin nepretlenmeymiz, belki silerni söyidighan semimiy dostlardin bolimiz. Bizdin qilchilikmu gumanlanmanglar; Xuda silerni toghra yolda yétekligei.

Muzakirining yüzeki bolup qélishining aldini élish kérek, shunga bezibir sözlirimge chidashliq bérish tes bolup qalsa, qérindashlirimning yol qoyushini ötünimen, chünki méning meqsitim bashqilarning étiqadlirini chökürüsh emes. Halbuki, bezi pakitlar hem heqiqetlerni ayding qilmaqchimen, shuning üçün bashqilarning könglini dep özümning étiqad eqidilirimni bir yaqqa qayrip qoyalmaymen. Bashqilarningmu hem shundaq qilishini telep qilmaymen. Bu qandaqla bolmisun siz üçün bir qétimlik muzakire pursiti bolup qalidu emesmu? Lékin wede bérimenki, hörmetlik kitabxanning ghururigha tégidighan, mesxire qilidighan yaki mazaq qilidighan tüstiki herqandaq bir sözning chiqip qélishidin saqlinimen.

Axirda shuni étirap qilip ötmekchimenki, bu kitabchini tüzüshte men ilgiriki basma matériyallardin paydilandim. Xudadin iltija qilghinim, bu kitabche payda yetküzgüchi hem inaqliqning qorali bolup chiqqay. Xuda bolsa semimiy iltijalargha jawab bergüchidur, méning yar-yölenchüküm hem barliq medet menbeyimdur.

Izahat: — Qur'andin neqil keltürülgen sözlirining hemmisi Muhemmed Salihning terjimisidin élinghan.

1-muzakire

1-qisim

Tewrat we Injil — Heqiqettur

Ishinimizki, muqeddes kitab (Tewrat, Zebur, Injil) heqiqiy telimatning uli we muxlislar üçün barliq mesililerni hel qilghuchidur. U bolsa adil sotchi, bashqilarning eyiblishidin qorqmaydighan, heqiqetni éniqlap, yalghanchiliqni basidighan, barliq talash-tartishlardiki ishenchlik we sadıq guwahchidur. Shunga muzakirilirimde, uni birinchi orungha qoydum. Chünki muqeddes kitabning ishenchlik ikenlikini qayil qilarliq söz we logikiliq ispat bilen sherhiliyelisem, biz bu ulugh kitabning hökümlirige boysunup, uningdin yolyoruq we barliq ishlirimizda nesihet alalaymiz. Berheq, u bir parlaq nur hem barliq jan igilirining toghra yétekchisidur.

(1) Qur'andiki Süre «Al-imran» 3-ayettin, biz töwendikilerni körimiz:

—

«Ilgiri, kishilerge (insanlarga) yol körsetküchi qilip Tewrat bilen Injilni nazil qilghanidi».

Démek, Xuda insanlarga Tewrat we Injilni yolyoruq süpitide chüshürgen.

(2) Süre «Ma'ide», 71-ayette: —

«(I Muhemmed!) éytqinki, «I ehli-kitab! (yeni Yehudiylar we Nasaralar) siler

Tewratqa, Injilgha we silerge Perwerdigaringlardin nazil qilinghan kitabqa (yeni Qur'angha) toluq emel qilmighuche, siler étibargha alghudek dinda bolghan bolmaysiler» («Nasaralar» — Mesihke étiqad qilghuchilarni körsitidu).

Bu ayet Tewrat we Injilning ishenchlik ikenlikini ispatlaydu, undaq bolmighinida, Muhemmed ulargha emel qilish kéreklikini démigen bolatti.

(3) Yene Süre «Ma'ide», 47-ayette: –

«Ehli Injillar (yeni Nasaralar) Alla Injilda nazil qilghan ehkamlar boyiche höküm qilsun, Alla nazil qilghan ayetler boyiche höküm qilmighanlar pasiqlardur»

– démek, Injil Xuda teripidin chüshürülgen, Muhemmed uni hoquqluq dep bilgen.

(4) Süre «Nisa», 136-ayet: –

«I möminler! Allagha, Allaning peyghembirige we Alla uninggha nazil qilghan kitabqa (yeni Qur'angha) we ilgiri Alla nazil qilghan kitablargha (yeni Qur'andin ilgiri nazil qilinghan samawi kitablargha) iman keltürünglar. Kimki Allani, Allaning peyghembirini, kitablrini, peyghemberlirini we axiret künini inkar qilidiken, u qattiq azghan bolidu».

Bu ayet, birawning Tewrat we Injilgha ishenmigenlik, Qur'angha ishenmigenlikige oxshash «qattiq azghan bolidu» dep békitidu.

(5) Süre «Sebe'i», 30-ayette: –

«Kapirlar: «Bu Qur'angha we uningdin ilgiriki kitablargha hergiz ishenmeymiz» – deydu».

Mekkilikler («kapirlar») mana shundaq Qur'andin xewerdar

bolghandek Tewrat we Injildinmu xewerdar bolghaniken.

(6) Süre «Qeses», 49-ayette: –

«Éytqinki: «Eger (u ikki kitab séhirdur dégen sözünglarda) rastchil bolidighan bolsanglar, u ikki kitabqa qarighanda, Alla teripidin nazil bolghan téximu toghra bir kitab keltürüp béqinglar, men uninggha egishey»»

Derweqe, Muhemmed Tewrat we Injilning toghriliqini hem Qur'an bilen barawer orunda turidighanliqigha guwahliq qilghan.

(7) Süre «Ma'ide», 43-ayette: –

«Ularning yénida Allaning hökmini öz ichige alghan Tewrat tursa (yeni Tewrattiki hökümlerni körüp turup emel qilmaywatsa) (i Muhemmed) qandaqche séni höküm chiqirishqa tekliq qilidu?»

Yuqirqi ayetlarning menisi éniq hem ochuq turuptuki, uni yene sherhlesh yaki chüshendürüp yürüshning héchqandaq hajiti yoq bolsa kérek.

Bu ayetlarning omumiy menisi del shuki, dunyagha yoruqluq we yétekligüchi bolsun dep, muqeddes kitab (yeni Tewrat we Injil)ni Hemmige Qadir dana bir Xuda chüshürgen. Kitabning qa'ide-prinsiplirigha ri'aye qilish we egishish kérek. Bir musulman bu kitabtiki sözlerge ishenmise, undaqta uningda étiqadning kemchil ikenliki we uning yoldin bekmu ézip ketkenlikidir. Yene kélip, Muhemmed dewridiki mekkiliklerge nisbeten Tewrat bilen Injil Qur'angha oxshashla tonushluq idi.

Qérindishim, menisi éniq turghan bu ayetlerni oqup turup yenila

muqeddes kitabqa ishenmey, uni hajetsiz yaki munasiwetsiz dep qarisingiz qandaq bolidu? Xuda Öz emrlirige ita'etsizlik qilghanlarni sürüshtürüp hésab alidighan künide, kitab-depterlirini achqinida, özingizni qandaqmu aqliyalaysiz? Sizning shu kitabni (Tewrat, Zebur, Injil)ni oqup, uninggha ishinishingizni we prinsiplirigha ita'et qilishingizni dewet qilimen. Shundaq qilghanda, siz birla waqitta Xudaning hem adaetlik (her bir gunahni jazalaydighan) hem bizge rehim-shepquitini körsitidighan birdinbir yolini bayqiyalaysiz. Gunahliringizni yuyush imkaniyitini tapalaysiz hemde bu dunya we u dunyadiki eng muhim zat – Eysa Mesih arqiliq menggülik shadliqqa érisheleysiz.

Lékin melum bir qérindishim mundaq dep reddiye bérishimu mumkin: –

«Sizning neqil keltürgen ayetliringiz rast, xulasingizmu toghra. Biraq siz méning ishinishimni telep qilghan, Qur'an guwah bolup testiqlighan ashu «Tewrat we Injil» dégen kitabingiz özgeritilgen we burmilanghan; uninggha bir qara qol tegken. Siz bügün «Tewrat we Injil» dep atawatqan kitablar, Qur'an guwah bolup testiqlighan kitablargha pütünley oxshimaydu. Musulmanlarning ularning qa'ide-prinsipliridin waz kéchip, ulardin dajip ketkenliki del shu sewebtin. Buni ulardin körgili bolamdu?!».

Mushundaq reddiye qilghuchilar we shulargha oxshashlardin shuni telep qilimenki, ular jawabimni diqqet bilen anglap, chongqur oylinip biterep höküm chiqarsun.

Siz yuqirida Qur'andin neqil keltürülgen ayetlerdin, muqeddes kitab

(Tewrat, Injil)ning Muhemmed dewridila toluq mukemmel bolghanliqi we ishenchlik ikenlikini uqup öttingiz. Shundaq bolmighan bolsa, Muhemmed özi uninggha guwahliq qilalmaytti we yaki kishilerge uning emr-permanlirigha emel qilishni buyruymaytti. Héch bolmighanda, muqeddes kitabning Muhemmed dewride toghra bolghanliqini, uning özgertilmey, oyduurmichiliqtin xaliy ikenlikini étirap qilishingiz kérek.

Men yene sizdin töwendiki ayetlerni oqushingizni telep qilimen. Ulardin özingiz shundaq özgirish mumkinchiligi yaki insan balilirining shundaq yol bilen uni özgertish imkaniyitining bar-yoqluqini köreleysiz.

«(I Muhemmed!) Sen Perwerdigaringning kitabidin sanga wehiy qilinghanni oqughin, Allaning sözlirini héch kishi özgertelmeydu» (Süre «Kehf», 26)

«...Allaning sözlirini herqandaq adem özgertelmeydu» (Süre «En'am», 33)

«Perwerdigarning sözi nahayiti rasttur, nahayiti toghridur, uning sözini özgerteleydighan héch kishi yoqtur». (Süre «En'am», 115)

«Alla wedisige xilapliq qilmaydu»

(«Yunus», 64-ayet)

«Allaning yolida (erebchi, kalamida) héchqandaq özgirish tapalmaysen (yeni Allaning tutqan yoli özgermeydu)» (Süre «Fetih», 22-ayet)

«...Qur'an ghalib kitabtur. Buninggha aldidinmu, arqisidinmu (yeni

héchqaysi teripidin) batil (inawetsiz) yüzlenmeydu» (Süre «Fussilat», 40-41-ayet)

«Qur'anni (erebche, «eskertish»ni) heqiqeten biz nazil qilduq we choqum uni qoghdaymiz» (Süre ««Hijr», 9-ayet)

Yuqiriqi sürilerdin, Xudaning sözlirini héchkimning özgertelmeydighanliqini köreleysiz, chünki Xuda bir kitab chühürgendin kéyin uni qoghdashqa wede bergen. Eger birsi yuqiriqi «Hijr» süridiki «eskertish» dégen söz peqetla Qur'anni körsitidu dep qarisa, men: – Bu «eskertish» dégen söz Tewrat we Injilnimu öz ichige alidu, – dep jawab bergen bolattim. Mesilen Qur'andiki bayangha qarap béqing: –

«Eger (buni) bilmisenglar ehli ilimdin (ehli-eskertishtin) (yene Tewrat, Injillarni bilidighanlardin) soranglar» (Süre «Enbiya» 7-ayet)

Emeliyette, Tewratning özi Süre «Enbiya» 47-ayette «Qur'an» («furqan») dep atalghan: —

«Biz heqiqeten Musa bilen Harungha furqanni (yeni heq bilen batilni (naheqni), halal bilen haramni, hidayet bilen gumrahliqni (aldinip ketkenlikni) ayrighuchi (Tewratni), nurni, teqwadarlargha (paydilinidighan) wez-nesihetni (eskertishni) berduq».

Mundaqche éytqanda, Qur'angha qaritilghan hemme söz Tewrat we Injilgha qaritilghan emesmu? Chünki Tewrat we Injil Xudaning sözliridur; étiqadingiz boyiche, Qur'anmu Xudaning sözi bolidu. Qur'anda

Xuda Öz sözliride héchqandaq özgirish, qoshulup qélish yaki éliwétilishlarning mutleq bolmaydighanliqini (Jalalayn ölima dégendek) éytqanliqigha ishensingiz, undaқта qandaqsige «Tewrat we Injil özgertilgen» dégili bolsun?

Eger siz yene «özgertilgen»likining éhtimali bar dep qarisingiz, undaқта Qur'anningmu özgertilgenlikining éhtimali bar bolghan bolidu, chünki Tewrat we Injil üçün éhtimalliqi bar bolghan ishlar, oxshashla Qur'andimu bar boliwéridu. Ölima Al-Razining déginidek, «Insanlar Xudaning sözlirini (Tewrat we Injilni) özgerteleydighan bolsa, shübhisizki Qur'annimu özgerteleydighan bolidu». Siz Qur'anni «özgertilgen» dep étirap qilmaysiz. Shuninggha oxshash, Tewrat we Injilningmu özgertilishi mumkin emeslikini étirap qilishingiz kérek. Ularning heqiqiyliqini étirap qilip, emr-permanlirigha boysunup, «Yol, Heqiqet we Hayatliq» bolghan Qutquzghuchi-Mesihni tonutidighan yétekligüchi süpitide Tewrat we Injilni qobul qilishingiz kérek.

Emdi, Medinede yézilghan süriler yeni atalmish «Tewrattiki ayetlarning buzulushi» toghrisida toxtilip ötsek, bu ayetler peqetla bezibir Yehudiylargha qaritilghan idi. Töwende bashqa bir kitabtin söz alsaq: –

Birinchi, Süre «Al-Imran», 78-ayette: –

«Ulardin (yeni Yehudiylardin) bir türkümi kitabta bolmighan nersilerni, silerning kitabta bar iken dep oylishinglar üçün, tillirini egri-bügri qilip oquydu we uni Alla teripidin nazil bolghan deydu. ...ular bilip turup Alla namidin yalghan oquydu».

Birersi «Bu ayet Tewratning özgertilgenlikini démekchimu?» dep sorap qalsa, emeliyette bolsa, bu ayet del shuning tetürisini ispatlaydu. Chünki mushu yerde, kitabning özgertkenlikini démey, belki «bir türküm» ademler oqughan waqtida, xata teleppuz bilen menisini öz meqsiti üçün burmilighanliqini körsitidu. Ularning qolidiki kitab del eslidiki Tewrattin bashqa kitab emestur.

Ikkinchi, Süre «Nisa», 46-ayet: –

«Yehudiylarning ichide kitabning (yeni Tewratning) sözlirini özgertiwétidighanlarmu bar, ular «sözüngni angliduq, boysunmiduq, bizge qulaq sal, biz sanga qulaq salmaymiz» – deydu, dingha tene qilish yüzisidin «ra'ina» dégen sözni tillirini egri qilip éytidu».

Bu sözlerning menisi yuqiriqi misalgha oxshash, yene «bir türküm» ademlarning tillirini egri qilip xata teleppuz bilen Tewratni oquydighanliqini körsitidu. Buninggha töwendiki ayetmu (47-ayet) ispat béridu: –

«I kitab bérilgenler! (yeni Yehudiylar)... özünglardiki kitabni (yeni Tewratni) testiqlidighan, bizge nazil qilghan kitabni (yeni Qur'angha) iman keltürünglar».

Démek, ularning «özidiki kitab» del esli özgürtilmigen eynen Tewrattur.

Süre «Ma'ide», 13-ayetningmu yuqiridiki ikki ayetke oxshash menisi bar. Yene shu süridiki 46-, 47- ayetler, Süre «Yunus» 94-ayetlermu shuni ispatlaydu: –

«Ularning (yeni beni-Isra'il peyghemberlirining) arqisidin özidin ilgiri nazil qilinghan Tewratni (yeni uning Alla teripidin nazil qilinghanliqini) étirap qilghuchi Eysa ibn-Meryemni ewettuq, uninggha hidayet bilen nurni öz ichige alghan Injilni ata qilduq, «Injil» özidin ilgiri nazil qilinghan Tewratni étirap qilghuchidur (yeni uninggha muwapiqtur), teqwadarlargha hidayet we pend-nesihettur. Ehli Injillar (yeni Nasaralar) Alla Injilda nazil qilghan ehkamlar boyiche höküm qilsun, Alla nazil qilghan ayetler boyiche höküm qilmighanlar pasiqlardur».

«Mubada sen, sanga biz nazil qilghan kitabtin sheklinidighan (shühhilinidighan, guman qilidighan) bolsang, sendin ilgiri kitab oqughanlar (yeni Tewrat bilen Injil nazil qilinghan Yehudiylar we Nasaralar)din sorap baqqin...»

Süre «Beqere», 113-ayettimu: –

«Yehudiylar «Nasaralarning héchqandaq asasi yoq (yeni ular toghra dinda emes)» dédi. Nasaralarmu: «Yehudiylarning héchqandaq asasi yoq (yeni ular toghra dinda emes)» dédi. Halbuki, ular kitabni (yeni Yehudiylarning Tewratni, Nasaralar Injilni) oquydu» – déyilgen.

(Emeliyette, «Nasaralar» (Mesih muxlisleri) Tewrat-Zebur bilen Injil dégen ikki kitabgha ishinidu, bezide ularni «kona ehde» hem «yéngi ehde» dep ataydu).

Biz yuqiriqi ayetler toghrisidiki muzakirimizde mushu yerge kelgüche, «Injil» toghrisida téxi anche söz achmighan iduq; Tewratqa nisbeten yuqiriqi ayetlermu bizni oxshash xulasige keltüriduki, Yehudiylarning qolidiki Tewrat heqiqiy Tawrattur, peqetla bezi Yehudiylar (Tawrattiki) ayetlerge Muhemmedning arzusigha qarshi

menide tebir bergen. Bu xulasige ölima Al-Razi, Al-Baydawilarmu ularning «buzulghan tékistlar» dégen tebirige qoshulidu. Undaq bolmighinida, Qur'anning «Medinediki süriliri» «Mekkediki süriliri» ge zit kélip qalghan bolatti.

2-qisim

Eqliy ispat

Asman we dunyani hem barliq janliqlarni birla éghiz söz bilen yaratqan Xudaning Hemmige Qadir ikenlikini herbir eqil igisi bilidu. Xudaning nurghun karametliridin, ka'inatning barliq uniwersal qanuniyetlirining top-toghra ikenlikidin we minglihan yillardin béri özgermigenlikidin Uning danaligi hemmige ayandur. Xuda hem qadir hem dana bolghachqa, eqil igiliri bolghan insanlarning Yaratquchisigha bolghan munasiwiti, shundaqla bir-birige bolghan burchlirini ulargha chüshendüridighan bir asasiy nizam yaki tüzülmini Özi tüzüp chiqishi kérek idi. Insan özining kelgüsi teghdirining qandaq bolidighanliqini – ita'etsizlerge jaza bérilidighanliqini, étiqad qilip ita'et qilghanlarga in'am bérilidighanliqini bilishke mohtaj idi. Undaq bolmighanda malimanchilik, qanunsizliqlar insanlar arisida ewj élip, chong béliq kichik béliqni yutuwalidighandek bolup qalghan bolatti. Buning aqiwiti insanlarni xuddi öz medeniyitini yoqatqan bezi milletlerde, özini halak qilishqa élip baratti. Shundaq bolghanda insangha nisbeten exlaq bilen exlaqsizliq otturisida perq qalmaytti. Bu xil ehwallarni Hemmige Qadir we birdinbir dana bolghan Perwerdigarimizning qobul qilalishi hergiz

mumkin emes.

Xudaning insangha chüshürgen bu nizam bilen tüzülminamini, eger Tewrat we Injil emes désingiz, siz dep béqing, undaqta u néme? Mushuninggha oxshash éhtiyajni qanduralaydighan (hemme dewrlerni bésip ötken) bashqa bir qedimiy muqeddes kitab barmu? Berheq, yoqtur!

Shübhisizki, Hemmige Qadir we birdinbir dana Xuda, shundaq bir kitabni insanlarga nizam we yétekliguchi bolsun dep chüshürgende, uni özgertish, qoshulup qélish, élinip kétish we buzulushtin saqlashqa kapaletlik qilghan. Shundaq qilmighan bolsa, u kitab Sheytan we her bir yaman niyetlik ademning zerbe nishanigha aylinip qalghan bolatti, we yaki nurghunlighan «Muqeddes Kitablar» peyda bolghan bolatti, pikirler bölünüp, heqiqetning özi qaymuqush we malimanchiliq ichide yoqilatti. Bundaq ishlar Xudadin nahayitimu yiraq! Chünki U Özining kitabliri, Tewrat, Zebur we Injilning herbir qismini özgirishtin, xataliq sadir bolushtin esirmu'esir saqlap kelgen. U bu kitablarni, azghanlarga yol körsetküchi mesh'el süpitide saqlap kelgen.

Muqeddes Kitablar, Tewrat we Injillarni özgertishtek bir «suyiqest» mewjut bolushi üçün nurghun yerdiki nurghun kishiler, birla waqitning özide birlishishi kérek idi. Emma bundaq bir birlishish hergiz mumkin emes. Deslepte, Qur'an peyda bolghan chaghda (miladiyedin kéyin 7-esirde) Yehudiy étiqadchiliri hem Mesih (xristi'an) muxlisleri dunyaning herqaysi jayliri, mesilen Suriye, Türkiye, Misir, Éfi'opiye, Pars, Hindistan, Ottura Asiya, Qeshqer, Turpan, Jonggo we Yawropalarga tarqalghanidi. Muqeddes kitablar, bolupmu Injil, eyni Ibraniy til we Yunan (Grék) tilidin nurghun milletlarning tiligha, jümlidin erebche, arménche, amharche

(Éfi'opiye tili), Koptche we latinchigha alliburun terjime qilinghan. Turpandimu arxé'ologlar Injilning qedimki uyghurche terjimisinde birnechche qisimlerini qézip chiqqan. Bu nurghunlighan kishilerning özliri muqeddes dep bilgen kitabni özgertish suyiquestide bir yerge jem bolalaydu dégenge ishinish eqilge sighamdu? Ariliqning yiraqligi bir yaqta tursun, ularning arisida tili we közqarashliri, herqaysi mezhepler özlirining tekitleydighan ishliridimu nurghun perqler bolghan tursa? Eksiche, bu nurghunlighan yerlerdiki, öz tiligha terjime qilinghan herqaysi millet kishilirining qolidiki kitab del ene shu bir Tewrat we bir Injildur.

Shübhisizki, bezilerning «Muqeddes Kitablar özgertilgen» dewélishi ispatsiz, asassiz töhmettur. «Özgertilgen» déyilse, undaqta özgertilgen tékistler qéni? Qaysi tékistler? Eyni nusxa qandaq idi? Ularni burmilashtiki meqset néme iken? Bu so'alargha kim jawab béreleydu? Éhtiyatchan bir alim öz hökümining asasi toluq bolmay turup, uni hergizmu otturigha chiqarmaydu.

Hijradin ilgiriki özlirini xristi'an deydighan bezi ereb qebililiri, mesilen: Himyar, Ghasan, Rabiye qebililiri we Nijranliq, Héraliq qatarliqlar üçün Injil eslide erebchige terjime qilinghanidi. Bundaq bolmighinida ular qandaqlarche Injilgha iman keltürsun? Bu pakitlar «Al-Aghaniy» («nezmiler») dégen kitabta delillinip ispatlanghan, chünki bu kitabda Waraka ben Nawfal (Muhemmed dewrdiki eng dangliq yazghuchi) özining bu kitabni yazghanliqini hem «Erebchige terjime qilinghan Injildin xalighan yéridin köchürgen»likini bayan qilidu. «Injil özgertilgen» dégenler bu kitabtin mushu sözge ispat tapalighan bolsa, u chaghda Waraka ben Nawfalning shu kitabidin asanla ispat alghan

bolatti. Emma almighan.

Yehudiylargha kelsek, muqeddes kitab (Tewrat, Zebur)ni saqlashqa bolghan qizghinliqi dunyagha meshhur. Ularning ölimaliri we alimliri bilen ariliship körgen herbir ademge ularning hetta Tewrattiki sözlerning we herplerning qanche we nechche ikenlikini éniq bilidighanliqimu ayan. Shunga éytalaymizki, muqeddes kibabning pütünlükide héchqandaq shek yoq hem kelgüsidimu özgermeydu; buninggha eng eqelliy bilim we bu kitabning dewrdin-dewrge qaldurulush jeriyanliri guwah bolalaydu.

Kitablarning köpiyip kétishi ularning heqiqet ikenlikige barawer emes; tekshürüp, izdinip, sélishturup körüng. Shundaq qilghanda pakitlarga érishisiz. Chünki arzu-hewesler we shehxiyetchilikni ashkarilap uni eyibleydighan, ademlerning rezil köngüllirini özgertidighan bu kitab – Xudaning sap, pak, dana xaraktérlirige hemme jehettin uyghun bolghan, medeniyetlik turmushqa ündehydighan, Xudani, shundaqla herqandaq bir insan oghlını, jümlidin düshmenlernimu söyüşke undeydighan, yamanliqni qayturusgha yol qoymaydighan we Adem'atining barliq perzentlirini qérindashlar dep qaraydighan bu kitab berheq barliq mewjudatlarning Yaratquchisi Perwerdigarning jahandiki barliq mexluqatlarning emel qilishi üçün bergen kitabidur.

3-qisim

Tarixiy ispat

Muqeddes Kitab (Injil, Zebur we Tewrat)ning dewrsizliki we heqiqetlikini ret qilghili bolmaydu. Pütün alemdeki herqandaq bir kitab uninggha oxshash toluq ispatlanghan emes. Tarix eng adil guwahchi hem eng ishenchlik ispat bolghachqa, muzakirilirimizde gumanni teltüküs yoqitip, heqiqetni roshen qilidighan töwendiki ispatni otturigha qoymaqchimen.

Éniqki, muqeddes kitab nurghunlighan bésharetlerni öz ichige alidu. Bu bésharetlerning köpinchisi alliburun emelge éship bolghan. Qalghanliri bolsa, waqti-sa'iti toshqanda emelge ashurulmay qalmaydu. Xuda muqeddes bendliri bolghan peyghemberler arqiliq nurghun weqelerning yüz béridighanliqini aldin'ala éytqan; mesilen, melum padishahlarning küchiyidighanliqini we bezilirining gumran bolidighanliqini, büyük sheherlarning halak bolidighanliqini we özining weyran bolushini oylap baqmighan ulugh we shereplik döletlarning yoqilidighanliqinimu aldin éytqanidi.

Buninggha mundaq bir misalni köreyli. Nahum peyghember Asuriyening paytexti bolghan Ninewening halak bolidighanliqini éniq aldin éytqan. Ninewe shehiri bolsa, eslide égizliki 30 métr, aylanmisi 95 kilométr kélidighan sépil bilen qorshalghan bolup, 60 métr égizliktiki 1500 munari bar ulugh bir sheher idi. Bu sheharning halak bolushi toghruluq bésharet xetmuxet emelge ashurulghan.

Yeshaya peyghember bilen Yeremiya peyghember, Qaldiye xelqlirining paytexti bolghan «Babil» yaki «Babilon»ning eng bayashat we eng gülliniwatqan dewride shu sheher we impériyesining weyran bolushini aldin éytqan. Yeshaya peyghemberning bésharetliridin 160 yil

ötkendin kéyin, ashu ulugh sheher Babil peyghemberlarning déginidek weyran bolup ketti. Xérodot we Ksénofondin ibaret ikki grék tarixshunasining Babilning gumran bolush ehwali toghrisida yazghan bayanliri peyghemberlarning éytqanlirigha ajayib oxshishidu.

Muqeddes Kitabtiki nurghun bashqa bésharetler ichide Ezakiyal peyghemberning Tur shehiri toghrisidiki béshariti bar: («Ezakiyal» 26-bab)

«On birinchi yili, ayning birinchi künide shundaq boldiki, Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: —

«I Insan oghli, Turning Yérusalém toghruluq: «Wah! Yaxshi boldi! Ellerning derwazisi bolghuchi weyran boldi! U manga qarap qayrilip échildi; uning weyran qilinishi bilen özümni toyghuzimen!» dégini tüpeylidin, — shunga Reb Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, i Tur, Men sanga qarshimen, déngiz dolqunlarni qozghighandek, köp ellerni sen bilen qarshilishqa qozghaymen; ular Turning sépillirini berbat qilip, uning munarlirini chéqip yoqitidu. Uning üstidiki topilirini qirip tashlap, uni taqir tash qilip qoyimen. U peqet déngiz otturidiki torlar yéyilidighan jay bolidu; chünki Men shundaq söz qildim, deydu Reb Perwerdigar; u eller üçün olja bolup qalidu. Uning quruqluqta qalghan qizliri qilich bilen qirilidu; shuning bilen ular Méning Perwerdigar ikenlikimni tonup yétidu.

— Chünki Reb Perwerdigar mundaq deydu: —

Mana, Men Tur bilen qarshilishishqa Babil padishahi Néboqadnesar, yeni «padishahlarning padishahi»ni, atlar, jeng harwiliri bilen, atliq chewendazlar, qoshun we zor bir top ademler

bilen shimal teripidin chiqirip épkelimen. U quruqluqta qalghan qizlirini qilich bilen soyidu, sanga muhasire poteylirini quridu, sépilgha chiqidighan dönglükni yasaydu, sanga qarap qalqanlirini kötüridu. U sépilliringgha bösküchi bazghanlarni qaritip tikleydu, qoral-paltiliri bilen munarliringni chéqip ghulitidu. Uning atlirining köplükidin ularning kötürgen chang-topisi séni qaplaydu; sépilliri bösülgen bir sheherge bösüp kirgendek u séning qowuqliringdin kirgende, sépilliring atliq eskerlerning, chaqlarning hem jeng harwilirning sadasi bilen tewrinip kétidu. Atlirining tuyaqliri bilen u barliq reste-kochiliringni cheyleydu; u puqraliringni qilich bilen qiridu, küchlül tüwrükliring yerge yiqilidu.

Ular bayliqliringni olja, mal-tawarliringni ghenimet qilidu; ular sépilliringni buzup ghulitip, heshemetlik öyliringni xarabe qilidu; ular séning tashliring, yaghach-limliring we topa-changliringni déngiz suliri ichige tashlaydu. Men naxshliringning sadasini tügitimen; chiltarliringning awazi qaytidin anglanmaydu. Men séni taqir tash qilimen; sen torlar yéyilidighan bir jay bolisen, xalas; sen qaytidin qurulmaysen; chünki Menki Perwerdigar shundaq dégenmen, deydu Reb Perwerdigar...

Men séni bashqilargha bir agahi-wehshet qilimen;

Sen qaytidin héch bolmaysen;

Ular séni izdeydu, biraq sen menggüge tépilmaysen»

— deydu Reb Perwerdigar».

Buningdin tarix biz üçün xatirligen töwendiki pakitlarni

köreleyimiz: –

Ezakiyal peyghember kitabidiki shu 26-bab, 8-ayettin, Néboqadnesar padishahning Tur dégen sheherni weyran qilidighanliqini oquymiz. Peyghember 3-ayette, köp döletlarning Tur shehirige qarshi turidighanliqini, 4-ayette, bu sheherning bir taqir tashqa aylinip qalidighanliqini, 5-ayette tashning üstige béliqchilarning torliri yéyilidighanliqini dep ötkén. 12-ayette, sheher xarabilirining déngizgha tashliwétilidighanliqini, 14-ayette sheherning qayta qurulalmaydighanliqini we 21-ayette, uning mutleq ghayib bolidighanliqining békitilgenlikini aldin dégen.

Ezakiyalning bésharitidin üç yil kéyin, Babilning padishahi Tur shehirining öz shertlirini qobul qilip teslim bolushigha qeder, yeni 13 yil uni qorshap turdi. Axiri u sheherge bösüp kirgen, lékin sheher ahalisining déngizdin ötüp sheherdin yérim kilométr yiraqliqtiki bir aralgha qéchip ketkenlikini bayqighan. Babilning padishahi sheherni Ezakiyal 8-ayette aldin éytqinidek, yer bilen yeksan qilghanidi.

Kéyin büyük Iskender (Aliksandir, gréklarning impérotori) kélip, isyan kötürgen shu araldiki Tur shehirini muhasirige éliwalidi. Iskender kona sheherning xarabiliridin ishlitip, shu aralgha baridighan 60 métr kengliktiki bir yolni yasap chiqti. Buning bilen Ezakiyalning bésharitidiki 3-, 12-ayette déyilginidek, bu yernimu bésiwalidi. Kéyin 4-5 ayetlerde déyilginidek, sheher qayta bir taqir tashqa aylinip ketken.

Turning tarixi Iskenderning dehshetlik urush élip bérishi bilen ayaghlashqan emes. Kéyin, awwal Antigon (miladiyedin ilgiriki 314-yilda), andin Pitolimi Filadélfus (miladiyedin ilgiriki 285-247-yillarda) uning sodisining we déngiz üstidiki hakimiyitining üstünlikini bitchit qilghan. Axiri, miladiyedin kéyinki 1321-yili ereb jengchiliri uni ishghal

qilip pütünley halak qilghan. Shu chaghda ereb sayahetchisi Ibn Batutaning sözliri bilen éytqanda, sheher «Bir temsil, ... pütünley bir xarabe» boldi. Bu ehwal bésharettiki 14-ayette del aldin éytilghan.

Ezakiyalning dewride Tur ulugh, güllengen bir sheher idi. Eyni chaghdiki bu küchlük sheherning bayliqliri we shan-shereplirini körgüchi kishilerge nisbeten Ezakiyal peyghemberning shu bésharetliri bek kükilik sézilgen bolsa kérek. Insan tepekkuri boyiche bolghanda, bu bésharetlerning emelge ashurulush mumkinchilikining nisbiti 750 milyonning biri bolatti. Halbuki, déyilgen bésharetlerning hemmisi, hetta inchike tepsilatirighichimu emelge ashurulghan!

«Shunga Reb Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, i Tur, Men sanga qarshimen, déngiz dolqunlarni qozghandek, köp ellerni sen bilen qarshilishqa qozghaymen; ular Turning sépillirini berbat qilip, uning munarlirini chéqip yoqitidu. Uning üstidiki topilirini qirip tashlap, uni taqir tash qilip qoyimen»

(«Ez.», 26:3-4).

4-qisim

Arxé'ologiyilik ispat

Tarixning guwahchiliri bezide qarshiliqqa uchrisimu, lékin arxé'ologiyilik ispatqa qil sighmas.

Muqeddes Kitab qedimdin hazirghiche tenqid qilghuchilarning obyékti we xudasizlar bilen étiqadsizlarning hujum qilidighan nishani bolup kelgen. Chünki muqeddes kitab ashu kishilerning arzu-heweslirige,

nadan közqarashlirigha we kishini halaketke bashlaydighan pelsepilirige qarshi turidighan kitabtur. Shuning bilen ulardin nurghunliri Pelestin, Babil, Asuriye we Misirdiki asar'etiqlerge köz tikip, imkaniyetning bariche wehiy bérilgen Muqeddes Kitablardin azraq bolsimu xataliq we yaki nuqsan tépiwélishni meqset qilghan. Ular muqeddes kitabni «Peqetla burmilanghan temsiller we en'enilerning arilashmisi» dégeni dunyagha ispatlimaqchi bolghan. Emma Xuda ularni niyetlirige yetküzmigen; ularning oqliri nishandin ézip ketken, ularning ümidliri yerde qaldurulghan. Chünki abide tashlar we tarixiy höjjetler butperesler teripidin yézilghan bolsimu, lékin bu asar'etiqlerde yézilghan guwahlar wehiy bérilgen Muqeddes Kitablargha mutleq maslashqan idi.

Bezi musulman qérindashlar Tewrat we Injil kitabliri Qur'an süriliridiki asasliq telimlarning tetüri bolghanliqini bayqighinida, «Bu kitablar xata, buzuwétilgen» dep shikayet qilishqan. Emma shikayetlirining obyéktip delil-ispatliri kem bolghan. Qedimiy arxé'ologiyilik guwahlar nurghun étiqadsiz izdengüchilerni muqeddes kitabqa ishendürgen. Shunga, men bu yerde ashundaq ishengüchilerning yarem tapqinidek, hazirqi izdiniwatqan qérindashlirimningmu yarem tépishini ümid qilip, yuqirida éytilghan asar'etiqler heqqide anche-munche toxtilip ötmekchimen.

Étiqadsizlarning Muqeddes Kitablargha ishenmesliki we uninggha qaratqan esheddiy tenqidliri asasen ikki amildin kélip chiqqan, déyishke bolidu. Birinchi amil Babil impériyesi (miladiyedin ilgiriki 540-yil)din ilgiri Pelestinde «yéziq téxi shekillenmigen (xetler, herpler mewjut emes démekchi) yaki nahayiti az ishlitilgen» dégen uqumdur. Shuning bilen ular «Musa yaki bashqa peyghemberler xetni qandaq yazghan?» dep

mazaq qilidu.

Ikkinchi amil bolsa, ular «Tewrat choqum qedimki Ottura Sherqtiki medeniyetning sewiyisini bekla ashuriwetken» dégenge ishinip ketken – chünki shu chaghdiki tarixshunaslar shu medeniyetning sewiyisi eslide bek töwen dégen közqarashta idi. Lékin yéqinqi mezgillardiki Misir, Babil, Asuriyening ilghar medeniyetlirige guwahchi bolghan nurghun yadikarliqlar Muqeddes Kitabtiki bayanlarning toghra ikenlikini körsetken. Ularning medeniyet yadikarliqliri we yilnamiliri arqiliq, Asuriyening padishahliri Sennaxérib, Tiglaf Pileser we Babil padishahi Néboqadnesar qatarliqlarning yürgüzgen urushliri we ularning padishahliqining qandaq ikenlikini igeliyeleymiz. Biz hazir Yeshaya peyghember, Yeremiya peyghember, hetta Musa peyghemberning yazma kitabliri we mektupliride ishli tilgen xetlarning shekilliri we uslublirini öz közimiz bilen köreleymiz. Démek, «Qedimki abide tashlar gep qilmaqta». Bu abide tashlar Xudaning yazghuchilarni ilhamlandurushi we ulargha wehiy chüshürüshi bilen Muqeddes Kitablar wujudqa kelgen, démekte. Bu asar'etiqiler bizge hetta miladiyedin ilgiriki 2234-yildin tartip, ularning yézish usulliri mukemmelleshtürülgen dep ispat béridu. Démek, ularning «xet yézish» sewiyisi Ezakiyal, Musa we Ibrahimning dewrliridin ilgirila bizning бүgünki sewiyimizge yéqinlashqan.

Emdi men Tewratta teswirlengen, qedimki asar'etiqiler yéqinda heqiqetligen muhim weqe we ishlarni tilgha almaqchimen.

Engliye Muzéyida körgezme qilinghan Asuriyediki eyni tash taxtilar Tewrattiki «Yaritilish» qismidiki dunyaning yaritilishi toghrisida dégenlerni ajayib toghra ispatlighan. Sehipe cheklimige uchrimighan

bolsa men bu yerde ashu taxtilarda yézilghanlarni oqurmen üçhün terjime qilghan bolattim. Bu bayanlarda, gerche riwayet iznaliri bar bolsimu, lékin heqiqiy ehwal éniq bayan qilinghan. «Deslepte ikkila insan yaritilghanidi, ular «aliyjanap yüzlük Reb» teripidin yaritilghan» dégen xatire tash, eslide yer yüzide peqet birla jüp er-ayalning barliqigha guwahliq qilidu. Shu muzéyda yene Babildin élip kélinigen tüwrükte bir süret bar. Sürette, Adem'ata we Hawa'animiz ikkisining otturisida bir derex we Hawa'animizning keynide bir yilan turatti. Bu süret Tewrattiki «Yaritilish» qismining ademning qandaq qilip gunah sadir qilghanliqi toghrisidiki bayanigha guwahliq béridu.

Burunlarda, étiqadsiz alimlar muqeddes kitabning «Nuh peyghember waqtidiki chong topan» toghrisidiki bayanini peqetla «epsane», «konilarning riwayetliridin biri», «Tepsiliy tekshürüşh élip bénilsa, uning bir oydurma ikenliki choqum pash qilinidu» dep qaraytti. Emma arxé'ologlarning uzun tekshürüshliridin kéyinki bayqashliri, özlirining eslide xatalashanliqini iqrar qilishqa we ilgirki sözlirini yanduruwélisshqa mejburlighan. Topanning pakit ikenlikini étirap qilghan. Mushu étiqadsiz alimlar ichide gé'ologlar gewdilik misal idi. Chünki Asuriyediki qézilmilar arisida, Engliye Muzéyida hazir saqliniwatqan bezi abide taxtilar bar. Abide tashlarda, chong bir kémining qandaq yasalghanliqi, ademler we herxil haywanlarning topandin qandaq saqlanghanliqi, qattiq yamghurning qandaq qilip nurghun adem we haywanlar yashawatqan pütün yer yüzini bésiwélip topangha aylanghanliqi hemde barliq jan-janiwarlarning qandaq halak bolghanliqi we bashqa tepsilatlar bayan qilinghan.

Herqaysi qit'elerdiki taghlarda, chongqur jilghilarda, déngiz tash

qatmiliri (tashqa aylandurulghan déngiz haywanliri) bayqalmaqta. Ulardin bezilirini peqet melum déngizlardinla tapqili bolidu. Béliq hem déngiz ösümlüklirining qalduqliri bizge tash qatma sheklide tagh qatlamlirida uchraydu. Ularning köp qismi herqaysi muzéylarda saqliniwatidu. Eger ularni tekshürüp körüşke qiziqsingiz, muzéylargha barsingiz bolidu. Bularning hemmisi muqeddes kitabning chong topan toghruluq yazghan bayanining toghra ikenlikini ispatlaydu. Undaq topan bolmighan bolsa, bu qulule we béliqqa oxshash déngizda yashaydighan haywanlarning qalduqliri qandaqmu özliri yashiyalmaydighan bundaq xilwet we égiz taghlargha kélip qalghan bolsun?

Sémit isimlik melum bir alim Nineweh shehirining xarabiliridin bir taxtini bayqighan. Hazir bu taxta Engliye Chong Muzéyida saqlanmaqta. Uningda Tewrattiki xatirilerni ispatlaydighan nurghun yerler bar. Uningda mesilen Tewrattiki «yaritilish» qismi (11-babida), «Babil» (yaki «Babilon») munarining qurulusi we shu qurulus sewebidin insanlarning eslide alaqlishiwatqan birla tili nurghun tillargha ayriwétilingenge oxshash ishlar xatirlengen. Kona Asuriyening xarabiliridin tépilghan yene bir taxtida, muqeddes kitabta yézilghinidek («Yar.» 19:24) Sodom we Gomorra dégen sheherlerning ot we güngürt bilen halak qilinghanliqi xatirlengen.

Yene bir qéziwélinghan taxtida «Yaritilish»ning 14-babida toxtalghan «Élam padishahi Kédorlayomer» we uning ittapaqdashlirining Pelestinge hujum qilghanliqi xatirlengen.

Ötken dewrlerdiki grék tarixshunasliridin «Plutarx» we «Xirodit» Musa peyghemberning Tewrattiki xatirileshlirini mazaq qilip: «Musaning

déginidek, Misirda öz waqtida sharab dégen nerse bolghan emes – bu choqum yalghanchiliq» déyishken. Lékin ularning xata, Musaning toghra ikenliki hazir hemme ademge ayan. Qedimki Misirning birnechche qebriliridin sharab ishlep chiqirilish, yeni üzüm tallirini perwish qilishtin üzüm shirnisini idishqa quyup saqlashqiche bolghan pütün jeryanni süretligen tam resimliri bayqalghan. Yene birnechche «erb» (sharab) dégen xet yézilghan botulkilar tépilghan. Shu xarabilardin yene, hezriti Yüsüp waqtidiki acharchiliq toghruluq ispatlarmu hem tépilghan.

Misirdiki abide tashlar shu zamandiki Misir impérotori «Ulugh Ramsés» Firewn, Fitom we Ramsés dégen ikki sheherni qurushta musapir qullarni ishletkenlikini bayan qilghan. Bular Tewrattiki «Misirdin chiqish» qismining 11-babida déyilgenlirige ispat bolalaydu. Arxé'ologlar yene kona sheher Tébéstiki bir qebristandin Isra'il xelqlirining qul qilinishi we döletlik quruluşlarda hashargha tutulghanliqi bayan qilinghan pütüklernimu qézip tapqan.

Mushu misallargha oxshash, Tewrat, Zebur we Injillarda teswirlengen ish-weqeler we minglighan kichik tepsilatlar biwasite yaki wasitiliq halda ispatlaydighan nurghunlighan qazma asar'etiqler, pütükler, tam resimler we xatire tashlar bar.

Bulardin bashqa yene Muqeddes Kitablarning nurghun qedimki köchürülme nusxilirimu bu kitablarning toghra ikenliki we özgertilmigenlikige ispat béridu. Bu matériyallarni Yawropadiki eng aliy kütüpxanilar we muzéylarda körgili bolidu. Ular kona Yunan (grék) tili we bashqa tillardiki yéziqta, tére we qeghezlerge yézilghan. Ularning beziliri pütün Tewrat, Zebur we Injilni, beziliri bolsa peqet muqeddes

kitabning melum qismlirini öz ichige alghan. Töwende ulardin beziliri körsitilidu: –

1. Siz Rimdiki Watikan ordisidin «Kodéks Watikanus» (Watikan nusxa) dégen köchürülmini köreleysiz. Bu bolsa hijradin texminen 250 yil ilgiri köchürülgen.

2. «Kodéks Sini'atikus» (Sinay nusxa). Bu Misirdiki Sinay téghidin tépilghan. Hazir Londondiki «Engliye Chong Muzéyi»da, Injil, Zebur we Tewrattin terhib tapqan. Bu, hijradin texminen 200 yil ilgiri köchürülgen.

3. «Kodéks Aléksandrinus» (Misirdiki kona sheher Aléksandriyede tépilghan). Bu nusxa Londondiki «Engliye Chong Muzéyi»ning «Hezine öyi»de körgezmige qoyulghan. Umu hijradin texminen 200 yil ilgiri yézilghan, Tewrat we Injilni öz ichige alidu.

4. «Kodéks Efra'imus» (Efra'im nusxa) bu hazir Parizhda, hijradin texminen 150 yil ilgiri yézilghan. U Injilni öz ichige alidu.

5. Yéqinda Pelestinde «Injil» «Luqa»din bir qismi tépildi. Bu az dégende hijradin 590 yil ilgiri yézilghanidi.

6. Bizning Turpanimizdiki Astanigha yéqin bir jaydin kona uyghur tilidiki terjimiler tépilghan. Ular belkim hijradin 70-100 yil ilgiri terjime qilinghan. Shu chaghda uyghurlarda xéli nurghun Xristi'an muxlisiri bar idi.

1948-yili bir ehmiyetlik tarixiy weqe yüz bergen. Ta'amirah

qebilisidin bolghan Muhemmed Al-dib Badawi «Ölük Dénghiz» boyida qoy béqiwatqaniken. Birdinla uning bir qoyi tagh baghriqha qarap yamishishqa bashlaptu. U qoyini yandurup kélish üçün bir tal tashni qoy terepke qaritip étiptu. Shuning bilen bir sapal nersining chéqilghan awazi angliniptu. U yene bir tal tashni atqaniken, héliqi awaz yene angliniptu, u awaz chiqqan terepke qarap méngiptu, u shu yerde bir öngkürning barliqini bayqaptu. U «Choqum bir göherni taptim!» dep oylap öngkürge kiridighan bek tar bir töshüktin éhtiyatchanliq bilen kiriptu. Öngkür ichidikisi derweqe göher iken — lékin bu göher uning özi we qebilisi üçünla emes, belki pütün dunya üçün tépilghan göher hésablinidu.

U bayqighan nersiler emeliyette bir yürüş Tewrat-Zeburning yögime kitabliri bolup chiqti. Ularning arisida Yeshaya peyghemberning bir pütün kitabi bar idi; bu kitab eslide Eysa Mesihning tughulushidin (miladiyedin) 700 yil ilgiri yézilghan. Bu kitablarning hemmisi muqeddes kitabning toghra köchürülgenliki, héch özgermigenlikige nahayiti éniq guwahchi bolghan. Chünki uning mezmuni hazirqi ishilitiliwatqan köchürülme nusxilargha oxshash. Shuning bilen «kitab özgertiwétilgen» dégen shikayetke pütünley reddiye bérilgen, bu saxta shikayetlernimu pash qilghan. Bu yögime kitablar hazir «Kumran» yaki «Ölük Dénghiz yögime kitabliri» dep atalmaqta.

Shübhisizki, Xuda muqeddes kitabning köchürülüshi we dewrdin-dewrge qaldurush jeryanlirida Mesih muxlisliri jama'etlirige izchil halda yéteklichilik qilip kelgen. Jama'etning özi qimmatlik «kitab ambiri» bolup kelgen, bu pakitqa emeliy we küchlük ispat bardur. Shunga, Eysa Mesih muxlisliri jama'itini, Xudaning sirlirini saqlashtiki xezine dégili

bolidu.

Yuqiriqi nusxilardin sirt, muxlislarning qolida yene nurghunligan bashqa nusxilarmu bar, beziliri Islam dinidin ilgiri yézilghan, beziliri uning bilen zamandash bolghan. Bu babni qisqiraq yézish üçün bu yerde birmubir yézip olturmiduq. Xristi'an we Yehudiylar ishlitiwatqan, 2000din artuq tilgha terjime qilinghan hazirqi nusxilarni bu qedimki nusxilar bilen sélishtursaq, ulardiki oxshashliq kishini heyran qalduridu. Ular herqandaq bir ademning ózlrini tekshürüp körüshi üçün hazir turmaqta!

2-muzakire

Tewrat we Injilni Qur'an inawetsiz qiliwetkenmu?

«Tewrat we Injil ózgertilmigen we yaki burmilanmighan» dégen ispat aldida, hemmige dana bir Xuda teripidin bizge yétekchi we yoruqluq bolsun dep chüshürülgen bu kitablarni hemme adem étirap qilmay qalmaydu. Emma bezi ademler étirap qilghandin kéyinmu muzakiridiki yönülüshlrini derhal ózgertip: – «Injil we Tewratning ornini Qur'an igilep, ularni inawetsiz qilghan» déyishiwalidu. Emma bu héchqandaq asasi yoq bir töhmet hésablinidu. Chünki Qur'anda bundaq déyilmigen. Eksiche Qur'anda Qur'anning özi «Injil we Tewratni testiqlighuchi hem qoghdighuchi bolsun dep chüshürülgen»liki hemme ademge besh qoldek ayan bolghan ereb tili bilen yézilghan. Buni töwendiki ayetlerdin körüwalalaysiz: –

«Men nazil qilgan Tewratni testiq qilguchi Qur'angha iman keltürünglar» (Süre «Beqere», 41-ayet)

«...ulargha (Yehudiylargha) Alla teripidin ulardiki kitab (Tewrat)ni testiqlaydighan kitab (Qur'an) nazil bolghan... » (Süre «Beqere», 89-ayet)

«Qur'an... ularning qolidiki kitabni (yeni Tewratni) testiq qilghuchidur» (Süre «Beqere», 91-ayet)

«...silerdiki nersilerni (yeni kitab we hékmetni) étirap qilguchi peyghember (yeni Muhemmed eleyihissalam) kelse uninggha ...iman éytishinglar kérek...» (Süre «Al-Imran», 81-ayet)

«(I Muhemmed!) Özidin ilgiriki kitablarni testiq qilguchi heq kitabni (yeni Qur'anni) (alla) sanga nazil qildi. Ilgiri, kishilerge yol körsetküchi qilip Tewrat bilen Injilni nazil qilghanidi» (Süre «Al-imran», 3-ayet)

«I kitab bérilgenler! (yeni Yehudiylar) ... özünglardiki kitabni (yeni Tewratni) testiq qilidighan, biz nazil qilghan kitabqa (yeni Qur'angha) iman keltürünglar» (Süre «Nisa», 47-ayet)

«Bu Qur'anni birawning Allagha iptira qilishi eqlige sighmaydu... Lékin Qur'an ilgiri kelgen (Tewrat, Injil qatarliq samawiy) kitablarni testiq qilghuchidur...» (Süre «Yunus», 38-ayet)

«Ularning «yeni beni Isra'il peyghemberlirining» arqisidin özidin ilgiri nazil qilinghan Tewratni «yeni uning Alla teripidin nazil qilinghanliqini» étirap qilghuchi Eysa ibn-Meryemni ewettuq, uninggha hidayet bilen nurni öz ichige alghan Injilni ata qilduq, «Injil» özidin ilgiri nazil qilinghan Tewratni étirap qilghuchidur «yeni uninggha muwapiqtur», teqwadarlarga hidayet we pend-nesihettur. Ehli Injillar (yeni Nasaralar) Alla Injilda nazil qilghan ehkamlar boyiche höküm qilsun, Alla nazil qilghan ayetler boyiche höküm qilmighanlar pasiqlardur» (Süre «Ma'ide» 47-46-ayet)

(«Nasaralar» mushu yerde déyelgen «xristi'anlar, Mesihylerni körsitidu)

«(I Muhemmed!) biz sanga özidin ilgiriki (samiwi) kitablarni étirap qilghuchi we ulargha shahit bolghuchi (yaki, qoghdighuchi) heq kitabni (yeni Qur'anni) nazil qilduq» (Süre «Ma'ide» 48-ayet)

«(I Muhemmed!) éytqinki, «I ehli-kitab! (yeni Yehudiylar we Nasaralar) siler Tewratqa, Injilgha we silerge Perwerdigaringlardin nazil qilinghan kitabqa (yeni Qur'angha) toluq emel qilmighuche, siler étibargha alghudek dinda bolghan bolmaysiler» (Süre «Ma'ide», 68-ayet)

Eqli bar adem, asasi yoq gepni qilmaydu. Biraq bezi qérindashlirimiz bu ishta oylimay gep qilip salidu. Birsi ulardin «sizde heqiqet bolsa, ispat keltürüng» dep telep qilsa, ular peqet «kéyinkisi baldurqisining ornini basidu» dep jawab béridu. Bashqiche qilip éytqanda: «Qur'an Tewrat we Injildin kéyinrek kelgenliki üçünla, ularni inawetsiz qilghan». Yene beziler: – «Qur'an bolsa Tewrat bilen Injilni öz ichige alidu, shunga bizge Tewrat bilen Injilning kériki yoq» dep qaraydu. Emma Qur'anning özi

yuqiriqi sözlerni qilghaniken, undaqa men oqurmenlarning eqlige bolghan hörmitim yüzisidin, ashundaq tayini yoq «Ispatlar»gha reddiye bérish bilen nurghun waqitni israp qilishning hajiti yoq, dep oylaymen. Chünki aldinqi on ayet we shu ayetlerge oxshash nurghunlighan ayetlerde, Qur'anning Tewrat we Injilning toghra ikenlikini testiqlighuchi, ularni qoghdighuchi we tekitligüchi süpitide chüshürülgenliki ochuq éytilghan. Qur'anda uning özining Injil we Tewratning emr-prinsiplirini inawetsiz qilish üçün chüshürülgenliki héchqachan éytilmighan. Emeliyette bolsa, uning eksiche bolghan. Chünki Qur'an «Injil bilen Tewratni testiqlighuchi» bolghaniken, u Yehudiylar we xristi'anlarga: «I ehli-kitab! (yeni Yehudiylar we nasaralar) siler Tewratqa, Injilgha we silerge Perwerdigaringlardin nazil qilinghan kitabqa (yeni Qur'angha) toluq emel qilmighuche, siler étibargha alghudek dinda bolghan bolmaysiler» we «ehli Injillar (yeni nasaralar) Alla Injilda nazil qilghan ehkamlar boyiche höküm qilsun, Alla nazil qilghan ayetler boyiche höküm qilmighanlar pasiqlardur» – dégenni ochuq dewet qilghan.

«Inawetsiz qilish» («nasiq qilish») dégen uqum toghra bolghan bolsa, Muhemmedning Yehudiylar we xristi'anlarga Tewrat we Injilning emr-permanlirini emel qilishqa nesihet qilghanliqini körmigen bolattuuq. Yene kélip, musulmanlardin Injil bilen Tewratqa iman keltürüshini telep qilghanliqinimu körmigen bolattuuq. Qur'an «Tewrat we Injil»ni öz ichige alghanliqini héchqachan bayan qilmighan – eger alghan bolsa, musulmanlar ularni kériki yoq dése bolatti. Emeliyette Süre «Shu'era», 192-196-ayette, Qur'an buning eksini bayan qilghan: «*Heqiqeten Qur'an ilgiriki (peyghemberlarning) kitablirida tilgha élinghan*». Emeliyette bu yerde «tilgha élinghan» dégen sözni sözmusöz terjime qilsaq, «Ichide bar»,

Qur'an boyiche é tqanda, «Injil we Tewrat Qur'anni öz ichige alidu» dégen mene chiqidu.

Qur'an, Tewrat we Injilni testiqlimighanmu deyluq (gerche bu gep mewjut bolup baqmighan bolsimu), bundaq bir bayandin, Qur'an Injil we Tewratni inawetsiz qiliwetken hem ularni biz üçün hajetsiz qiliwetken dégen xulasini chiqarghili yenila bolmaydu. Chünki Qur'an undaq qilmighan, eksiche u Tewrat we Injilni özining sözlirining asasi qilishqa intilgen we özini Tewrat we Injil bilen teng bir orungha qoyghanidi. Qur'an éyttiki: «*«Eger (u ikki kitab séhirdur dégen sözünglarda) rastchil bolidighan bolsanglar, u ikki kitabqa qarighanda, Alla teripidin nazil bolghan téximu toghra bir kitab keltürüp béqinglar, men uninggha egishey»»* (Süre «Qeses», 49-ayet)

Derweqe, Muhemmed mushu yerde Tewrat we Injilning toghra ikenlikige hem Qur'an bilen teng orunda turidighanliqigha guwahliq béridu.

Qur'an ereblerni Muqeddes Kitabning xewirining rastliqigha we ularning bu kitabqa mohtaj ikenlikige ishendürüshke köp qétim intilgen. Mushu yol bilen u Tewrat we Injilning yat bir qowmgha, yat bir tilda chüshürülgenliki toghrisida toxtilip, mundaq dégenidi: – «*Ilgiri, kishilerge (insanlarga) yol körsetküchi qilip Tewrat bilen Injilni nazil qilghanidi. Heq bilen batilni ayrighuchi kitabni (yeni barliq samawi kitablarni) nazil qildi...*

(«Al-Imran», 3-ayet).

Erebler bu tillarni chüshenmigendin kéyin, ular Xuda bizge öz ereb tilimizda yeni «éniq erebchide» (Tewrat we Injilgha oxshash teriqide)

Qur'anni chüshürgen deydu: *«Qur'andin ilgiri Musaning kitabi (yeni Tewrat) ehli jahangha péshwa we rehmet idi. Bu ereb tilidiki kitabtur, (ilgiriki kitablarni) testiq qilghuchidur...»* (Süre «Ehqaf», 12-ayet)

3-muzakire

Insan balisi gunahkardur, hetta peyghemberlerru!

Xuda eslide ademni sap, pak yaratqan, Xuda Érem baghchisida adem üçün bir bextlik makan teyyarlighan. Bu makandiki héchqandaq bir nerse insanning Xudagha ibadet qilishini özige mehliya qilalmaytti. Emma künlerning biride u yéyish men'i qilinghan méwini yep Rebbining emrige ita'etsizlik qilghan. Shuning bilen u hemme nersidin mehrum qilinghan. Shu ishta Adem'ata özining ewladlirigha wekillik qilatti; u Xudagha asiyliq qilip Xuda bilen tüzgen ehдини buzup tashlighachqa, shu waqittin tartip ta bügünge qeder uning ewladliri uning wekil bolghinigha bek pushayman qilip kelmekte. Adem'atimiz azdurusgha uchrup gunahqa téyilip yiqilghan. Biz Adem'atimizning baliliri bolghanliqimiz üçün uning ajizliqigha warisliq qilip qalduq; irsiyet qanuniyetliri boyiche, biz uning gunahgha bolghan mayilliqi bilen tughulduq. Emma lékin Adem'atimizning gunahi üçün jazagha tartilmaymiz; Xudaning Adem'atimizning qilghan shu gunahidin narazi ikenlikini bilip turup, bizmu oxshashla ita'etsizlik qilghanliqimizdin özimizning gunahimiz üçün jazalinimiz. Ölima Tarmathi we bashqilar mundaq dégen: – «Adem'ata téyilip yiqilghan, shuning bilen uning perzentlirimu téyilip

yiqli; Adem'ata Xudaning sözini untup shu derextin méwe yégen, shuning bilen uning perzentlirimu Xudaning sözini untughan; Adem'ata téyilip gunah qilghan, shunga uning perzentlirimu gunah qilghan».

Bu höküm adil we toghridur. Qisqisi, musulman ölimalar arisida: «Adem'atining öz ewladlirigha bolghan wekillikini inkar qilishqa bolmaydu» deydighanlar az emes. Sheyx Muh'iyi Ed-din ibn El-Erebi bu téma toghruluq özining kitabi, 305-babta pütülgen.

Xuda Özi Adem'atimizni pak halette yaratqaniken, u Xudaning buyruqigha xilapliq qilghan yerde, uning ewladliri – insan balisi bolghan bizlerge yene néme dégülük? Insan balisi gunah sadir qilip, Xudaning shan-sheripige yételmey, shan-sheripidin we rehimidin mehrum bolghanliqi hemmige éniq.

Hem tarix hem kechürmishlirimiz bizge shuni ögitiduki, ademning qelbi rezil kélidu. Özimizning qelbimiz bizge mundaq deydu: «*Neps dégen nerse heqiqeten yaman ishlargha köp buyruydu*» (Süre «Yüsüf», 53-ayet). Yaratquchi Xudaning hay bérishi tesir qilmisa, adem öz nepsini qana'etlendüridighan yol tapsila, shu yolda mangidu. Gunah we rezillik men'i qilinghanliqini bilip turup, wijdanimizgha xilapliq qilip, buzuq tebi'itimizge boysunup, men'i qilinghan ishlarni qiliwérimiz. Haraqkesh öz xumarining salametlikige, tirikchilikige, a'ilidikilirige we étiqadigha qandaq ziyan yetküzidighanliqini bilsimu, yenila haraq ichiwéridighanliqini bayqighansiz? Uning ichidiki kontrol qilghili bolmaydighan küchler, uni rezillikke ittermekte; pahishiwaz, oghri, qimarwaz, töhmetxor, hesetxor, aldamchi we térikkek kishilermu ene shu haraqkeshke oxshashdur.

Shexsiy kechürmishlirimiz bizgimu ichimizde gheyriy yaman hissiyat we mayilliqning mewjutluqini ögitip kelmekte. Bular insan tebi'itining chirishning netijisidir. Ular wijdanlirimiz bilen küresh qilidu, yaxshi niyitimizgimu qarshiliq körsitidu. Biz mushuningdin özimizning Yaratquchimiz Xudaning iradisige xilapliq ishlarni qilidighanliqimizni, yaman, rezil arzu-heweslerge esir bolup qalghanliqimizni tonuwalalaymiz.

Biz héchqandaq qusuri, eyibi yoq ademni uchritip baqmighan. Mesih Eysadin bashqa, héchqandaq bir insan özini mutleq pak, gunahsiz dep éytmighan we éytalmaydu. Axirida biz mushu toghrisida yene toxtilimiz.

Munu ayet herbir ademning chirikliship ketkenlikini körsitip: – *«Neps dégen nerse heqiqeten yaman ishlargha köp buyruydu»* – deydu (Süre «Yüsüf», 53-ayet). Al-Razi ölima bu ayet toghrisida mundaq söz qilghan: «Ademning jéni özini yaman ishlargha buyruydu yaki küshkürtidu; bashqiche éytqanda, insanning jéni özini yamanliqqa mayil qilidu, asiqliq qilishqa ündeydu we keyp-sapagha teshna bolidu. Hazirqi maddiy dunyaning tartish küchi üstün bolghachqa, yuqiri dunyagha kötürülüş teshnaliqi kemchil bolidu, shu ayette bizni «yaman ishlargha buyrughan» dep höküm qilinghan».

Bu ayetning erebche menisi esli: (Al-Razining yuqiriqi dégini boyiche) «Ademning jéni heqiqeten yaman ishlargha qutritidu» – bu ayet herbir insanning jénigha mustesnasiz qaritilidu. Shunga dégili boliduki, herbir jan igisi yamanliqqa mayil. Erebche shu ayettiki «la-ammara» (eynen terjime qilinghan) «lam» dégen sözning kücheytilgen

shekli bolup, bu söz ishning jezmenlikini, mutleqliqini tekitleydu. Démek, bu yerde herbir ademning gunahliq tebi'iti bar, dégen xulasige kelsek bolidu.

Herbir ademning gunah sadir qilghanliqigha töwendiki ayetmu ispat bolidu: –

«Andin biz dozax azabigha eng layiq bolghanlarni elwette obdan bilimiz. Silerning ichinglardin dozaxqa barmaydighan birer kishimu qalmaydu, bu Perwerdigaringning özgermes hökümidur. Andin teqwadarlarni (jehennemdin) qutquzimiz, zalimlarni jehennemde tizlinip olturghan halda qoyimiz» (Süre «Meryem», 72-70 ayet)

Al-Razi ölima bu ayet toghrisida: «Her ademning otqa chüshidighanliqi békitilmigen bolsa, «Andin teqwadarlarni (jehennemdin) qutquzimiz» dégili bolmaytti» dégen. Bashqa hedislerdimu oxshash déyilgenler bar. Ölima Jaberdin shu ayet toghruluq sorighanda, u: «Peyghembirimiz (Muhemmed): ««Al-woro'od» (chüshüsh) dégen sözning menisi, dozaxqa kirishni körsitidu, herbir adem mustesnasiz dozaxqa kirip köydürülidu» déginini öz quliqim bilen anglighanidim» – dédi.

Ölima Jalal-Ad-Din: – «Wariduha» dégen söz («uningha chüshüdighan») «dozaxqa kiridighan we uningda köydürülidighan» dégen menisi bilen sherhleydu. Al-Razi yene shu tebirni testiqlap: –

«Tarazisi éghir kelgen (yene yaxshiliqliri yamanliqlirini bésip chüshken) ademge kelsek... u jennette bolidu» (Süre «Qari'e», 5-ayet)ni chüshendürginide: «Gerche shundaq bolghan bolsimu, étiqad qilghuchining gunahliri kechürüm qilinidu» – dédi.

Bu ayetler we tebirler herbir ademning gunah ötküzgenlikini we bezi ademlarning waqitliq jazagha tartilidighanliqini, yene bezilarning otta menggü köydürüldighanliqini ispatlidi emesmu? Her bir ademning gunah sadir qilghanliqigha yene mundaq bir ayet ispattur: –

«Kimki méhriban Allani yad étishtin (yeni Qur'andin) yüz örüydi, biz uninggha Sheytanni musellat qilimiz (Sheytan uni weswese qilidu), Sheytan uninggha hemishe hemrah bolidu» (Süre «Zuxruf», 35-ayet).

Emeliyette insan balisi herwaqit herda'im «Allani yad étip turush» derijisige kötürülmigechke, Sheytanning hemishe weswese qilishi heyran qalarliq ish emes. Birsi Muhemmedtin: «Qaysi ghazat (muqeddes urush) eng ela» dep sorighanda, u jawaben: «Arzu-hewesliringiz bilen qilghan ghazat» deptu. Bu urush yene «eng dehshetlik küresh» depmu atalghan. Yene mundaq dégen gepmu bar: «Eng esheddiy düshmining özüng bolisen, u ichingdidur». Buningdin tebi'itimizning chirikliship ketkenlikini, qelbimizde rezillikning pistirmisi barliqini we chong-kichik ishlarda bizning némige mayil bolghanliqimizni körüwalghili bolidu.

Gepning méghizigha kelsek, insan balisi buzulup ketken éghir gunahkar, Xudaning shapa'iti hem rehim-shepqiti bolmighan bolsa, birmu adem gunahtin qutquzulmaytti, heqqaniy bolalmaytti.

Shuning bilen biz inkar qilghusiz ispatlar arqiliq, herbir ademni gunah sadir qilghan, dégen xulasige kelduq. Shunga herbir adem, Eysa Mesihning özliri üçün qilghan, gunahlarni yuyudighan birdinbir qurbanliqigha mohtaj bolmaqta. Bir kishi Xudaning bu eng chong

iltipatini qobul qilmighan bolsa, Xudaning adaetlikige qana'et tépishi üçün dozaxqa ewitilishi kérek. Biz 4-muzakiride «gunahdin kechürüm qilinish» toghrisidiki ishlarni tepsiliy sözleyimiz. Öz tebi'itimizge kelsek, bizde Adem'atidin miras qalghan ajizliq we gunahqa bolghan mayilliq bolghachqa, qelbimiz paklinish üçün Muqeddes Rohqa, yeni Xudaning Rohighimu mohtajdur. Peqet Muqeddes Rohla gunahqa bolghan mayilliqni qedemmuqedem yoqitalaydu we ézitqu oylarni, yaman gherezlerni özgertish xizmitini qilalaydu. Muqeddes Kitab buni «yéngi tughulush», yaki «ikkinchi qétim tughulush» dep ataydu. Bu toghruluqmu biz kéyin yene tepsiliy halda sözleyimiz.

Mesihiy muxlislar muqeddes kitabta déyilginidek herbir insanning gunah ötküzgenlikige, chiriklikning barliq insanni bulghiwetkenlikige ishinidu. Peyghemberlermu insan balisi bolghachqa gunahkardur. Shundaqtimu, xristi'anlar Xudaning insanni agahlandurush we Özining gep-sözlirini we bésharetlirini yetküzüsh üçün peyghemberlerni tallighanliqigha ishinidu, shuningdek ularning rosulluq (elchilik) wezipisini ötiginide yetküzgen geplirining (meyli éghizche yaki yazmiche bolsun) xataliqtin saqlanghanliqigha ishinidu. Shunga Xuda Özining Muqeddes Rohi bilen ularning intilishlirige yétekchilik qilghan, ularning kishilerge Özini tonushturushigha ilhamlandurup wehiy bérip, ularni shu waqitning özide Uning démekchi bolghan gep-sözlirini untup qélisish hem ézip qélishtin saqlighan. Emma ular (peyghemberler we rosullar) öz heriketliride we addiy turmushlirida gunahtin saqlanghan emes. Bu ish ulardimu barliq insanlarning mahiyitining tüp irsiy ajizliqi, gunahqa mayilliq bolghanliqigha ispatni körsitidu. Shuningdin gunahsizliq we mukemmellik peqetla Hemmige Qadir ulugh Xudagha mensup, dégen pakit éniqlashturulidu.

Uningdin sirt, gunah qanchilik «chong» yaki «kichik» bolushidin qet'iynezer, u Xudaning jazalishigha, dozax otida köyüşke tégishlik. Shunga, gerche qatilliq oghriliqtin yaki qarghashtin perqliq bolsimu, ularning hemmisi Xudaning jazalishigha oxshashla muwapiq. Chünki ularning hemmisi asiqliq hem ita'etsizliktin kélip chiqqan. Bu pakit Tewrat we Injilning nurghun ayetliride jakarlanghan, mesilen: –

«Hemme adem yoldin chetnidi,

Ularning barliqi erzimes bolup chiqti.

Méhribanliq qilghuchi yoq, hetta birimu yoqtur».

(Injil, «Rimliqlargha», 3-bab, 12-ayet)

«Barliq insanlar gunah sadir qilip, Xudaning shan-sheripige yételmey, uningdin mehrum boldi»

(Injil, «Rimliqlargha», 3-bab, 23-ayet)

Hedislermu buni testiqlap, mundaq dégen: –

««Bir adem bashqa birining heqqini ong qoli bilen tartiwalsa, Xuda uni jennettin mehrum qilip, uni otta köydürüshi kérek» (Muhemmed dégen sözler)... Birsini uningdin: «I Allanning peyghembiri, hetta kichikkine ish bolsimu shundaq bolamdu?» – dep soridi. U jawaben: «Hetta birer tal «arak» (shaxche) sewebidin bolghan bolsimu» – dédi».

Biz emdi peyghemberlarning ötküzgen gunahlirigha kéleyli. Musulmanlar peyghemberlarning gunahsiz ikenliki toghrisida herxil pikirlerde bolghan. Beziler ularni mutleq gunahsiz, beziler ularni baliliqida gunah ötküzüp, chong bolghanda gunahsiz bolghan, dégen. Yene beziliri ularni kishilerge nesihet qilghinidila gunahsiz bolghan,

ulara boshqa vaqitlarda va boshqa jihatlerde gunah ötküzüş mumkinchilikining barliqini étirap qilghan. Axiridiki bu közqarash rehmetlik Sheyx Muhemmed Adoning idi. Halbuki, Qur'anda bolsa, peyghemberlerning köpinchisining özlirining étirap qilishi boyiche éytqanda, ular ushshaq-chüshshek sewenliklerni emes, belki éghir ita'etsizliklerni qilghanliqi éniq déyilgen. Buni siz töwendiki abzaslardin köreleysiz.

Musulman ölimalar gunahlarni «ushshaq-chüshshek» va «éghir» dep ikki xilgha bölgen: «Xuda ushshaq-chüshshek gunahlarni kechüridu, lékin éghir gunahlarni kechürmeydu» dégendek. Ularning pikri boyiche éghir gunahlar munular: –

- (1) Wapasizliq
- (2) Ushshaq-chüshshek gunahlarni qayta-qayta sadir qilip turush
- (3) Xudaning rehimige ümidsiz qarash
- (4) «Xudayim méni kechürdi, Xudaning ghezipidin saqlandim» déyish
- (5) Yalghan guwahliq bérish
- (6) Yene bir musulmangha töhmet qilish
- (7) Yalghan qesem ichish
- (8) Séhrigerlik, jadugerlik
- (9) Haraq ichish
- (10) Yétim-yésirlarning puli yaki heqqini aldap élish yaki tartiwélish
- (11) Qerzge ösüm élish
- (12) Zina yaki pahishiwazliq
- (13) Bechchiwazliq
- (14) Oghriliq

(15) Qatilliq

(16) Urushta kapirlardin chékinish

(17) Ata-anigha ita'etsizlik qilish

Shunga, ularning közqarishiche, bu sewenliklarning herqaysisini sadir qilghan, towa qilmighan herbir mömin dozaxning otlirida jazalinidu. Bashqa gunahlar bolsa ushshaq-chüshshek dep hésablinidu.

Peyghemberlarning gunahliri toghruluq bayanlar: –

Adem'ata gunah ötküzgen. Bu Süre «Taha», 121-ayette:

«Adem (ata) Perwerdigarigha (uning emrige) xilapliq qildi, shuning bilen u azdi».

Sherhchiler bu ayettin uning cheklengen derex méwisini yéyish bilen igisige asiyliq qilghanliqini chüshendüridu.

««(I adem!) ... Bu derexqe yéqinlashmanglar (yeni méwisidin yémengler), bolmisa (özünglargha) zulum qilghuchilardin bolup qalisiler» - déduq» (Süre «Beqere» 35-ayet).

Ölima Baydhawi mundaq dégen: «U Igisining telipidin ézip, xataliship ölüp ketmeslik üçün, shu derextin méwe yégen; we yaki u özige buyrulghan toghra yoldin azdurulghan, yaki düshmen teripidin aldinip azdurulghan».

Ölima Al-Razi: – Adem'ata gunah qilghanliqigha iqrar qilghan, lékin bu ish uning peyghember bolushidin ilgiri yüz bergen, deydu. U yene mundaq: «Adem'atining ita'etsizlik qilip, ézip ketkenliki rast, lékin

peqetla derexning méwisini yégenlikidin gunahkar bolghan. U bu gunahigha towa qilghanliqidin, bu ita'etsizlikning hésabi uninggha yézilmaydu» dégen. Biz uning axirqi jümlisige qoshulghinimiz, bizning Adem'atining ita'etsizlik qilip yoldin azghanliqini inkar qilghinimiz emes.

Ita'etsizlikningmu éghir gunahlargha kiridighanliqini töwendiki ayettin körüwalalayimiz: –

«Kimki Allagha we uning peyghembirige asiqliq qilidiken (yeni kimki Allani we Allaning peyghembirini inkar qilidiken, Allagha mulaqat bolushqa ishenmeydiken, Allaning ayetlirige qulaq sélishtin yüz örüydiken), u dozax azabigha duchar bolidu, dozaxta menggü qalidu» (Süre «Jin», 23 ayet).

Yene, Süre «Taha», 120-ayette: *«Andin Perwerdigari uni tallidi, uning tewbisini (towisini) qobul qildi we uni hidayet qildi»* déyilgini Adem'atining gunah qilghanliqini, andin towa qilghanliqini körsitidu. «Towa qilish» birinchidin öz gunahigha ökünüş, ikkinchidin Xudagha iqrar qilish, üçinchidin ashu gunahni emdi ikkinchi qilmasliqqa bel baghlashtin ibaret. «Towa qilish» tilgha élinsa, bu ibare gunah qilghanliqini ispatlaydu emesmu? Adem'ata özining gunahigha towa qilghan, chünki:

«Ular: «Perwerdigarimiz! Biz özimizge özimiz zulum qilduq, eger Sen bizni meghpiret qilmisang, biz choqum ziyan tartquchilardin bolimiz» – dédi» (Süre «E'iraf» 23-ayet).

Bu yerde Adem'ata, yeni eng ulugh peyghemberlerdin biri

hésablanghan mushu Adem'atimiz, Sheytanning gépige kirip, uningha qulaq sélip, özining hemmidin üstün turidighan Igisidin gumanlanghanliqi we xata yol bilen menggü ölmeslikke érishmekchi bolghanliqi éniq körsitilgen. U gunah qilghan, bu gunah «éghir gunah»lar ichige kiridu.

Nuh peyghembermu gunah qilghan, buni Süre «Nuh», 24-28-ayettin körüwalghili bolidu: –

«Nuh Allagha éytti: ... Ular heqiqeten nurghun kishilerni azdurdi, zalimlarni téximu gumrah qilghin... Perwerdigarim yer yüzide kapirlarning birinimu qoymighin. U özi gunah qilghanliqi özige éniq bolghandin kéyin shundaq du'a qilghan: «Manga, ata-anamgha, méning öyümge mömin bolup kirgen kishige we mömin erlerge, mömin ayallarni meghpiret qilghin...». U éghir bir gunah qilmighan bolsa Xudadin meghpiret tileshning hajiti yoq idi. Bezi sherhchiler bu ayettiki Nuh peyghemberning gunah qilghanliqi toghrisidiki mezmunnı suslashturmaqchi bolghan bolsimu, lékin biz yenila shundaq éytimizki, u gunah qilghan.

Hezriti Ibrahimmu gunah qilghan, bu Süre «En'am», 77-78-ayette yézilghan: –

«Ibrahim kéchining qarangghuluqi basqanda bir yultuzni körüp (qowmning sözini delil keltürüp, ularni mat qilish üçün): «Bu méning Perwerdigarimdur» dédi. Yultuz pétip kétiwidi, «Men pétip ketküchilerni (yeni yultuzlarga ibadet qilishini) yaqturmaymen» dédi. U aynıng tughqanliqini körüp (yuqiriqi usul boyiche) «Bu méning Perwerdigarimdur» – dédi. Ay pétip kétiwidi, «Eger

Perwerdigarim méni hidayet qilmighan bolsa, men choqum azghuchi qowmning qatarida bolidikenmen» – dédi».

Yuqirida biz Muhemmed salihning terjimisini söz-musöz eynen alduq. U mushu yerde Ibrahimning yultuz, ay we quyashqa ibadet qilghinini aldanchilik dep chüshendüridu (tirnaq ichidiki sözler esliy tékiste yoq). Qandaqla bolmisun, Ibrahim peyghember ya quyashqa ibadet qilghan ya yalghanchilik qilghan. U néme ish qilghan bolmisun, beribir éghir gunah hésablinidu.

Yene Süre «Ibrahim», 41-ayette: –

«Perwerdigarimiz! Hésab alidighan künde (yeni qiyamet künide) manga, ata-anamni we möminlerni meghpiret qilghin».

Meghpiret tilesh peqet gunah qilghandin kéyin bolidighan ish, elwette.

Yene Süre «Beqere», 260-ayette: –

«Öz waqtida Ibrahim: «Perwerdigarim, ölüklerni qandaq tirildüridighanliqingni manga körsetkin» – dédi. Alla: «(Ölüklerni tirildüreleydighanliqimgha) ishenmidingmu?» – dédi. Ibrahim: «Ishendim, lékin könglüm (téximu) qarar tapsun üçün (körüşni tileymen)» – dédi». Buningdin biz Ibrahimning Xudaning küch-qudritige shek keltürgenlikini körimiz, bumu éghir gunahdur. Hedislerdin: «Biz shek keltürüşke Ibrahimdinmu mayilmiz» – dégenni oquymiz.

Yene Süre «Enbiya», 64-ayette: – *«Ibrahim «(Yaq) belki ularning munu*

chongi (chong but, démek) shundaq qildi. Ular sözliyelise (kimning chaqqanliqini) ularning özliridin sorap béqinglar».

Bu yerde Ibrahim butlarni buzup tashliwetken, déyilidu. Bashqilar uningdin sorisa, u yalghan éytip, chong but kichiklirini chul-chul qiliwetken dégen, déyilgenidi.

Abi-Xurayraning déyishiche, Muhemmed: «Ibrahim peqetla üç qétim yalghan gep qilghan» dep bayan qilghan. Birinchi qétim, «Mende késel bar», dégen. Ikkinchi qétim, «Ularning munu chongi (chong buti) shundaq qildi», dégen. Üchinchi qétim «Sarah méning singlim» dégen (bu sözlerni ölimalardin Buxariy we Muslim neqil keltürgen).

Musa peyghember gunah qilghan. Buni Süre «Qeses», 15-16-ayette körimiz: –

«... Musa uni musht bilen birni urup öltürüp qoydi. Musa éytti: «Bu Sheytanning ishidur, shübhisizki, Sheytan azdurghuchi ashkara düshmendur!». Musa éytti: «Perwerdigarim! Men heqiqeten özümge zulum qildim. Méni meghpiret qilghin».

Alla uni meghpiret qildi».

Bu ish toghriliq yene Süre «Shu'era», 19-ayette mundaq déyilgen: –

«Musa éytti: Men shu ishni qilghan chéghimda nadanlardin (azdurulghanlardin) idim».

Süre «E'iraf», 150-151-ayet: –

«Musa ghezeplengen, ghemkin halda qaytip kélip, qowmige: «Men yoq

chaghda (mozaygha choqunup) neqeder yaman ish qilidinglar-he! (Kütüp turmay) Perwerdigaringlarning emrige aldirap kettinglarmu?» – dédi we (ghezeplengenliktin) Tewrat taxtilirini (yerge) tashlidi, qérindishining chéchidin tutup öz teripige tartti. (Harun) éytti: «(I qérinidishim! (Bu) qowm méni bozek tapti, méni öltürüwetkili tas qaldi...». Musa éytti: «Perwerdigarim! Méni we méning qérindishimni meghpiret qilghin, bizni rehmiting da'irisige kirgüzgin, sen eng rehim qilghuchi Zattursen»».

Mushu ayetlerdin bilimizki, Musa qatilliq qilghanliqini we buning éghir bir gunah ikenlikini hés qilghan. Shunga u uninggha iqrar qilip meghpiret tiligen. Shuninggha oxshash, uning ghezeplinip tash taxtilarni tashliwétip, akisigha bihörmelik qilghini gunah qilghanliq. Shu gunahini tonup yetkenden kéyin, özi we akisi üçün kechürüm sorighan. Harunning gunahi bolsa Isra'illarning choqunushi üçün altundin bir Mozay yasap bergenliki.

Qur'anda déyishche eqelliysi hezriti Yüsüpmu gunahqa mayil bolghan. Buni Süre «Yüsüp», 24-ayettin oquyalaymiz: –

«U (yene Züleyxa) Yüsüpke (yéqinchiliq qilishqa) bel baghlidi, Perwerdigarining roshen delilini körmigen bolsa, Yüsüpmu uninggha mayil bolghan bolatti. Biz Yüsüptin gunahtin we set ishtin yene shundaq saqliduq, shühhisizki, Yüsüp bizning sadıq bendilirimizdin idi».

Tewrat, «Yaritilish» qismi 47-babta, Yüsüpning öz atisi hezriti Yaqup peyghemberning (Yüsüpning ikki oghli toghruluq) bergen bésharitige deslepte ishenmigenliki xatirilengen.

Dawut peyghember gunah qilghan, buni Süre «Sad» 24-25-ayettin körüwlaymiz: –

«Dawut bizning uni sinighanliqimizni bildi. Perwerdigaridin meghpiret telep qildi, sejdige bardı. Biz uni epu qilduq, u bizning dergahimizda elwette yéqinliqqa we yaxshi aqiwetke ige boldı».

Emeliyette, Tewrattiki «Samu'il (1)» 11-12-babtiki tepsiliy xatirilerdin qarighanda, uning gunahi qatilliq we zina bolghanıdı. Emma shu jinayetlerni tonup yetkenliki üçün u Xudadin meghpiret sorap epu qilinghan. Bularning hemmisi Tewratta éniq bayan qilinghan. Sherhchilerning kitablirida shu toghruluq nurghun uzun we öz'ara zit bolghan chüshendürüshlerni oqup chiqqandin köre, Tewrattin biwasite paydilansingiz, nurghun waqtingizni téjep qalisiz. Halbuki, Anis-ibn-Malik, ibn Abbas, Wahb-ibn-Munabbeh we bashqa ölimalar tilgha alghandek, hadislerde Dawutning azdurulghanliqi, qattiq öküngenliki, hesret-qayghuliri we kechürümge érishkenlikliri bayan qilinghan nurghun yerliri bar.

Sulayman gunah qilghan. Süre «Sad», 31-35-ayettin köreleyimizki: –

«Öz waqtida kechqurunluqi uninggha yaxshi yügürük atlar toghrilandı. Sulayman éytti: «Men heqiqeten atlarni Perwerdigarimni eslesh üçün yaxshi kördüm, ular (közümdin) ghayib bolghuche (ularni közdin kechürüş bilen boldum)» Sulayman éytti: «Atlarni méning aldimga élip kélinglar», (atlar élip kélingendin kéyin) Sulayman ularning pachaqlirini, boyunlirini silashqa bashlıdı. Biz heqiqeten Sulaymanni siniduq, uning texti üstige bir jesetni tashlıduq, andin u (buning sinaq ikenlikini bilip) tewbe (towa) qıldı. Sulayman éytti: «Perwerdigarim! Méni meghpiret qilghin...»

(Bu ayetning terjimisi «*Perwerdigarni eslesh üçhün yaxshi kördüm*» emes, belki «Perwerdigarni séghinishtin artuq yaxshi kördüm» bolushi kérek).

Al-Kashaf, Al-Razi we bashqa sherhchiler nurghun xatirilerini körsitip bu ayetlerge herxil usul bilen tebir bergen, lékin yighishtrurup éytqanda bu atlar Sulaymanni Xudani séghinish we du'a qilishidin éziqturghan. Éytilishiche u axirda bu atlarni soyghuzuwetken. 34, 35-ayetlerde uning gunah qilghanliqi éniq yézilghan. Undaq bolmisa, u qandaqmu «Méni meghpiret qilghin...» dégen sözni qilsun?

Yünüs peyghembermu gunah qilghan. Buni Süre «Saffat», 140-144-ayetlerdin körüwalimiz: –

«Yunus heqiqeten peyghemberlerdindir. Öz waqtida u (qowmdin) qéchip (kishiler bilen) toshqan bir kémige chiqiwaldi. (Kémidikiler chek chiqqan ademni déngizgha tashlap kémining yükini yéniklitish üçhün) chek tashlashti, Yunus (chekte) meghlup bolghanlardin bolup (déngizgha tashlandi), uni chong bir béliq yutuwetti. U (qowmini tashlap, Perwerdigarining iznisiz chiqqanliqi üçhün) eyiblinishke tégishlik idi. Eger u tesbih éytquchilardin bolmisa idi, béliqning qarnida elwette qiyametkiche qalatti».

«Eyiblinishke tégishlik idi» dégen jümlidin biz uning gunah qilghanliqini bilimiz. U «heqiqeten peyghemberlerdin» («tesbih éytquchilardin») bolup turup yene ita'etsizlik qilghan emesmu? Uning qilghan ishlerini Tewrattiki «Yünüs» qismidin tepsiliy halda körüwalghili bolidu. U Xudaning buyruqini anglimay, Xudaning Ninewe

shehiridikilerni towa qilishqa chaqirghanliqini ulargha yetküzmeý qéchip kétép, axiri ashu béliq teripidin yutuwétilgenidi.

Muhemmedmu gunah qilghan. Buni Süre «Fetih», 2-ayettin körüwalimiz: –

«Allaning séning ilgiriki we kényinki gunahliringni kechürüshi üçün, sanga bergen némitini mukemmelleshtürüshi üçün, séni toghra yolgha bashlishi üçün, sanga küchlük yarem bérishi üçün, sanga heqiqeten roshen ghelibe ata qilduq».

Yene Süre «Muhemmed», 19-ayette: –

«Bilginki, Alladin bashqa héch mebud (berheq) yoqtur, gunahing üçün, er-ayal möminler üçün meghpiret tiligin...».

Süre «Ghafir», 55 ayette: –

«(I Muhemmed!) Mushriklarning yetküzgen eziyetlirige sewr qilghin, Allaning (sanga we séning teweliringge yarem bérish) wedisi heqiqeten heqtur, gunahinggha istighpar éytqin».

Süre «Nisa», 105-106 ayet: –

«(I Muhemmed!) séni kishiler arisida Allaning körsetkini boyiche höküm qilsun dep, sanga heqiqeten heq kitabni nazil qilduq. Xa'inlarning teripini almighin. Alladin meghpiret tiligin. Alla heqiqeten nahayiti meghpiret qilghuchidur, nahayiti méhribandur».

Birinchi ayet Muhemmedning bu geptin ilgirimu gunah qilghanliqi

we uningdin kéyinmu gunah qilidighanliqini éniq körsitidu. Eger birsi (Al-Razi, Al-Kashaf we bashqa ölimalardek) bu söz Muhemmedning ümmetliri üçhünla meghpiret sorighan dégen menisi bar dése, yuqiriqi ikkinchi ayet buninggha reddiye bergen bolidu; u Muhemmedni özi hem er-ayal möminler üçhünmu meghpiret tileshke ündeydu.

Bezi musulman ölimalar: «Teqwadarlarning peziletleri Xudaning «yéqin turghuchiliri» («muqerribunlar»)ning sewenliklirige barawerdur» dep sherhligen. Teqwadar, ixlasmen adem ushshaqchüshshek ishlarda Xudagha ita'etsizlik qilsa, Xuda ularni éghir gunah ötküzgen dep hésablaydu. Ularning gunah emes dep qarighan ishlirigha kechürüm sorimighuche, Xuda ularni gunahkar dep qaraydu. Bu ölimalar: – «Muhemmedning ehwali bolsa mana shundaqtur» deydu. Lékin ularning untup qalghini shuki, bu ayetlerde gep qilghuchi (ularning ishinishiche) adem emes, belki Perwerdigarning Özidur; U: «Gunahing üçhün, er-ayal möminler üçhün meghpiret tiligin,...» deydu. Xuda qandaqmu gunah emes ishni gunah désun we bundaq ishqa kechürüm tileshni telep qilsun? Bu bolmighur gep emesmu?

Süre «Ehزاب», 37-ayette, mundaq déyilgen: –

«Öz waqtida sen Alla német bergen, senmu in'am qilghan kishige (Zeydke): «Xotunungni nikahingda tutqin, Alladin qorqqin!» déding, Alla ashkarilimaqchi bolghan nersini könglüngde yoshurdung, kishilerning tene qilishidin qorqtung. Alladin qorqushung eng heqliq idi. Möminlerge ularning bala qiliwalghan oghullirining qoyup bergen xotunlirini nikahlap alsa gunah bolmasliqi üçhün, Zeynebni Zeyd qoyuwetkendin kéyin sanga nikahlap berduq, Allaning (séning Zeynebni élishing toghrisidiki) emri choqum orunlinidu».

Bu ishta, Muhemmed esli özining quli Zeydni hör qilip, Zeyd iman éytqandin kéyin, uni bala qiliwalghan we Zeyneb isimlik aliyjanap bir ayalni uning emrige élip bergen. Biraq bir mezgildin kéyin Muhemmedning Zeynebke köngli chüshüp qélip, uninggha niyitini bildürüp: «Köngüllerni özgertküchi medhiyilensun!» dégen. Zeyneb bu sözni éri Zeydke éytip bergen. Muhemmedning niyitini chüshengen Zeyd, uning yénigha kirip, xuddi özlükidin ayalidin ayrilghusi bardek: «Ayal hemrahimdin ayrilghum bar» – dégen. Muhemmed Zeydning gépini chüshenmigen boliwélip uningdin: «Néme boldung? Uningdin gumanlinip qaldingmu?» – dep sorighan. U jawaben: «Yaq, U aqsöngeng bolghanliqi üçhün mendin üstün turup manga hökümraniq qilghanliqidinla» dédi. Muhemmed uninggha: «Ayalingni öz yéningda qalduriwergin» – dédi (tepsilatirini ölima Al-Kashafning bu toghruluq özining kitabidiki (2-tom, 213-bet) bu ayetler toghrisidiki tebiridin we ölima Baydhawining dégenliridin körüwéling).

Uning mushu yerde «Kishilerning tene qilishidin» qorqup, «Alla ashkarilimaqchi bolghan nersini» könglige yoshuruwalghanliqi éniq körünüp turuptu. U Zeydning ayalini peqetla Xudaning emri boyiche alghanliqini körsetmekchi. Biz bu tékistlerdin, Muhemmedning Zeynebke köngli chüshkenlikini yoshuruwatqanliqini, yeni könglide héchqachan bundaq ish sadir bolup baqmighandek qiyapetke kiriwalghanliqini köreleymiz. Shuning bilen u: «Alla ashkarilimaqchi bolghan nersini könglüngde yoshurdung» – dep eyiblegen.

Bu ayetke tebir berginide, ölima Al-Razi awwal: «U Zeynebke tegmekchi bolghanliqidin... eyiblegen» dédi. Lékin kéyin «U Xudadin

qorqqan lékin yene ademlerdinmu qorqqan, shunga Xuda uni eyiblichi» – dégen, chünki «Alladin qorqushung eng heqliq idi». Shunga bu ishtimu Muhemmed toghra qilmighan, chünki u qorqmasliqqa tégishlik bolghanlardin qorqqan.

Yene Süre «Beni Isra'il» (Isra) 76-ayette mundaq déyilgen: – «*Séni biz (heqte turushta) mustehkem qilmighan bolsaq, ulargha mayil bolup ketkili heqiqeten tas qalghaniding*».

Ölima Al-Zajjajning pikrige اساسlinip, ölima Al-Razimu shu toghruluq mundaq yazghan: – ««Séni biz (heqte turushta) mustehkem qilmighan bolsaq» we «ulargha mayil bolup ketkili heqiqeten tas qalghaniding» dégini, gunahqa azraqqine mayilliqini körsitidu». Ölima Kat'adaning dégini boyiche, Muhemmed yuqiriqi ayetni éytqandin kéyin, u yene mundaq dégen: «I Perwerdigar, mendin köz yumup achquche waqitmu ayrilma». Bu ayet we hadisler eqelliysi Muhemmedning shundaq gunahqa mayil bolghanliqini körsetmemdu?

Ölima Muslim we Buxariylarning xatirliride, ular Muhemmedning mundaq bir bayani bar, dégen: «Héhqaysinglar Xudaning rehimisiz jennetke kirmeysiler». Birs: «I peyghember, hetta sizmu mustesna emesmu?» – dep soriwidi, u jawaben: «Xuda shapa'itini öpchüremde qoymisa, hetta menmu shundaq» – dédi. Abu Hurayra shundaq dédiki, özi Muhemmedning: «Shühhisizki, men Xudaning bir künide yetmish dörem meghpiritini tilep towa qilimen» déginini anglidi. Bezi gepler boyiche u «yetmishtin köp» dégenidi. Ölima Ibnat-Xalid we Abu Xurayralar: «Allaning peyghembiri mundaq dégen: «I Alla, görning azabidin, otning azabidin sendin panah izdeymen»» (Buxariy, 1-

qismidin).

Bu baptiki gep-sözlerdin herqandaq bir semimiy bolghan kishi shundaq mutleq bir pakitni éniq köreleyduki, bizning atimiz bolghan Adem'ata ita'etsizlikke yiqilip chüshüp, oy-pikirliri rezilliship, yamanliqqa mayil bolushqa bashlghan. Shuning bilen uning ewladliri bolghan bizler tebi'iy halda uning shu gunahqa we asiqliqqa mayilliqigha warisliq qilip kelduq. Özimizning shexsiy kechürmishlirimizmu buni bizge ispatlap kéliwatidu.

Ulugh peyghemberler, hetta islamiyetning peyghembiri Muhemmedningmu éghir gunahlarni sadir qilghanliqini bilip öttuq. Shunga herqandaq bir yerdiki herqandaq bir adem, Xudaning emr-qanunlirigha xilapliq qilghanlarni azabdin qutquzidighan bir Qutquzghuchigha mohtajtur. Hemmimiz özimizning rohini gunahtin hör qilidighan, Xudaning adaletlikini we rehim-shepquitini namayan qilidighan qusursiz bir qurbanliqqa mohtajmiz. Bu ish peqetla Eysa Mesihning kréstke mixlinishi, yeni insan üçün ada qilghan ölümi arqiliq emelge ashurulidu. Kimdikim Uninggha étiqad baghlisa, shu kishining gunahliri Xudaning kechürüm qilishigha we Muqeddes Rohning wasitisi bilen paklinishqa érisheleydu. Shuning bilen U menggülük hayatqa, menggülük xursenlikke érishken bolidu.

Bezi musulman qérindashlirimizning, némishqa özliri «munzal» (wehiy qilinghan) dep qaraydighan kitablarning bayanlirigha qarshi turup, peyghemberlerdiki gunahlarning izlirini yoshurushqa intilidighanliqlirini chüshenmeymen. Bolupmu peyghemberlerdin héchqaysisi özlirini gunahsiz dewalghan emes, eksiche özlirining ajiz

ikenlikini we gunahkar ikenlikini iqrar qilghan shara'it astida ashundaq közqarashlarning bolushi téximu orunsizdur. Berheq, Xuda hemmidin üstün danaliqi bilen kitablirini chüshürgen, étiqadni békitken. U barliq ishlirida pütünley danaliq körsetken, insanlarning herqandaq mohtajlirini pütünley bilidighandur.

4-muzakire

Mesih Eysaning kréstke mixlinishi

Kirish söz

Meyli sheri'et qanunlirida yaki döletning qanunlirida bolsun, qanungha xilapliq qilghuchilar yaki jinayetchilerning hemmisige jaza bérilidu dep belgilengen. Bu qanunlarga asasen, jinayetchige bérilidighan jazaning éghir-yénikliki, ziyankeshlikke uchrighuchining qandaq adem ikelikige qarap békitilidu. Mesilen: Mekteptiki bir oqughuchi öz sawaqdishini haqaretlise, bérilidighan jaza yénikrek bolidu. Emma oqutquchisigha shundaq qilsa, mekteptin heydiwétilishi mumkin. Qanun boyiche, birsi adettiki puqragha töhmet chaplisa, eyiblik ish qilghan bolidu; bir sotchigha shündaq qilsa, uninggha éghirraq jaza bérilidu. Emma eger padishahqa töhmet chaplisa, uninggha téximu éghir jaza bérilidu. Ulughluqi, heywisi we muqeddesliki jehette hemmidin üstün turidighan Xudagha gunah qilsa, uninggha bérilidighan jaza qanchilik éghir bolar! Shübhisizki, u kishi ebed'il tügimeydighan qattiq

azabqa mehikum qilinidu.

Xuda eng adil; u zerrichilik sewenliknimu körmeske sélip ötküziwetmeydu. U tégishlik jazasini bermey quymaydu. Shunga étirap qilishimiz kérekki, hemme adem Xudagha gunah qilghan – «**Chünki ademlerning hemmisi gunah sadir qilip, Xudaning ulughliqigha yételmey, uningdin mehrum boldi**» («Rimliqlargha» 3-bab, 23-ayet) – gunahlirining jazasi üçün dozaxning otida azablinip, dozaxtin chiqalmaydighan boldi. Emma mushundaq bolghinida, Xudaning rehimdilliqi nege ketken bolidu? Yene kélip, gunahkarlarga rehim-shepget körsitip ularni kechürse, Uning adilliqi nege ketken bolidu? Shuning üçün U Özining adilliqining telipini hem rehim-shepqtining telipini birlekte teng qana'etlendüreleydighan bir wastini orunlashturup chiqqan – u bolsimu, Mesihning ölümudur.

1-qisim

**Xudaning Mesih Eysaning kréstlinishida «inaqlashturush»
bolghan meqsitini Mesih Eysa qandaq emelge ashurghan?**

Adem'ata Xudagha asiyliq qilip gunah ötküzgenliktin Érem baghchisidin qoghliwétilgen (Tewrat, «Yaritilish», 3-bab). Bu weqe Süre «Beqere», 36-ayettimu bayan qilinghan: –

«Sheytan u ikkisini téyildurdi (yeni men'i qilinghan derexning méwisini yégüzüp xatalashturdi), turuwatqan jennettin chiqardi».

Shuning bilan Adem'ata ewladliri bilan bille menggülık ölümge mehküm bolghan. Uningda rezil hawayi-hewesler köpiyip, yamanlıq xahishi könglide yiltiz tartqan. Uning ewladliri atining bu xahishlırigha warislıq qılıp uning izini basqan. Shuning bilan bu dunya rezillikke tolghan. Mushu rezillikler üçün, Xudada insanlarnı halak qılıstın sirt, öz adıllıqınıng telipini qana'etlendüridighan héchqandaq yol qalmıghandek idi. Chünki insanlar özlirini özgertip, eslidiki pak we muqeddes halıtige qaytalaydighan yolni tapalmıghan. Peqetla insanning yarıtılghan waqtidiki eyni halıtı jennetke layıq idi – yeni insanning sap, pak we muqeddes halıtı idi. Xuda yene Özining békitken qanunlıridin ézip kétishi mumkin emes; Xudaning adıllıqı Özining adil yolda méngishini, herbir gunahkarning tégishlik jazagha uchrishini, ularning ölüm bilen bedel tólishini telep qılıdu.

«Gunah sadir qilghuchi jan igisi ölıdu. Oghul atisining qebihlikining jazasını kötürmeydu, we yaki ata oghlining qebihlikining jazasını kötürmeydu; heqqaniy kishining heqqaniyliqi öz üstide turıdu, rezil kishining rezilliki öz üstide turıdu» (Tewrat, «Ezakiyal» 18-bab, 20-ayet). Qanun chiqarghuchining özi, özining chiqarghan qanunlırini beja keltürmise, undaqta adıllıq dégen nedimu mewjut bolghan bolsun?!!

Tebir jehettin éytqanda, «adıllıq» dégen «adılsızlıq»ning eksi bolup, u heqqaniyet, toghra, durus, lilla, xalis, terbiye we tüzitish, wapagha wapa, japagha japa qayturushlarnı körsitidu. Méhri-shepset bolsa, köngli yumshaq, shapa'et, xeyr-éhsan, séxiylik we epu qılısh dégenlerni körsitidu. Beziler: «Rehimdilliq – jazalashqa tégishlik bolghanlarnı qoyuwétishtin ibaret» – deydu. Xuda hem rehimdil hem adil

bolghanliqtin, U Özining adilliq yoli bilen, adil halda kishilerge rehimdilliq qilishni xalaydu. Shunglashqa U «gunahtin hör qilish» emilini ezeldinla qilip kelgen. Bu emelni qilishtiki muhim bir basquch, Musagha chüshürülgen Tewrat qanunidin boldi. Tewrat we uning ichidiki «muqeddes qanun»ning asasi bolsa, bigunah haywanlarni qurbanliq qilishtin ibarettur. Bu qurbanliq qilinghan haywanlarning tökülgen qéni «gunahni yépip turidu» déyilgen.

Adem'atining oghli Habil, Musagha chüshürülgen qanundin ilgirila qurbanliq qilishqa bashlighanidi. Kéyinki ewladlarmu muqeddes qanun chüshürülüp yézip chiqilghuche, oxshashla shundaq qurbanliqlarni qilip kelgen. Musa Xudaning bayanatchisi bolup, bu qurbanliq toghrisidiki belgilimilerni muqeddes qanunda tepsiliy halda éytip béridu. Muqeddes qanunda, Xuda bu qurbanliq qilishtiki ishlar arqiliq, gunahning neqeder yirginchlik hem paji'elik ikenlikini insan qelbige chongqur singdüriwétish üçün, ulargha balilarche ögitishke bashlighan. Xuda haywanlarni «halal» we «haram» dep ikki türge ayrighan, peqet «halal» haywanlarnila qurbanliq qilghili bolatti. U bu ishlar bilen ulargha: **«Derweqe, Tewrat qanuni boyiche hemme nerse dégüdek qan bilen paklinidu; qurbanliq qéni tökülmigüche, gunahlar kechürüm qilinmaydu»** dep ögetken (Injil «Ibraniylargha» 9-bab, 22-ayet).

Shuning bilen U gunahkar bolghan ademni gunahi üçün halal, héchqandaq qusuri yoq bir charpayni qurbanliq süpitide keltürüshke buyrughan. Gunahkar özining ölüshke tégishlik ikenlikini öziye eskertish üçün, qurbanliqni soyup andin uni ot üstige qoyushi kérek. Halbuki, gunah ornigha soyulghan bu qurbanliq arqiliq, gunahni (ishenchisi bolsa) Xuda aldida «kafaret qilinghan», yeni «yépilghan» dep hésablighili

bolatti. Bu türlük qurbanliqlarning hemmisi Xudaning kelgüside ewetmekchi bolghan Mesihining (Qutquzghuchisining) ulugh qurbanliqini aldin'ala körsetken. Chünki ashu qurbanliq qilinghan barliq charpaylarning qimmiti birmu ademning pütkül gunahi üçün bedel bolalmaytti.

Mesih Eysaning xizmet qilish waqti yétip kelgende, chömüldürgüchi peyghember Yehya uni körsitip turup: «**Mana, pütkül dunyaning gunahlirini élip tashlaydighan Xudaning qozisi!**» - dep jakarlighan (Injil, «Yuhanna», 1-bab). Yehyaning mushu gépi boyiche éytqanda, bu dunyagha kelgini, «gunahni yapidighan» bir qurbanliq emes, belki «**pütkül dunyaning gunahlirini élip tashlaydighan**» bir qurbanliqtur. Shuning üçün u choqum eng axirqi qurbanliq bolghan bolidu.

Téximu tepsiliy qilip chüshendürsek, waqti-sa'iti toshqanda, Xuda Öz Kalami (Sözi) Mesih-qutquzghuchini ewetken. U insan süpitide tughulup, bu dunyada bizge oxshash adem bolup yashighan, emma U bizdek gunah sadir qilghan emes, héchqandaq aldamchiliq qilip baqqan emes (bu kitabning 5-muzakirisidiki Mesihning gunahsizliqi toghrisidiki söhbetni körüng). Bu «Kalam» – yeni Mesih, gunahkar ademlarning ornida eyiblinish üçün, Özini kréstke (dargha) mixlitip ölüshke tutup bergen. U gunahsiz, mukemmel adem bolup, cheklik waqit ichide burunqi hem kéyinki hemme ademlarning barliq gunahlirini üstige alghan, U bizning ornimizda Xudaning gunah üstige tökmekchi bolghan ghezeplik jazalirini qobul qilghan. Gunahning jazasi – Xudadin ayrilishtur; shunga kréstke mixlanghan alte sa'et ichide, Uning rohi Xudadin ayrilghan. Shu alte sa'etning eng axirqi minutlirida: –

«Eysa yuqiri awaz bilen: «Éli, éli, lema sawaqtani?» yeni «Xudayim, Xudayim, Méni némishqa tashliwetting?» dep qattiq nida qildi» (Injil «Matta», 27-bab, 46 ayet, «Markus», 15-bab, 24-ayet)

Démek U, dunyadiki milyonlghan ademlarning menggülik dozax azablrini (dozax – Xudadin ayriwétishtin ibaret) cheklik waqit ichidila béshidin ötküzüp, barliq bedelni töliwetken. Xuda mana mushu wasitisi bilen birla waqitta, hem Özining adilliqini qana'etlendürgen hem herbir ademni Özining rehimdillikige menggülik érisheleydighan qilghan. Xuda Öz Kalami bolghan Mesihning mukemmel qurbanliqini qobul qilghan. Mushundaq bolghanliqtin Dawut peyghemberning töwendiki gépi emelge ashurulghan: «Özgermes muhebbet we heqiqet öz'ara körüshti; heqqaniyet we aman-xatirjemlik bir-birini söyüshti» («Zebur», 85-küy, 10-misra).

Mesih Eysaning kréstitiki ölümige étiqad baghligghan hemme kishiler bu nijatliqqa érishidu. Bu nijatliq – gunah kechürüm qilinishi bilenla bolupla qalmay, yéngi bir hayatqa érishishtin ibarettur. Bu yéngi hayat Xudaning emr-permanlirini yaxshi köridighan roh-qelb bilen ötid'ighan hayattur – bu hayat ademning küchige tayanmaydighan, Xudaning Muqeddes Rohining küchige tayinidighan hayattur. Bu yéngi hayat toghrisida Tewrattiki ikki peyghembirimiz Yeremiya we Ezakiyallar awwal bésharet bérip mundaq dégen: –

«Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, – Men Isra'il jemeti we Yehuda jemeti bilen yéngi ehde tüzimen; bu ehde ularning ata-bowiliri bilen tüzgen ehdige oxshimaydu; shu ehdini Men ata-

bowilirini qolidin tutup Misirdin qutquzup yétekliginimde ular bilen tüzgenidim; gerche Men ularning yoldishi bolghan bolsammu, Méning ular bilen tüzüshken ehdemni buzghan, — deydu Perwerdigar. Chünki shu künlerdin kéyin, Méning Isra'il jemeti bilen tüzidighan ehdem mana shuki:

— Men Öz Tewrat-qanunlirimni ularning ichige salimen,
Hemde ularning qelbigimu yazimen.

Men ularning ilahi bolimen,
Ularmu Méning xelqim bolidu.

Shundin bashlap héchkim öz yéqinigha yaki öz qérindishigha: —
«Perwerdigarni tonughin» dep ögitip yürmeysen; chünki ularning eng kichikidin chongighiche hemmisi Méni tonup bolghan bolidu; chünki Men ularning qebihlikini kechürimen hemde ularning gunahini hergiz ésige keltürmeysen, — deydu Perwerdigar».

(Yeremiya 31-bab, 31-34-ayet)

«Men (Perwerdigar) süpsüzük suni üstünlargha chachimen, buning bilen siler pak bolisiler. Silerni hemme paskiniliqinglardin we butliringlardin paklaymen. Men silerge yéngi qelb bérimen, ichinglarga yéngi bir Roh salimen; téninglardiki tash yürekni élip tashlap, méhrlik bir qelbni ata qilimen. Méning Rohimni ichinglarga kirküzüp, silerni emr-permanlirim boyiche mangghuzimen, hökümlirimni tutquzimen, shuning bilen ulargha emel qilisiler».

(Tewrat, «Ezakiyal» 36:26-27)

Injilda yene, bu «yéngi ehde» toghrisida rosul Pétrus mundaq dégen:

—

«Towa qilinglar, herbiringlar Eysa Mesihning namida gunahliringlarning kechürüm qilinishi üçün chömüldürüşni qobul qilinglar we shundaq qilsanglar Xudaning iltipati bolghan Muqeddes Roh silerge ata qilinidu. Chünki bu wede silerge we silerning baliliringlarga, yiraqta turuwatqanlarning hemmisige, yeni Perwerdigar Xudayimiz Özige chaqirghanlarning hemmisige ata qilinidu» (Injil, «Rosullarning pa'aliyetliri» 2-bab, 38-39-ayet).

Bu yéngi ehdini Mesih Eysa Özining qéni we jéni bilen insan üçün qolgha keltürgen.

Xudadin gunahlar üçün kechürüm élish we Xudaning qobul qilishigha érishish üçün qilinghan qurbanliqlarning Islam dinidiki tutqan orni muhim (bu jehette Islam dini bashqa dinlarga oxshash). Bu toghruluq tepsiliy halda sözlishimizning hajiti yoq. Herbir musulman Qurban Héyt üçün qoy soyushni, ta'am üçün emes, belki Xudaning keng qorsaqligi we bext ata qilishigha érishishning bedili dep hésablaydu. Shuninggha oxshash, hezriti Ibrahimning qilghan qurbanliq qochqiri oghlining ornida soyulghan: —

«*Biz uning ornigha chong bir qurbanliqni (yeni jennettin chiqqan qochqarni) berduq*» (Süre «Saffat», 107-ayet).

Shuning bilen herbir qilinghan qurbanliq qurbanliq qilghuchining

ornida kechürümge érishishtiki birxil wasite dep qarilidu. Töwendiki hedisdin hetta Muhemmedning özimu qurbanliqning qénini gunahni yuyush we kechürüm qilinshqa érishishtiki wasite dep qarighanliqini bilimiz: —

«U qizi Fatimege shundaq dégen: «I Fatime, qurbanliq qilghanda, uning béshida turghin, chünki qénining birinchi tamchisi yerge chüshüshi bilenla gunahliring kechürüm qilinidu»».

Muhemmedning sözi tilgha élinghan «pulsirat» dégen hedisde mundaq déyilgen: «Ademler ilgiri qilghan qurbanliq qoylirining üstige minip, pulsirat sim köwrüktin jennetke ötküzüldiken».

Bu qurbanliqlar ularni qurbanliq qilghan ademlerning jénigha barawer emes; emeliyette qurbanliq qilinghan barliq haywanlarning yighindisi bir eqil igisige teng kélelmeydu. Ular gunahni yuyushqa bedel bolalmaydu, ular peqetla Mesihning alemdiki eng ulugh bolghan qurbanliqini körsitip bérishtiki bir simwoldur, xalas. Tewratta nurghun qétim bu ulugh qurbanliqning kelgüside kélidighanliqi toghrisida bésharet qilinghan we herxil usullarda aldin éytilghan: Injilda bolsa, bu bésharetlerning hemmisi Mesih Eysaning kréstke mixlinishi bilen emelge ashuruldi, déyilgen. Xuda peqet mushu qurbanliqnila barliq insaniyetning jénigha barawer bolidu, dep hésablaydu. **«Chünki Xuda dunyadiki insanlarni shu qeder söyiduki, Özining birdinbir yégane Oghlini pida bolushqa berdi. Meqsiti, Uninggha étiqad qilghan herbirining halak bolmay, menggülük hayatqa érishishi üçündür»** (Injil, «Yuhanna», 3-bab, 16-ayet).

2-qisim

Peqet Mesih Eysala ashu qurbanliq wezipisige layiqtur

Ashu ulugh qurbanliqqa layiq hem uni orundiyalaydighan kishi peqet Mesih Eysala bolushtiki sewebler töwendikidek (Tewrattiki qurbanliq qilish toghrisidiki prinsiplargha asasen): –

1. Qurbanliq sap, pak, qusursiz bolushi kérek.
2. Qurbanliqning qimmiti gunahidin hör qilinidighan barliq insan jénining qimmitige barawer bolushi kérek.
3. Qurbanliq peqet insan xilidin bolushi kérek.
4. Qurbanliq Xuda bilen insan otturisida alaqichi bolush salahiyitige ige bolushi kérek.

Birersi, mushu shertlerge yételeydighan ademni pütün insan arisidin izdise Mesih Eysadin bashqa héchqandaq ademni tapalmaydu. Sewebi shuki, herbir adem, hetta peyghemberlermu gunah qilghan, shundaqla ular özlirini gunahtin xalas qilidighan birsige mohtaj. Xudaning neziride héchqandaq adem bu xildiki zörür qimmetke ige emestur. Xudaning Kalami bolghan Mesih Eysadin bashqa héchkim özlükidin bu salahiyetke ige bolalmaydu.

«I shepqetchim,
Jénim derd-elemde, chirip kétiwatidu,
Ölümingdin shipa tépip, qolungda dawalansun,
I xatirjemlik yetkuzguchi, panah izdey kréstringdin,
Méning üçhün tilikimni sora Anglighuchi Atangdin»

«Chünki birla Xuda bardur, Xuda bilen insanlar arisida bir kélishtürgüchimu bar, U bolsimu Özi insan bolup kelgen Mesih Eysadur»

(Injil, «Timotiygha (1)», 2-babtin).

3-qisim

Mesih Eysa Öz ixtiyari bilen kréstke mixlanghanmu?

Bezi musulmanlar Mesih Eysaning emeliyette kréstke mixlanghanliqigha ishenmeydu. Ulardin sewebini sorisAQ ular jawaben: «U peyghemberler arisidki eng nadirlardin bolghandin kéyin, Xuda qandaqmu Uni rezil Yehudiylarning krést üstide shunche dehshetlik öltürüshige yol qoyushqa tapshursun? Bu hergiz mumkin emes» - déyishi mumkin. Lékin aghzida shundaq dégini bilen, ular Qur'andiki Xudaning ashundaq ishqa yol qoyghanliqi bayan qilinghan munu ayetni untup qalghan: -

«Ular ehdini buzghanliqliri, Allaning ayetlirini inkar qilghanliqliri, peyghemberlerni naheq öltürgenlikliri üçhün.. (Alla) ...dillirini

péchetliwetti...» (Süre «Nisa», 155-ayettin).

Süre «Beqere», 91-ayet: -

«Ulargha (Yehudiylargha)... «Siler (Tewratqa) ishinidighan bolsanglar, ilgiri néme üçün Allaning peyghemberlirini öltürdünghar?» - déyilgen».

Süre «Beqere», 61-ayet: -

«Bu ularning Allaning ayetlirini inkar qilghanliqliri, peyghemberlerni naheq öltürgenlikliri tüpeylidin boldi».

Ölima Almaghazining tarixi, Muhemmed-ibn-Ishaqning terjimihalliri we hadislerge asaslanganda, Muhemmed sekretqa chüshken waqtida, özining melum bir satqun ayalning qolida zeherlengenlikini étirap qilghan. Uningdin sirt, Tewrat, Zebur we Injilning éniq bayanlirigha asasen, Mesih Eysaning kréstke mixlinishi, Xuda ezeldin burunla békitip qoyghandek, Mesihning pütünley Öz ixtiyariliqi bilen bolghan ishtur. Mesih Eysa Özi nahayiti éniq qilip éytqanki, uning bu dunyagha kélishtiki meqsiti - kréstlengen qurbanliq süpitide Özini Xudagha atap, insanlarni gunahtin hör qilishqa bedel töleshtin ibarettur. Bir qétim u shundaq dégende, Uning bir muxlisi uni eyiblep: - **«Ya Reb, Sanga rehim qilinghay! Béshinggha bundaq ishlar qet'iy chüshmeydu!»** - dégen. Mesih Eysa uninggha qarap uni eyiblep: -

«Arqamgha öt, Sheytan! Sen Manga putlikashangsen, séning oylighanliring Xudaning ishliri emes, insanning ishliridur» - dédi (Injil, «Matta, 16-babtin). Kéyin, Yehudiy kattibashliri we molliliri uni

tutushqa kelgende, uning muxlisirining biri uni ulardin qoghdimaqchi bolghinida, Eysa uninggha: «**Qilichingni qinigha sal, qilich kütürgenler qilich astida halak bolidu. Yaki Méni Atisigha nida qilalmaydighan boldi, dep oylap qaldingmu?! Shundaq qilsamla U Manga shu'an on ikki tündin artuq perishte mangdurmamdu? Biraq Men undaq qilsam, muqeddes yazmildiki bu ishlar muqerrer bolidu dégen bésharetler qandaqmu emelge ashurulsun**» - dédi. (Injil, «Matta», 26-bab, 52-55 Ayet)

Bezi musulman qérindashlirimiz: «Xuda Eysa Mesihni bashqilarning gunahliri üçün qandaqmu ölüm bilen jazalalisun? Chünki qolingizdiki Tewratning «Padishahlar (2)» 14-babida: «**Musagha chüshürlgen qanun kitabida Perwerdigarning: «Atilarni oghulliri üçün ölümge mehkum qilishqa bolmaydu ya oghullirini atiliri üçün ölümge mehkum qilishqa bolmaydu, belki herbiri öz gunahi üçün ölümge mehkum qilinsun» dep pütülgen emri boyiche, u (Amaziya padishah) öltürgüchilerning balilirini ölümge mehkum qilmidi**» - dep yézilghan emesmu?» - dep soraydu.

Jawabimiz shuki, emeliyette Xuda Mesih Eysani insanning gunahliri üçün ölümge mehkum qilghan emes, belki Mesih Eysa bizge bolghan muhebbitidin bizning ornimizda ölüş üçün ixtiyar qilip özini tutup bergen. Bundaq qilishi heqiqeten muhebbetning eng yüksek ipadisi emesmu? U ulughlinishqa eng layiq emesmu? Insanning qerzini Öz ixtiyari bilen töleshni telep qilghandin kéyin, Xuda qandaqmu Uni qobul qilmisun?

«Eysa Özini tutqili kelgen bash kahinlar, pasiban begliri we aqsaqallargha qarap: -

«Bir qaraqchini tutidighandek qilich-toqmaqlarni kötürüp kepsilerghu? Muqeddes ibadetxanida her küni siler bilen bille idim, siler qol salmidinglar... Lékin bu pütün ishlarning yüz bérishi peyghemberlerning muqeddes yazmilirida aldin éytqanlirining emelge ashurulushi üçün boldi», – dédi.

Bu chaghda, muxlislarning hemmisi Uni tashlap qéchip **kétishti**» (Injil, «Luqa» 22-babtin, «Matta» 26-babtin)

Eysa Mesih héchqandaq jinayet ötküzüp baqmighan bolsimu, jinayetchi dep höküm qilinip kréstke mixlangan. Yehudiylar ya uning xaraktéridin ya qilghan ishliridin héchqandaq qusur tapalmighan. Emma u bizning ornimizda qurbanliq bolghan, bizge mehkum bolushqa tégishlik jazani öz üstige alghan. Musaning qanuni boyiche, dargha ésilghan kishi Xudaning lenitige uchrighan dep hésablinatti. Shunga u bizni dep Xudaning lenitige uchrighan. U shundaq lenetke hergiz layiq emes, lékin lenetke layiq gunahkar bolghan méning ornumda Öz jénini tutup berdi. Shuningdin körgili boliduki, Xuda eng aliy bolghan pilanliri ichide Öz peyghemberlirining öltürülüşhige yol qoyghan. Mesih Eysa Xudaning adilliqini qana'etlendürgen (chünki gunahning jazasini qobul qilghan) we shuning bilen bir waqitta bizge qutquzulush, menggülük hayatqa érishishning yolini échip bergen. Xuda Mesih Eysasiz héchqandaq ademni kechürmeydu, Uningsiz rehimdilliqini körsitish yoli yoqtur.

Bu, Xudaning hem adilliqi hem rehim-shepqtini birla waqitta körsitish bilen, étiqadchilarni qutquzushqa ezeldinla békitip qoyghan birdinbir yolidur. Siz Xudaning adilliqi we rehim-shepqtini ashundaq birleshtüriwetkenlikini islam sher'iyitidin tapalarsizmu? We yaki Qur'andin ya hedislerdin, sot qilish, hésab élish we kechürüm qilishning birla waqitta bir terep qilinghan yaki qilinidighan, dégenlerni tapalamsiz? Bezi musulman qérindashlirimiz bu mesilige neqil keltüridighan ayet shuki: - *«Dilinglardiki (yamanliqni) meyli ashkara qilinglar, meyli yoshurunlar, uning üçhün Alla silerdin hésab alidu. Alla xalighan kishini meghpiret qilidu, xalighan kishige azab qilidu. Alla hemme nersige qadirdur»* (Süre «Beqere», 284-ayet).

Eger Xuda shu ayet boyiche ademlerdin hésab alidighan bolsa, undaqta nedimu Xudaning adilliqi we méhri-shepqiti bolghan bolsun? Durus, Xuda heqiqeten Özi xalighanche qilidu; lékin U Özining özgermes xaraktéri we muqeddes qanunigha xilapliq ishni hergizmu irade qilalmaydu. Mesilen éytayluq, melum bir sotchi akingizni öltürgen qatilning jinayiti toluq ispatlanghanliqini anglighandin kéyin, shu qatilni kechürüm qilip qoyup berse, siz bu sotchini adil sotchi dep qarayttingizmu? Hergiz mumkin emes! Siz uni pütünley adil emes dep hésablayttingiz; chünki sotchining özi qanungha xilapliq ish qilghan. Xudadimu ashundaq ish mewjut dégen xiyal, heqiqeten eqilge sighmaydighan ish hem eng orunsiz geptur.

Süre «Qari'e» 6-9-ayet: -

«Tarazisi éghir kelgen (yeni yaxshiliqliri yamanliqlirini básip chüshken) ademge kelsek, u köngüllük turmushta (yene nazunimetlik jennette) bolidu. Tarazisi yénik kelgen (yeni yamanliqliri yaxshiliqlirini básip chüshken) ademge

kelsek, uning jayi hawiye (dozax) bolidu».

Bu ayettiki bu xil hisoblash sistemasini qandaqmu inawetlik degili bolsun? Mushu yerde bashqa bir kitabdiki gepni ishletsek: - ««seweb we netije» degan uniwersal qanuniyetni kimmu ozgertelisun? Peqet birla qetim gunah otkuzup, andin kiyin minglighan, on minglighan «sawabliq ishlar»ni qilsingiz, bu hergizmu qelbingizdiki bulghinishni yuyalmaydu. Qandaqmu yuyalisun? Men bugun putun bir kun, hemme ishta heqqaniylik qilghan bolsam, bu peqetla mutleq pak, muqeddes bir Xudaning aldidiki qilishqa tegishlik bolghan burchum, yeni Yaratquchim Xudagha bolghan bugunki qerzimdur, xalas. Men yuz kun izchil halda yene ashundaq heqqaniylik qilghan bolsam, bumu mening burchumdur, xalas. On ming kun, hetta hazirdin bashlap omurwayet ashundaq heqqaniyet ichide yashash, herbir insanning tegishlik burchidur, xalas. Lekin bundaq yashash hergiz mumkin emes. Hergiz mumkin bolmighan mushundaq yashash (nawada mumkin bolup qalsa) bizning burun qilghan yamanliqlirimizni Xuda aldida yuyalamdu? - degan so'alni sizdin soraymen.

Bashqiche qilip eytqanda, imtihan bergende, 99 toghra jawab qandaqmu bir xata jawabni toghra qilalisun? Xudaning imtihanida otush telipi 100 nomur bolsa, 99 nomur alghanni intihamdin otken hisablighili bolamdu? Meyli 99 nomur, 50 nomur, 15 nomur bolup, «yuz»luk telepke yeqin yaki yiraq bolsun, hemmisi oxshashla telepke yetmeydu. Gunah degan gunah. Gunahning chongimu gunah, kichikimu gunah. «**Chünki ademlarning hemmisi gunah sadir qilip, Xudaning ulughliqigha yetelmey, uningdin mehrum boldi**» (Injil, «Rimliqlargha» 3-bab 23)» («gunah - insandiki birdinbir mesile»din)

Süre «Nisa», 44-ayet: - «*Alla heqiqeten zerriche zulum qilmaydu. Eger*

kishining zerriche yaxshiliqi bolsa, Alla uni hessilep ziyade qilidu, öz dergahidin büyük ejir (yeni jennet) ata qilidu». Bizning bu ayet toghrisida dégenlirimiz oxshash - bir ademning yaxshiliqini «hessilep ziyade qilish»ning adilliq emeslikini siz bilisiz.

Süre «Beni-isra'il» («Isra») 13-14 ayet: *«Herbir insanning emelini uning boynigha ésip qoyimiz (yeni insanning qilghan herqandaq emeli xuddi boyunchaq boyundin ayrilmighinidek uningdin hergiz ayrılmaydu, shuninggha yarisha jaza bérilidu), qiyamet küni uning namu-emelini körsitimiz, u uni ochuq köridu. (Uninggha) «Namu-emelingni oqughin! Bügün özüngge (yeni bu qilmishliringgha) özüng guwah bolushung kupaye» déyilidu*».

Buningda herbir adem üçün qiyamet künidiki tirilishte échilidighan hésab deptirining barliqi körsitilgen. Lékin bu kitabning qandaq usul bilen we yaki qandaq qanun boyiche yézilghanliqi déyilmigen.

Süre «hud», 114-ayet: *«Shübhisizki, yaxshi ishlar arqiliq yaman ishlar yuyulidu. Bu chüshengüchiler üçün wez-nesihettur*».

Yuqiridiki bu ayetlerni omumiylashturup chüshendürüp bérish üçün bezi musulman ölimalar mundaq dégen: «Héchkim Xuda yaxshiliqlirim üçün manga in'am bermigen, dep qaqshiyalmaydu; chünki yaman ademlarning qilghan yamanliqliri yaxshiliqliridin köp (éghir) bolsa, u chaghda uning qilghan yaxshiliqliri üçün alghan in'ami «bu dunyada bolghan» bolup hésablinidu». Mushu boyiche hésab alidighan ish bolsa, herbir ézilgüchi ezgüchidin heqqini alalaydu. Ularning pikriche yene: «Perishtiler ezgüchining qilghan adaletsizliklirige barawer dep hésablighan bir nisiwisini élip, bu nisiwini ézilgüchining yaxshiliqlirigha qoshup béridu. Andin yene birsining «yaxshiliq»liri «yamanliq»liridin zerriche artuq (éghir) bolsa, Xuda

Özining rehimdilligidin, uni jennetke kirküzüsh üçün yaxshiliqlirini hessilep ziyade qilidu. Birsining «yaxshiliq»liri yoq hésabta bolsa, Xuda u ziyan yetküzgen ademlerning gunah yükliridin élip, alghinini uning gunahlirigha qoshup hessilep ziyade qilidu. Shuning bilen u özining gunahliri we bashqilarning gunahliri üçün dozaxqa tashliwétilidu».

Bu adilliqmu?

Uning üstige, Xuda turidighan jennet choqum mutleq sap, pak yerdur. Peqet pütünley paklanghan we heqqaniy qilinghanlarla kireleydu. Birla qétim gunah sadir qilghan adem ita'etsizlikidin napak bolghan bolidu. Shu hali bilen jennetke kirishi hergiz mumkin emes. Mesilen alayluq, musulman hej qilghili aq ton kiyip, namazgha kirginide birer dagh uning aq tonigha tégip ketse, bu napak bolghan hésablanmamdu? U namaz oqush üçün aq tonini qayta tazlishi kérek emesmu? Emma Xuda izdigen sapliq-pakliq bolsa, insanning tashqi körünüshide emes, belki ichki dunyasida sap we pak bolushidin ibarettur. Xudaning neziride bolsa, insan «sap» yaki «sap emes», «pak» yaki «pak emes»tur. «Xéli pak» yaki «pakraq» déyishler qet'iy mewjut emestur. Shunga, insan balisi tamamen saplinip yéngilanmighuche, jennetke kirishke bolmaydu. Uning gunahliri kechürüm qilinghan deyluq, lékin uning könglide yamanliqning birer tal uruqi qalsimu u yenila yaman hésablinidu, bundaq insan qandaqmu jennetke munasip bolalisun?

Yene bezibir ademler adem otqa kirip, otta qiyinlinishliri bilen gunahlirini yuyidighan bedelni tölep, andin chiqidighanliqigha ishinidu:

-

«Andin biz dozax azabigha eng layiq bolghanlarni elwette obdan bilimiz. Silerning ichinglardin dozaxqa barmaydighan (kirmeydighan) birer kishimu qalmaydu, bu Perwerdigaringning özgermes hökümidur. Andin teqwadarlarni (jehennemdin) qutquzimiz, zalimlarni jehennemde tizlinip olturghan halda qoyimiz» (Süre «Meryem», 70-72-ayet)

Yuqiridiki ayet we uninggha asaslanghan pikir toghrisida, dégenlirimizmu peqet yenila oxshash bir sözdur - adem özining gunahini özi yuyalmaydu. Birsining yaman köngli we xahishi özgertilmigen bolsa, umu jennetke, jennetmu uninggha munasip emes. Oghri türmige tashlinishi yaki qoli késiwétilishi bilen oghriliq qilmasliqqa, zinaxor qamchilinishi bilen zinaxorluq qilmasliqqa bolghan xahishini özgertelishi natayin. Bezi ehwallarda ashundaq jazalar ularni téximu yamanlashturuwétidu. Süre «Yüsüf», 53-ayette déyilginidek: *«Nepsi dégen nerse heqiqeten yaman ishlargha köp buyrudu»*.

Xudaning méhri-shepqiti toghruluq ipadilengen yuqiriqi herxil uqumlar Tewrat, Zebur we Injilda déyilgenlerge pütünley qarimuqarshidur. Bu yerde biz Tewrat, Zebur we Injil boyiche Xudaning nijati toghruluq yene bir qétim tekrarlap öteyli: -

(1) Xudaning adilliqi her bir gunah üçün gunahkarning jazalinishini telep qilidu;

(2) Birla qétim ötküzülgen gunahqa tégishlik bolghan adil jaza menggülük ölümdur, yeni Xudadin ayrilishtur.

(3) Shunga bir adem ömürwayet yaxshiliq qilsimu, bu peqetla uning qilishqa tégishlik bolghan ishidur. Bu yaxshiliqi uning birmu gunahini yuyalmaydu.

(4) Birla qétimliq gunahning jazasi Xudadin menggülük ayrilish bolghandin kéyin, bu we u dunyadiki waqitliq azablinishlar uni hergiz

pak qilalmaydu.

(5) Ademning gunahliri kechürülgendin kéyin, qelbide téxiche ashundaq gunah xahishliri bolsa, u yenila jennetke layiq emestur.

(6) Xuda bizni küchlük we chongqur söygü bilen söygenlikidin bizni qutquzushni xalaydu.

(7) Özining adilliqini qana'etlendürüş üçün Xuda Mesih Eysani, bizning ornimizda gunahlirimizning jazasini Öz üstige élishi üçün uni ewetken. Shunglashqa u bizge körsetken méhri-shepquitini pütünley Özining adilliqigha asaslighan (Mesih Eysaning ölüshi, herbir insanning herbir gunahi üçün tégshilik bolghan jazani öz ichige élip bolghan).

(8) Mesih Eysa bizning gunahlirimizning hemmisini Öz raziliqi bilen üstige élip, kréstke mixlinip, özini qurbanliq qilghan.

(9) Xuda Uning qurbanliqini qobul qilghan we shundaq qobul qilghinini ispatlash üçün Uni ölümdin tirildürgen.

(10) Xuda Uning qurbanliqigha asasen, towa qilip, Mesih Eysagha özini tapshurghan herbir ishengüchining gunahlirini kechürüm qilghan.

(11) Xuda herbir ishengüchige «yéngi ehde»si boyiche yéngi qelb, yéngi roh bérishke wede qilghan.

(12) Xuda herbir ishengüchige Özining Muqeddes Rohini bérishke wede qilghan. Peqet Muqeddes Rohla insanning qelbini pakliyalaydu we uni muhebbetlik qilalaydu. Bulargha tölengen bedelnimu Mesih Eysa Özini qurbanliq qilghinida tölep bolghan.

(13) Muqeddes Rohning inasanning rohiy dunyasida qilghan emili bilen, insan jennetke layiq bolushqa, jennette menggülik turushqa teyyarlinidu.

(14) Bularning hemmisi «xush xewer» déyilidu. (Injil» dégen söz «xushxewer» dégen menide).

Xuda bu yolni Tewrat, Zebur we Injilda békitken. Bu yolni Xuda békitkeniken, kimmu uninggha qarshiliq bildürelisun? Bu yolgha kim qarshiliq körsetse, u Xudaning Özige qarshiliq körsetken bolidu.

4-qisim

Qur'anda, Mesih Eysaning kréstke mixlinishi toghrisida yézilghanliri

Bezi musulmanlar, Eysaning kréstke mixlanghanliqi heqiqeten mewjut bolghan ish, emma kréstke mixlanghan kishi Mesih Eysa emes, belki Xuda bashqa bir kishini Eysaning qiyapitige oxshitip, uni Mesih Eysaning ornida mixlatquzghan, dep ishinidu. Bundaq közqarashning bolushi belkim Süre «Nisa», 157-158-ayettin kelgen: -

«(Yehudiylarning) yene Allaning rosuli Eysa ibn Meryemni öltürduq dégenlikliri üçhün (ulargha lenet qilduq). Wehalenki, ularning Eysani öltürginimu yoq, dargha asqinimu yoq we lékin ulargha shübhe sélindi (Eysani astuq dep guman qilip, Eysa eleyhissalamgha oxshap qalghan bashqa birsini asti), Eysa toghrisida ixtilap qilishqanlar heqiqeten uning öltürülgenliki (mesilisi)de shübhididur. Ular bu (ishning heqiqiti)ni bilmeydu, gumanghila asasinidu, ular Eysani jezmen öltürmidi. Belki Alla uni Öz teripige kötürdi (yeni Eysa eleyhissalamni Alla ularning sherridin qutuldurup tirik halda asmangha élip chiqip ketti) Alla ghalibtur, hékmet bilen ish qilghuchidur».

Emeliyette, musulman ölimalar mushu ayet toghrisida oxshimighan xulasige kelgen. Birinchi közqarash bolsa, Xuda Yehudiylargha Öz küch-qudritini körsitish üçün yaki ularni gumanda qaldurush üçün Eysani tirik péti biwasite Öz yénigha élip chiqip ketken. Ikkinchi közqarash bolsa, bu ayetning menisi Yehudiylarning «Eysaning namini yoqitish, hetta Uni insanning yadidin chiqiriwétish üçün Uni kréstke mixlitip öltüreyli» dégen meqsitini emelge ashurmighan, eksiche Uning kréstke mixlinishi Uning namini pütün dunyagha tarqaldurghan. Qur'anning terjimisidin bundaq mene chiqmaydu, deymiz. Lékin Qur'anning bezi yerliride Mesih Eysaning ölümü tilgha élinip ötken. Emdi yuqiriqi ayet, Eysa öltürülgen dégen menini öz ichige almisa, undaqta Qur'anning özi bir-birige zit bolghan sözlerni qilghan bolidu emesmu? Mesilen Süre «Al imran», 55-ayet: -

«Öz waqtida Alla éytti: «I Eysa! Men séni (ejiling yetkende) qebzi roh qilimen, séni dergahimgha kötürimen (yeni asmangha élip chiqimen) séni kapirlardin pak qilimen (yeni séni öltürmekchi bolghan yamanlarning sherridin saqlaymen)...»

Esli erebche ayettiki «mutawaffiyka» dégen sözni, terjiman Muhemmed Salih «qebzi roh qilimen» dep terjime qilghan. «Qebzi roh qilimen» dégen söz uyghurchida «jéningni alimen» dégen menide. Qarighanda Muhemmed Salih mushu yerde Eysani öldi, dep qarighan. Bezi sherhchiler bolsa, bu sözning menisini «uxlitish» dep sherhligen. Lékin bir insanni özining «dergahigha kötürüş»tin ilgiri, Xudaning Mesihni «uxlitip qoyush»ida qandaq eqil ishletkenlikini, ötkenki we hazirqi sherhchilermu chüshendürüp bérelmeydu. Emeliyette bolsa, «mutawaffiyka» («qebzi roh qilimen») dégen söz (Muhemmed Salih terjime qilghandek) ölümni körsitidu. Bashqa ölimalar, jümlidin Ibn

Abbas we Muhemmed-ibn-Ishaqlar mana mushundaq dep qarighan. Emma yuqiriqi bezi sherhchilerning, Mesih Eysaning ölükle halette qanche waqit turghanliqi toghrisidiki pikirliri herxil. Ölima Wahab, Mesihni üç sa'et ölüp, andin tirildürüldi dégen. Muhemmed-ibn-Ishaq: «Yette sa'et ölüp andin tirildürüldi» dégen. Al-Rab'i ibn Ans, Xuda uni asmangha kötürginide öltürgen, dégen. Imam al-Baydhawi bolsa Mesihni üç sa'etla ölgen dep ishengen. Erebche bir lughette «tawaffa» dégen pé'ilni mundaq dep chüshendüridu: - «Xuda uni ölümge qoydi, démek, uning jénini aldi».

Qur'anda, «mutawaffiyka» we «tawaffa» dégen pé'ilge munasiwetlik sözler, 23 qétim «ölüş» dégen menide ishli tilgen. Ikki yerdin bashqa yerdikisi pütünley ölümnila körsitidu. Ikkisidin bashqisi, kontékist boyichimu, köchme menisi boyichimu oxshashla ölümni körsitidu: -

«Alla silerni kéchisi uxlitidu, kündüzdiki qilghan ishliringlarni bilip turidu, andin belgilengen muddetkiche yashishinglar üçün, kündüzde silerni oyghitidu, andin Allaning dergahigha qaytisiler, andin qilghan emelliringlarni Alla silerge éytip béridu» - Süre «En'am», 60-ayet.

«Insanlar ölidighan chaghlirida, Alla ularning janlirini alidu, ölmigenlarning janlirini uxligan chaghlirida alidu» - (Süre «Zumer», 42-ayet).

Yene bezi sherhchiler Süre «Nisa»diki «mutawaffiyka» dégen sözdiki «waf» («we», «hem») ikki bisliq bir sirliq menini körsetken, Mesih bu dunyagha ikkinchi qétim kelginide ölüp kétidu, dep chüshendürgen. Eger

heqiqeten shundaq menide bolghan bolsa, némishqa éniq déyilmigen? Ashundaq ikki bisliq sözlerdin muhim heqiqetni chiqarghili bolamdu?

Süre Meryem 15-ayet: -

«U (Yehya peyghember) tughulghan künide, wapat bolghan künide, tirilip (qebriidin) turghuzulghan künide (Allata'ala teripidin bolghan) amanliqqa érishidu».

Süre «Meryem» 34-ayet: —

«Men (Eysa Mesih) tughulghan künümde, wapat bolghan künümde, tirilip (qebremdin) turghuzulghan künümde (Allata'ala teripidin bolghan) amanliqqa érishimen».

Mushu ikki ayetning birinchisi boyiche éytqanda, herqandaq bir musulman Yehya peyghemberning tughulghanliqi we ölgenlikige ishinidu-yu, némishqa ikkinchi ayette éytilghan Mesihning ölümige ishenmeydu? Ikki ayette éytilghan sözler asasen oxshash bolghandin kéyin, ularning menilirimu oxshash bolushi kérek-te.

Süre «Meryem» 31-ayette: -

«(Eysa dédi: -) qeyerde bolay méni beriketlik qildi, hayatla bolidikenmen, manga namazni, zakatni ada qilishni tewsiye qildi». Sheri'et boyiche zakat namrat (musulman)larga bérilidighan melum miqtardiki pulni körsitidu. Ölimalarning pikri boyiche, Qur'anda éytilghan «zakat» yenila pul dégen menini körsitidu (peqetla Süre «Meryem» 13-ayette: -

«Biz uninggha merhemet qilish we uni (nachar xisletlerdin) pak qilish

yüzsidadin (shundaq qilduq), Yehya teqwadar idi» - shu yerdila «zakat» «pak qilish»ni körsitidu.

Eger Mesih Eysa ölmey asmangha kötürülgen bolsa, zakat bérish téxi Uning burchi bolidu. U zakatni kimgé béridu? U téxi bu dunyada bolsa, undaqta U zadi nede? Uning zakitini qobul qilghanlar yene nede? U bu dunyada bolmisa we shundaqla zakat bérishni toxtatqan bolsa, Uni choqum öldi, shunglashqa uni zakat bérish burchini tügetti, déyish kérek.

Süre «Ma'ide» 117-ayette: -

«Men ularning arisida bolghan muddette, ularning emellirini men közitip turghanidim, méni qebzi roh qilghiningdin kéyin, ularning emellirini sen közitip turghaniding, sen hemme nersidin xewerdarsen».

Bu ayet toghrisida Al-Razi we Al-Jalalayn mundaq dégen: «Bu ayetni Mesih Eysa Xudagha qiyamet künide déyishi mumkin». Al-Razi bu «qebzi roh qilghining» (mutawaffiyka) dégen sözning menisini «kötürülüş» dep chüshendürginide, u bu sözni eslide «uxlitish» dep chüshendürüp ötkenlikini untup qalghan oxshaydu. Chünki u Süre «Al-Imran», 55-ayettiki «qebzi roh qilimen» (mutawaffiyka) dégeni ashundaq menide (uxlitish) dégenidi: -

«Öz waqtida Alla éytti: «I Eysa! Men séni (ejiling yetkende) qebzi roh qilimen, séni dergahingha kötürimen (yeni asmangha élip chiqimen) séni kapirlardin pak qilimen (yeni séni öltürmekchi bolghan yamanlarning sherridin saqlaymen)...»

Al-Razi we bashqa terjimanlarning izahatlarini («mutawaffiyka» («qebzi roh qilish»)) dégen sözni peqetla «kötürüş» dégen menide qobul qilidighan bolsaq, undaqa, bu Mesih Eysani ölmigen we kelgüside menggülik ölmeydu dégenliktin ibarettur. Mushundaq bolsa, bu pikirler Süre «Rehman», 26-27-ayet («*Zéminning üstidiki hemme yoqilidu! Ezimetlik we keremlik Perwerdigaringning Zati menggü qalidu!*» we: «*Allaning Zatidin bashqa barliq nerse yoqilidu!*») Süre «Qeses», 88-ayetlerge zit kélidu.

Emeliyette Mesih Eysaning kréstke mixlinip ölgenlikige ishengen musulman ölimalar az emes. Bu Süre «Nisa»diki 158-ayette éytilghan «mutawaffiyka» dégen sözning rastinla «ölüm» dégen menini körsitidighanliqigha ishinishning néme ziyini bar? Shundaq bolghandila, bu ayet Tewratqa, Injilgha we Mesihiy muxlisirining Mesihning ölümü toghrisida bolghan étiqadigha uyghun kélidu.

I Xuda, heqiqetni izdigüchilerge heqiqetni ochuq körsitip bergeysen, hajetmelerge nurungni chachqaysen! Iltija qobul qilghuchilarning arisida sen eng iltipatliqsen, bergüchilerning arisida sen eng séxi bergüchidursen!

5-qisim

Mesihning kréstke mixlinishidiki tarixiy ispatlar

Kréstke mixlinish weqesi kishilerning oyduرمىsi emes. Ashundaq

dehshetlik weqe yüz bermigen bolsa, xristi'anlar özining ulugh Yétekchisi, Peyghembiri, Qutquzghuchisi, Rebbini ashundaq xar qilinghan démigen bolatti. Musa peyghemberning muqeddes qanunida mundaq déyilgen: «**Kimdekim derexke ésilghan bolsa, Xuda teripidin lenetke qaldurulghan kishi hésablinidu**» («Qanun sherhi» 21:23). Uning üstige Injilda mundaq déyilgen: «**Halbuki, Mesih bizni Tewrat qanunidiki lenettin hör qilish üçün ornimizda lenet bolup bedel tölidi. Bu heqte muqeddes yazmilarda: «Yaghachqa ésilghan herqandaq kishi lenetke qalghan hésablansun» dep yézilghan**» («Galatiyaliqlar» 3:13).

Mesihiyler «Eysa kréstke mixlanghan» dégen pakitni étirap qilipla qalmastin, belki ashu weqeni özlirining barliq rohiy bayliqliri we samawiy bextiyarliqlirining menbesi, barliq nijatliqning buliqi dep qarap pexirlinip kelgen. Shundaqla ular, herqandaq ademning ölümidin bashqiche bolghan Mesih Eysaning ölümü, peqet özlirila üçün emes, belki barliq ishengüchiler üçünmu, gunahning changgilidin hörlükke chiqirishtiki wasitidur, dep ishinidu.

Muzakirilirimizde, musulman qérindashlirimizgha «krést weqesi»ning tarixiy ispatliri esqitip qalghachqa, mushu yerdimu shulardin azraq bir qismini sözlep ötmekchimen.

Deslepte qedimki peyghemberlerdin Dawut, Yeshaya, Daniyal we bashqilar Mesihning hayatida bolidighan türlük ishliri, bolupmu Uning ölümü we tirildürülishi toghrisida aldin bésharetlerni éytqan. Bu bésharetler resmий halda miladiyedin (yeni Eysaning tughulushidin) 1800

yil ilgiri Musa bilen bashlangan. Bu bésharetlarning arisida: -

- (1) Mesihning nede tughulidighanliqi (Tewrat, «Mikah», 5:1-2)
- (2) Pak qizdin tughulidighanliqi (Tewrat, «Yeshaya» 7:14)
- (3) Nede ösüp chong bolidighanliqi (Tewrat, «Yeshaya» 53:2, 11:1)
- (4) Uning nedin xush xewerni tarqitishqa bashlaydighanliqi (Tewrat, «Yeshaya» 9:1-2, «Matta» 4:14-17)
- (5) Uning yaritidighan möjiziliri (Tewrat, «Yeshaya» 35:3-7)
- (6) Yehudiy molliliri bilen bolidighan ziddiyiti (Tewrat, «Yeshaya» 28:16, «Zebur» 118-küy, 22-misra)
- (7) Axirda Yehudiy molliliri bilen bashliqliri we Rim kapir rehberlirining birliship uninggha süyqest qilidighanliqi («Zebur», 2:1-12)
- (8) Mesih Eysaning éshekke minip yérusalimgha ghelibe, emma kichik pé'illiq bilen kiridighanliqi (Tewrat, «Zekeriya», 9:9)
- (9) Eysaning Öz muxlisining uninggha satqunluq qilidighanliqi («Zebur» 41:9)
- (10) Satqunluq qilish bahasi 30 kümüsh tengge bolidighanliqi (Tewrat, «Zekeriya», 11:12-14)
- (11) Uning ölümining qaysi yil, qaysi ay, qaysi heptide bolidighanliqini hésablighan bésharet (Tewrat, «Daniyal», 9-bab 24-27-ayet)
- (12) Ölümide uning put-qollirining téshilidighanliqi («Zebur», 22:16, «Zekeriya» 12:10)
- (13) Uning barliq insanlarning gunahlrini Özining ölüm jazasini qobul qilishi arqiliq üstige alidighanliqi (Tewrat, «Yeshaya» 53-bab, 4-12-ayet)
- (14) Uning ölümide kiyim-kéchekliri séliwétlinip, bashqilar teripidin öz'ara üleshtürüldighanliqi we kiyim üçün chek

tashlinidighanliqi («Zebur», 22:18)

(15) Ölümide uninggha achchiq su bilen öt suyuqluqi arilashturulghan suning ichküzülidighanliqi («Zebur», 69-küy, 21-misra)

(16) Uning jinayetchiler arisida, shundaqla naheq halda jinayetchi qatarida békitilip, ölüm jazagha mehkim qilinidighanliqi (Tewrat, «Yeshaya» 53-bab, 9-ayet)

(17) Uning jesitining bir bay ademning qebristanigha depne qilinidighanliqi (Tewrat, «Yeshaya» 53-bab, 9-ayet)

(18) Üchinchi künide tirildürülidighanliqi (Zebur 16-küy, 9-10-misra, Tewrat, «Yeshaya» 53:8, 10 («Zebur» 22:30 bilen sélishturung), «Hoshiya» 6:2)

(19) Tirildürülgendin kéyin, asmangha kötürülidighanliqi («Zebur» 47-küy, 4-misra, «Zebur» 24-küy).

Melum birsining hésablap chiqishiche, Mesih Eysa biz bilen bu dunyada bille bolghinida, u 300din artuq bésharetlerni emelge ashurghan. Xuda buyrusa bu bésharetlerning bezilirini biz kelgüside yazmaqchi bolghan yene bir kitabta tepsiliy halda körsitip bérimiz. Bu yerde peqet birsinila tepsiliy halda körüp öteyli: -

Tewrattiki «Yeshaya peyghember» kitabi, 52:13-53:12-ayetler:

Perwerdigar mundaq dédi: —

« — **Körünglarki, Méning qulum danaliq bilen ish köridu,**

U alem aldida kötürülidu, yuqiri orungha chiqirilidu, nahayiti aliy orungha érishtürülidu.

Lékin nurgun kishiler séni körüp, intayin heyran qélishidu,

- Chünki Uning chirayi bashqa herqandiqiningkidin köp zeximlengen,

Qulning qiyapiti shu derijide buzuwétilgenki, Uningda hetta adem siyaqimu qalmighan!

U shu yol bilen nurghun ellerning üstige qan chachidu.

Hetta shah-padishahlarmu Uning karamitidin aghzini tutupla qalidu;

Chünki özlirige ezeldin éytilmighanni ular köreleydu,

Ular ezeldin anglap baqmighanni chüshineleydu.

(53-bab)

Bizning xewirimizge kimmu ishengen?

Hem «Perwerdigarning Biliki» bolghuchi kimgimu ayan qilinghan?

U bolsa Perwerdigarning aldida xuddi yumran maysidek,

Yaki xuddi qaghjiraq topraqta tartqan bir yiltizdek ösidu;

Uningda jezbdarliq yaki heywe yoq bolidu,

Biz Uni körginimizde, Uning bizni jelb qilghudek teqi-turqimu yoq bolidu.

U kishiler teripidin kemsitilidu, ular Uningdin yiraqlishidu;

U köp derd-elemlik adem bolup,

Uninggha azab-oqubet yar bolidu;

Shuning bilen Uningdin yüzler qachurulidu;

U kemsitilidu, biz Uni héch nersige erzimes dep hésabliduq.

Biraq emeliyette bolsa,

U bizning qayghu-hesritimizni kötürdi,

Azab-oqubetlirimizni Öz üstige aldi.
Biz bolsaq, bu ishlarni U wabagha uchrighan,
Xuda teripidin jazalinip urulghan,
Shundaqla qiyin-qistaqqa élinghanliqidin dep qariduq!
Lékin U bizning asiyliqlirimiz tüpeylidin yarilandi,
Bizning gunahlirimiz üçün zeximlendi;
Uning jazalinish bedilige, biz aram-xatirjemlik taptuq,
Hem qamchidin bolghan yariliri arqiliq biz shipamu taptuq.
Hemmimiz xuddi qoylardek yoldin ézip chiqtuq;
Herbirimiz özimiz xalighan yolgha mangghaniduq;
Biraq Perwerdigar hemmimizning qebihlikini Uning üstige
yighip yüklidi.

U qiynilip, azab chekken bolsimu éghiz achmidi;
U xuddi boghuzlashqa yétilep méngilghan paqlandek
boghuzlashqa élip méngildi,
Shundaqla yung qirqighuchilar aldida qoy ün-tinsiz yatqandek,
U zadila éghiz achmidi.

U qamap qoyulup, heq sottin mehrum bolup élip kétildi,
Emdi Uning ewladini kimmu bayan qilalisun?!
Chünki U tiriklarning zéminidin élip kétildi,
Méning xelqimning asiyliqi üçün U waba bilen uruldi.
Kishiler Uni reziller bilen ortaqlar bir görge békitken bolsimu,
Lékin U ölümide bir bay bilen bille boldi,
Chünki U héchqachan zorawanliq qilip baqmighan,
Uning aghzidin birer éghizmu hiyle-mikirlik söz tépilmis.

Biraq Uni ézishni layiq körgen Perwerdigardur;

U Uni azabqa chömlüdürgüzdü.

Gerche U Öz jénini gunahni yuyidighan qurbanliq qilghan bolsimu,

Lékin U Özining uruq-ewladirini choqum körüp turidu,

Shundaqla Uning köridighan künliri uzartilidu;

We Perwerdigarning köngüldikiliri Uning qolida bolup rawaj tépip emelge ashurulidu.

U Özi tartqan japaning méwisini körüp memnun bolidu;

Heqqaniy bolghuchi Méning qulum Özining bilimliri bilen nurghun kishilerge heqqaniyliqni yetküzidu.

Chünki U ularning qebihliklirini Özige yükliwalidu.

Bu ishliri üçün Men shu «nurghun kishi»ni Uninggha hediye qilip nésiwisi qilimen,

Shuning bilen U Özi küchlüklerni ghenimet süpitide üleshtürüp béridighan bolidu;

Chünki U ta ölüshke qeder «sharap hediye» tökkendek Özining jénini tutup berdi,

Shundaqla Özining asiyliq qilghuchilarning qatarida sanilishigha yol qoydi.

Shuning bilen U nurghun kishilerning gunahini Öz üstige aldi, Özini asiyliq qilghuchilarning ornigha qoyup ular üçün du'a qildi».

(Tewrat, «Yeshaya» 52-53-bab)

Bu bésharet Mesih Eysaning dunyagha kélishidin 700 yil ilgiri, Yeshaya peyghember arqiliq bérilgenidi. Bu bésharet Mesih Eysani kórsetmigen dések, u chaghda zadi kimni kórsetken bolidu? Qéni, özingiz bir dep béqinga.

(Bu bésharetlerni oquwatqiningizda, belkim siz bezi sözlerning «ötken zaman sheklide» yézilghanliqigha qarap, bir'az ghelite tüyghuda bolushingiz mumkin. Bu bésharetler bolsa (kelgüsi, yeni téxi yüz bermigen ishlarni aldin'ala éytqan bolsa), - némishqa «ötken zaman sheklide» ipadilengen dep sorishingiz mumkin. Ishinimizki, Hemmige Qadir Xudayimiz aldida, kelgüsidiki, yeni téxi yüz bermigen ishlar xuddi burunqi yaki bügünki ishlargha oxshashla roshen hem éniq turidu, elwette. Bu bésharetlerde, Yeshaya peyghember Muqeddes Rohning qabiliyiti bilen kelgüsidiki melum bir zamanda bolup ötkinidekla, bésharet bérilgen ishlarni, alliburun yüz bérip bolghan ishlarni körgendek éniq köridu. Pé'ilning «ötken zaman shekli»ni ishlitishning ehmiyiti shuni ispatlayduki, Xudaning neziride Mesih Eysaning ölümi, elmisaqtin eng ehmiyetlik, eng muhim we eng ulugh ish, shundaqla menggülük bir pakittur).

Tewratta, Mesih Eysa toghrisidiki bésharetlerdin sirt, bashqa nurghun bésharetlet bar. Mesilen, Yehudiylarning paytexti Yérusalém we chong ibadetxanining weyran qilinishi, Yehudiylarning qurbanliq qilish tüzümining emeldin qaldurulushi (Mesihning ulugh qurbanliqi bilen bashqa herqandaq qurbanliq qilishning hajiti qalmighanliqi üçün), Yehudiylarning padishahliq tüzümining yoqilishi we bu ishlardin kényinki Yehudiylarning dunyaning herqaysi yerlirige tarqitiwétilishi toghrisidiki bésharetler bérilgen (mesilen, «Daniyal» 9-bab, 26-27, «Hoshiya» 3-bab, 3-5-ayetlerni kórüng).

Mesih Eysa bu dunyagha kélishi bilen Tewrattiki Özining ölümü we insanlarning gunahliri üçün qurbanliq qilinishi toghrisidiki bésharetlerning emelge ashurulushi kéreklikini Yehudiylargha éniq élan qilghan. U asmangha kótürülgendin kéyin, Özining tallighan rosulliri (elchiliri) Uning ölümidin bek pexirlengen. Ularning birsi «**Men aranglarda Eysa Mesihdin bashqa, yeni kréstlengen Mesihdin bashqa héchnersini bilmeslikke bel baghlighanidim**» dégen («Korintliqlar (1)» 2:2).

Mesih Eysaning ölümidin birnechche kün kéyin, Uning rosuli Pétrus toplanghan zor bir türküm Yehudiylarning aldida ornidin des turup ulargha: «**Siler Uni Tewrat qanunisiz yürüen ademlerning qoli arqiliq kréstlep öltürgüzdünglar**» dégen. Uning mushu xewerni jakarlishi bilen teng, shu meydandiki kishilerdin 3000che kishi Mesihke étiqad baghlighan.

Mesih Eysaning ölümü del rosullarning telimlirining halqiliq nuqtisi bolghan. Ularning mundaq bir gépi buninggha tipik misal: - «**Özümnü élip éytsam, Rebbimiz Eysa Mesihning krésttiki ölümidin bashqa héch ish bilen maxtanmighaymen! Chünki Uning krésti wasitisidin bu dunya manga nisbeten kréstlengen we menmu bu dunyagha nisbeten kréstlengenmen**» (Rosul Pawlus, Injil, «Galatiyalıqlargha», 6-bab).

Mesih Eysaning ölümünün halqiliq bolushidiki seweb Yeshaya peyghemberning bésharitime éniq déyilginidek, Uning ölümü

gunahlarning kechürüm qilinshidiki birdinbir yol. Injil boyiche ashu ölüm bu alemdiki eng ulugh, eng muhim, eng halqiliq weqedur. Tewrattiki bésharetlermu shuni testiqlaydu. Kéyinki dewrdiki muxlislarning közqarishimu rosullarningkige oxshash, chünki muqeddes kitabta buningdinmu éniq bolghan pakit yoqtur.

Qisqisi, Yehudiy tarixshunasliridin beziliri (gerche Eysaning Qutquzghuchi-Mesih ikenlikini étirap qilmighan bolsimu) Uning kréstke mixlanghanliqini tilgha alghan. Birinchi esirdiki dangliq Yehudiy tarixshunasi Yüsüfús mundaq dégen: «Waliy Pilatus bash rohaniylirimizning (kahinlarning) rayi boyiche ashu «Mesih»ni kréstke mixlash hökümini chiqarghan. Lékin arimizdiki Mesihni söygen bezi kishiler uningdin waz kechmey ta бүгүнге qeder uni étirap qilip kelgen. Ular «xristi'anlar» dep atilidu» («xristus» Yunan tilida «Mesih» dégen menide).

Hetta бүгүнки Yehudiylarmu Mesihning mixlanghanliqini étirap qilidu. Xéli burunla, rabbi Yuhannan Bin Zakkay (dangliq Yehudiy mollisi Hillelning muxlisi) ibraniy tilida bir kitab yézip, mundaq bayan qilghan: «Mesih Eysaning özini Xudaning Oghli dewélishi kupurluq hésablanghachqa, kishiler otturisida shikayet kötürülüp ketken, shuning bilen uni kréstke mixlashqa mehkum qilip, hökümlarni buyruqi bilen Yérusalém sirtidiki bir derexning üstige ésilghan».

Yehudiylarning «hedisler»i bolghan «Talmud» dégen kitabida Mesihning mixlanghanliqi tilgha élinghan. Rimliq tarixshunas Takitus chong esirining 15-babida, Isra'iliyege hökümlarni qilghan Rimliq Waliy Ponti'us Pilatusning buyruqi bilen Mesih Eysaning öltürülgenliki

teswirlengen. Bu eser ashu weqedin 40 yil kéyin yézilghan. Mesihning kréstinlinishining jeryanini éniq hem tepsiliy bilish üçün, u Mesihning dewride yashighan kishiler bilen xet arqiliq alaqilashqan. Ular arisida Mesihni mixlighan waqitta neq meydanda bolghanlarmu bolushi mumkin idi. U yene Rimda saqlanghan shahnamilerdiki Rim impériyesining herqaysi rayon hökümdarlarining eynen tezkiriliridin paydilanghan. Tezkiriler arisida Pelestindiki hökümdarlarning kréstke mixlinish weqesini teswirligen xatirilermu bar idi. Shunga bu tarixshunasning yazmiliri bek etiwarliq saqlinip kelmekte.

Muhim pakitlardin yene biri shuki, Pilatus Mesihning ölüm jazasi toghrisida bir doklatni Rimgha yollap ewetken; bu doklat Takitusning dewrigiche saqlinip kelgen. Mushundaq doklatlarni saqlap qoyush bolsa, shu chaghdiki impériyening bir medeniy aditi idi. Takitus tetqiqat jeryanida ene shu saqlanghan doklattin hem hökümettin kelgen menbelerdin paydilanghan. Bu doklatning mezmunini Flawys Yustus isimlik bir peylasup miladiyedin kéyinki 169-yili, impérateur Antoni'us Pi'usqa yazghan xétidimu tilgha alghan. Dangliq Mesihiy alim Tertullian, miladiyedin kéyinki 199-yilimu ashu doklatni tilgha alghan.

Shuning bilen Mesihning mixlinish weqesi kapirlar, Yehudiylar we xristi'anlar arisida tilgha köp élinidighan gep bolghan, 600 yil mezigil ichide puqralar we mertiwilik tebiqiler arisida ispatlanghan heqiqiy pakit dep qarilip kelgen. Qur'an peyda bolghangha qeder herqandaq adem, meyli qandaq étiqadta bolushidin qet'iynezer, ashu weqedin gumanlinip baqqan emes (Mesih Eysaning ölümdin tirilgenlikige peqet xristi'anlarla ishengen, elwette). Qarimaqqa, Qur'anning körünüshte müjmel bolghan bezibir jümliliri bezi musulman ölimilarni Eysaning ölümidin

gumanlandurghan, shuning bilen bir waqitta bezi musulmanlarni uninggha ishendürgen.

Qedirlik oqurmen, Za'idning Amirni öltürüwetkenlikini 50 kishi öz közi bilen körgen, we bu guwahchilarning hemmisi hem qatil hem ziyankeshlikke uchrighuchini obdan tonuydu, deyluq. Shundaqla, bu ish yüz bérip 600 yil bolghangha qeder «Za'id Amirni öltürgen» dégen gep hemme ademning kallisida ret qilghusiz derijidiki pakit dep qarilip kelgenmu, deyluq. Bu 600 yil ötüp ketkenden kéyin, melum bir kishi otturigha chiqip: «Men shuninggha guwahchiliq qilimenki, öltürülgen kishi Amir emes, belki Bakir idi» dése, kishiler buninggha qandaq pikirde bolar? Meyli u «guwahchiliq qilmaqchi bolghan» adem bashqa terepliride ishenchlik hésablansimu, xelqlerning «Za'id Amirni öltürgen» dégen pikirini özgertelemdu?! Shübhisizki, herqandaq bir lilla adem nurghunlighan guwahchilarning sözlirige we shundaqla qatilning öz iqrarnamisige asasen, «Öltürülgen kishi beribir Amir iken» dégen xulaside turuwérishi kérek. Melum bir sotchi sot qilish jeryanida bundaq guwahchiliqni qobul qilsa, undaqta sotchi özining adaletsiz, nadan we qanunlardin tolimu bixewer ikenlikini ispatlighan bolmamdu?

Bu misalni Mesih Eysaning mixlinip öltürülüshi bilen her jehettin zich baghlinishi bar dep olturmisammu, oqurmenge ayan bolsa kérek.

Bu ish nahayiti muhim. Mutleq lilla höküm chiqirish heqiqetni izdep tépishda kem bolsa bolmaydighan birdinbir shert. Shundaq lillaliq bilen izdensingiz, Mesih Eysaning insanni gunahdin hörlükke érishtürüş üçün, kréstke mixlinip öltürülgenlikini tonup yételeysiz. U ölümdin tirildürülup ghelibe bilen asmangha chiqip ketken. Ölüm hergizmu

Uningha h k mranliq qilghuchi bolalmaydu!

«Shu sewebtin, Mesih  zi arqiliq Xudaning aldigha kelgenlerni  z l-k sil qutquzushqa qadir; chünki U ular  ch n Xudagha muraji'et qilishqa menggü hayattur» (Injil, «Ibraniylargha» 7-bab 25-ayet).

5-muzakire

Mesihning Xudaliq tebi'iti

Mesih Xudaning Oghli,

Mesih gunahsiz

Xuda  zining qimmatlik kitabida ashkarilighan sirlirigha asasen, biz Mesihiyler (Mesih muxlisliri, Mesihke  tiqad qilghuchilar) Mesih Eysaning xataliq sadir qilmaydighanliqigha ishinimiz. Pak qiz Meryemdinla tughulghanliqi  ch n u mahiyitidin chirikliship ketken insanning gunahliq tebi'itige warisliq qilghan emes. Qur'anmu buninggha guwahchi bolidu (gunahliq tebi'iti er kishi arqiliq perzentke qaldurulidighan bolsa kürek. Shunimu dep  timizki, Meryemni pak qiz d ginimiz, uni gunahsiz d ginimiz emes, peqet u shu chaghda t xi yüzi  chilmighan qiz idi).

Injilning nurluq körsitishi astida, rosullar qobul qilghan wehiylerge asasen biz Mesih Eysaning birla waqitta hem Xuda hem insan ikenligimu ishinimiz. Buni bashqiche ipadilisek, «**Chünki Uningda,**

yeni Mesihde, Xudaning barliq jewhiri ten sheklide turidu» (Injil, «Kolossiliklerge», 2-bab, 9-ayet)

«Xuda burunqi zamanlarda ata-bowilargha peyghemberler arqiliq türküm-türküm boyiche we nurghun yollar bilen söz qilghan bolup, mushu axirqi künlerde bolsa bizge Oghli arqiliq sözlidi. U Oghlini pütkül mewjudatning mirasxori qilip béketken, Uning arqiliq ka'inatlarni yaratqan. U Xudaning shan-sheripidin parlighan nur, Uning eyniyitining ipadisidur, U qudretlik söz-kalami bilen pütkül ka'inattiki mewjudatni öz ornida turghuzuwatqan bolup, U gunahlarni tazilash xizmitini ada qilghandin kéyin, ershtiki shanushewket Igisining ong yénida olturdi».

(Injil, ibraniylargha» 1-bab, 1-3-ayet)

Shulargha asasen Mesihni, birla waqitta hem Xuda hem insan dégili bolidu. Chünki adem Xuda emes, Xuda dégen Xuda, adem dégen adem. Mesih muxlisirining étiqadida – «**muqeddes bendilerge bir yolila amanet qilinghan étiqad**»ta, bezi musulmanlarning tesewwur qilghinidek «ikki Xuda» mewjut emes, «Xuda peqet bir» dep étirap qilinidu. Mesih insan sheklide bolush qararigha qet'iy kelgenlikidin kéyin, ixlasmen bir insan ornida bolup, barliq ishlirida Xudaning küch-qudritige tayinip kelgen. Möjize yaritishtimu, Özidiki Xudaliq küch-qudretke tayanmay, insangha oxshash, (møjize yaritish üçün) Xudaning küch-qudritige, yeni Uning Muqeddes Rohigha tayinip kelgen. Peqet bezibir alahide ehwalda, Xuda Uninggha Özidiki Xudaliq küchini ishlitishke buyrughan: Mesilen, töwendikilerni alsaq: —

«Üchinchi küni, Galiliyediki Kana yézisida bir toy boldi. Eysaning anisi Meryem u yerde idi hem Eysa we Uning muxlisirimu toygha teklip qilinghanidi.

Toyda sharab tügep qalghanda, Eysaning anisi Uninggha:

– Ularning sharabliri tügep qaptu, – dédi.

Eysa uninggha: – Xanim, Méning sen bilen néme karim? Méning waqti-sa'itim téxi kelmidi, – dédi.

Anisi chakarlargha:

– U silerge néme qil dése, shuni qilinglar, – dédi.

Emdi shu yerde Yehudiylarning taharet aditi boyiche ishilitidighan, herbirige ikki-üch tungdin su sighidighan alte tash küp qoyulghanidi.

Eysa chakarlargha:

– Küplerge su toldurunlar, – dédi.

Ular küplerni aghzighiche toldurushti, andin U ulargha yene:

– Emdi buningdin usup toy bashqurghuchigha béringlar, – dédi.

Ular uni apirip berdi.

Toy bashqurghuchi sharabqa aylandurulghan sudin tétip körgende (u uning qeyerdin keltürülgenlikini bilmidi, emma buni su toshughan chakarlar biletti) toy bashqurghuchi toyi boluwatqan yigitni chaqirip, uninggha:

– Herbir toy qilghuchi yaxshi sharabni toyning béshida quyidu, andin méhmanlar xéli qanghuche ichkendin kéyin, nachirini quyidu. Ejob, sen yaxshi sharabni mushu chaghqiche saqlapsen! – dédi.

Bu bolsa, Eysa körsetken möjizilik alametlarning deslepkisi bolup, Galiliyening Kana yézisida körsitilgenidi. Buning bilen U Özining shan-sheripini ayan qildi, we Uning muxlisliri Uninggha **étiqad qildi**» (Injil «Yuhanna» 2-bab, 1-11-ayet).

«Ata Méni shu sewebtin söyiduki, Men jénimni qayturuwélishim üçün uni pida qilimen. Jénimni héchkim Mendin alalmaydu, Men uni Öz ixtiyarim bilen pida qilimen. Men uni pida qilishqa hoquqluqmen we shundaqla uni qayturuwélishqimu hoquqluqmen; bu emrni Atamdin tapshuruwalghanmen» («Yuhanna», 10-bab, 17-18-ayet).

Yuqiriqi ayet ademni heyran qalduridu. Bu dunyada héchqandaq adem özining ölidighan waqtini belgilyelmeydu. Hetta özini öltürüwalidighan ademlermu shundaq, chünki héchkim öz jéni üstide höküm sürelmeydu. Lékin Mesih Eysa mushu yerde, Atisining buyruqi bilen, Özide jan bérish hem Özini tirildürüsh hoquqi we küch-qudritining barliqini éytqan. Derweqe, U kréstke mixlanganda, ashu ilgiri éytqan waqti yétip kelgende: -

«Eysa sirke sharabni ichkendenin kéyin:

– Tamam boldi! – dédi-de, béshini töwen qilip, rohini tapshurup berdi» («Yuhanna», 19-bab, 30-ayet). Adette adem tiniqi üzülgendin kéyin «béshi töwen chüshidu», lékin mushu yerde u «béshini töwen chüshürüp» andin ölidu. U Özi, Öz rohini Atisi Xudagha tapshurghan.

Mesih Eysa insan idi; barliq insanlarga oxshash qorsiqi achqan, tamaq yégen, ussighan, su ichken, ishligen, hérip charchighan we uxlighan hemde Sheytanning weswesige uchrighan. Derweqe U bezide Özining Xudaning salahiyitide ikenlikini we bezide Özining insanning süpitide bolidighanlini körsitip éytip ötken. Uning bundaq éytishi, Uning hem Xuda hem insan bolghanliqidin ibaret. Bezi musulman qérindashlirimiz we bezi xristi'anlarmu muqeddes kitabtiki Mesihning insan ikenlikini tekitleydighan nurghun tékistlerni körüp, Mesihning Xuda ikenlikidin guman qilghan. Emma ular Eysaning Xuda ikenlikini körsetken nurghun tékistlernimu estayidilliq bilen inchkilep körüp chiqsa, közlirini ghowalashturghan guman tumanliri choqum tarqap kétidu.

«**Bash kahin uni qistap yene uningdin: –**

– Sen Mubarek Bolghuchining (Xudaning) Oghli Mesihmusen? – dep soridi.

– Shundaq, Men Özüm, – dédi Eysa, – we siler kéyin Insan'oghlining qudret Igisining ong yénida olturidighanliqini we asmandiki bulutlar bilen kélidighanliqini körisiler.

Shuning bilen bash kahin tonlirini yirtip tashlap:

– Emdi bashqa herqandaq guwahchining néme hajiti? Özünglar bu kupurluqni anglidinglar! Emdi buningha néme deysiler? – dédi» (Injil, «Markus» 14-bab, 61-63-ayet).

Körginingizdek, Mesih Özining salahiyitini ashkare qilishi bilen Yehudiy molliliri uni «kupurluq qildi» dep eyiblep ölüm jazasigha mehkum qildurmaqchi idi.

Yene bir ayetni köreyli: - «I Reb, Atini bizge körsitip qoysangla, shu kupaye, - dédi Filip.

Eysa uningha mundaq dédi: - «I Filip, siler bilen birge bolghinimgha shunche waqit boldi, Méni téxiche tonumidingmu? Méni körgen kishi Atini körgen bolidu. Shundaq turuqluq, sen némishqa yene: «Bizge Atini körsetkeysen» deysen? Men Atida, Ata Mende ikenlikige ishenmemsen? Silerge éytqan sözlirimni özlükümdin éytqinim yoq; belki Mende turuwatqan Ata Öz emellirini qiliwatidu. Méning Atida bolghanliqimgha, Atining Mende bolghanliqigha ishininglar. Yaki héchbolmighanda, Méning qilghan emellirimdin Manga ishininglar» (Injil, «Yuhanna», 14-bab, 9-11)

Mesihning ölümi we tirilishi bolsa, Uning insan tebi'itigila xas bolghanliqidin bolghan.

Uning Xudaliq tebi'iti bolsa, peyghemberlarning bésharetliride, Mesihning Öz sözliride we rosullarning telimatlirida, Tewrat we Injilda éniq bayan qilinghan.

Qur'anda bolsa, Süre «Al-Imran», 45-ayet: -

«Öz waqtida perishtiler éytti: «I Meryem! Alla sanga (atining wastisiz) Allaning bir kelimesi (kalam- - sözi) bilen xush xewer bériduki, uning ismi Mesih Meryem oghli Eysadur, u dunya we axirette abruyluq we Allagha yéqinlardin bolidu»»

Sherhchiler bu ayettiki «kelime» (kalam) dégen sözning, bashqa tékistlerde «bolmaq» (erebchide «kun») meniside yaki «éghizdiki gep» dégen menide kélidighanliqini éytsimu, bu yerde undaq dégen mene chiqmighan. Sözmusöz ipadilisek: ««Alla özi» sanga («Özining» yaki «Allaning») bir kalami bolghan Mesih Meryem oghli Eysa toghruluq xush xewer béridu». Bu yerdiki «uningdin bir kelime bolghan Mesih» dégen ibare bu «kelime»ning bir shexs ikenlikini éniq körsitidu. Mushu ayettiki «kelime» «ayalche rod»tiki söz bolup, uni éniqlaydighan almash «ismixi» dégen söz, yeni «u» dégen almash «erenche rod»ta ishlitilgen.

(Bu «kelime» yaki «kalam» dégen söz uyghur tilidiki «Awwal ta'am, andin kalam» dégen maqalidin tépilidu).

Bezi musulman ölimalar Xuda bir éghiz söz bilen barliq mexluqatlarni yaratqan, shunga bu mexluqatlarni «Xudaning kamliri» déyishke bolidu, dégenni otturigha qoyghan. Lékin bu toghra emes. Eger shundaq bolghan bolsa, undaqta «seweb»ning özi, birla waqitta hem «netije»mu bolup qalghan bolmamdu? Shundaqla «kitabni «qelem» dégilimu bolidu» bolup qalmamdu? Emeliyette qelem, kitab tüzüshtiki wasite, belki kitabning özi emes. Xuda (ularning dewalghinidek) Mesih Eysani birla buyruq («kun» («bol»)) bilen yaratqan bolsa, uni «kalam» dégili bolmaydu, chünki u «kalam» emes, belki «kalam»ning netijisi bolup qalatti. Kallamni ishlitip bir kitab yazsam, bu kitabni «kalla» yaki «kallam» dégili bolmaydu, belki «kallamning ijadiyiti» bolidu. Mushundaq qalaymiqan sözlep ketsek, heqiqetni saxtiliq bilen, zörür bolghan ishlarni zörür bolmighan ushshaq-chüshshek ishlar bilen arilashturiwetken bolimiz emesmu?

Qur'andiki bashqa ayetlerdimu éniq turuptuki, Mesih «*Alladin kelgen*

bir rohtur» (mesilen, Süre «Nisa» 171-ayet). Xudaning Özidin kelginining Özi Xudatur. Shunga Xudaning kalami menggülük Xudatur, Xudaning Rohimu Xudatur, menggülük we ölmestur. Bu Injildiki «Yuhanna» qismining béshida yézilghangha oxshash: -

«Muqeddemde (hemmidin burun) «Kalam» bar idi; Kalam Xuda bilen bille idi hem Kalam Xuda idi. U hemmidin burun Xuda bilen bille idi. U arqiliq barliq mewjudatlar yaritildi we barliq yaritilghanlarning héchbiri Uningsiz yaritilghan emes. Uningda hayatliq bar idi we shu hayatliq insanlarga nur élip keldi. We nur qarangghuluqta parlaydu we qarangghuluq bolsa nurni héch bésip chüsheligen emes»

(Injil, «Yuhanna» 1-bab, 1-5-ayet).

Mesihning Xudaning Oghli ikenlikige kelsek, bezi musulmanlarda chong bir uqushmasliq bar. Ular bu sözlerni kupurluq dep qaraydu, «Xudaning qandaqsige ayali bolsun?» - déyishidu. Shundaq geplerni bizmu kupurluq dep qaraymiz. Bu ishni awwal addiyraq qilip oylisaq, «oghul» dégen sözning uyghur tili we bashqa tillardimu köchme menisining barliqi hemmimizge ayan. Mesilen: «U oghul bala» dések, buningdin ikki xil mene chiqidu - buning köchme menisi bolsa, uning bek batur, erlik peziletke ige, jur'etlik adem ikenlikini bildüridu.

Yene shundaqla, «tilning anisi qulaq», «zukam késelning anisi», «Loqman tibabetning birinchi atisi», «gep anisi» qatarliq ibariler yaki temsillerning hemmisi «ata», «ana» dégen sözni köchme meniside

ishlitidu. Yene bir misal, «Bu adem heqiqiy Loqmanning oghli» dégen jümlining ikkinchi menisi, u luqmanning «jismaniy» oghli emes, belki heqiqeten rast yaxshi téwip bolghanliqi üçün, téwip Loqmanning shöhret-abruyigha sazawer bolushqa layiq adem dégenliktur.

Qur'anning özide ene shundaq ibariler ishlitilidu: —

(1) «Yolning oghli» (ibn es-sebil) (Süre «Beqere», 117-ayet). Bu ibare yolning bir ayali bar dégenlik emes.

(2) «*Kitabning anisi*» (om ul-kitab) (Süre «Al-imran» 7-ayet we bashqilar).

(3) Mekke «*sheherlerning anisi*» (om-ul-kurah) dep atilidu (Süre «En'am» 93-ayet we bashqilar).

(4) Muhemmedning ayalliri «möminlerning aniliri» dep atilidu.

Hedislerde Xudagha wekaliten mundaq déyilgen: «Kembegheller Méning a'ilemdur». Süre «Zumer», 4-ayette: «Eger Alla bala tutushni xalisa idi, elwette, mexluqat ichidin xalighanni ixtiyar qilatti» - déyilgen iken. Bu ayet toghra bolsa, Mesih Eysaning Xudaning Oghli bolghanliqi (elwette hergizmu insaniy jinisiy munasiwettin tughulghan emes) ajayib ish emestur. Xuda mömin bendilirini «perzentlirim» dégen, lékin Injilda Mesih Eysa «Xudaning birdinbir yégane Oghli» déyilgen. Démek, Uning oghulluqi Xudaning mömin bendiliriningkidin mutleq perqliq.

Uning Xudagha Oghul ikenlikini biz pütünley chüshinip yételmeymiz, chünki bu ademning chüshenchisidin bek halqip ketken bir

sirdur. Bezi kishilarning «Siz Xudayingizni da'im ademge oxshitisiz» dégen shikayiti pütünley toghra emes. «Xuda ademdektur» démeymiz; halbuki, «Adem Xudadektur» déyish heqiqetke yéqinraq kélidu.

Tewratning birinchi qismi «Yaritilish», 1-bab, 26-27-ayet:

«Andin Xuda: «Öz obraz-süritimizde, Bizge oxshaydighan qilip insanni yaritayli! Ular déngizdiki béliqlargha, asmandiki uchar-qanatlargha, barliq mal-charwilargha, pütkül yer yüzige we yer yüzidiki barliq ömiligüchi janiwarlarga igidarchiliq qilsun» dédi.

Shundaq qilip, Xuda insanni Öz obraz-süritide yaratti;

Uni Özining süritide yaratti;

Ularni erkek-chishi qilip yaratti».

Ademning «Xudaning obraz-süriti» yaki «eksi» yaki «siyaqi» ikenliki toghrisidiki gep-söz xéli köp. Buning menisi köp tereplimilik; emma «Insan Xudaning eksi» désekmu, bu hergiz «Xudaning téni bar», yaki «Xuda jismaniy iken» déginimiz emes. Adem dégen muhebbet körsiteleydu, xursen bolalaydu, adilliq qilalaydu, yaxshiliq qilalaydu, méhribanliq qilalaydu; yene cheklik halda «yaritalaydu», yeni «Ijad qilalaydu», we ijad qilghan nersiliridin birxil xursenlik alalaydu. Mushu jehetlerde adem esli «Xudaning süritide» idi. Gunahning sewebidin eslidiki chirayliq, mukemmel bu süret burmilinip ketken. Shuning bilen biz hazir «Adem Xudaning süritidur» dések, bu bir tereptin toghra, chünki bu süretning bezi iznaliri téxi mewjut - biz bezide öz'ara méhribanliq qilimiz, bezide öz'ara yaxshiliq qilimiz, biraq bu da'imliq emes. Gerche «Xudaning süriti» mewjut bolsimu, u eslidiki chirayliqligini

yoqitip, bek setliship ketken. Melum bir dostimizning esli obdan tartilghan süriti waqitning ötüshi bilen melum seweblerning tesiridin tutuqliship, setliship ketkendin kéyinmu, biz yenila dostumuzning süritini tonuwalalaymiz. Shunga hazir «adem»ni Xudaning «bek setliship ketken süriti» dégilimu bolidu.

Mesih Eysaning mukemmel adem bolghanliqigha ishinimiz. Bashqiche éytqanda, «mukemmel adem» dégen, «Xudaning mukemmel suriti» dégendin ibaret. Shunga, U mundaq dégen: - «**Méni körgen kishi Xuda'Atamni körgen bolidu**» (Injil, «Yuhanna», 14-bab, 9-ayet).

Eysa Mesih bu dunyada birdinbir «Xudaning heqiqiy süriti» bolghan adem. Xudaning bizge ata qilmaqchi bolghan «qutquzushi»ning jeryani, bizni özining süritidiki eslidiki chirayliqliqigha keltürüşini, xarakterimizning Eysa Mesihningkige oxshash bolushqa özgertilishini öz ichige alidu. Sehiye cheklimesi bolmighinida bu toghrisida köprek toxtalghan bolattuq. Xuda buyrusa kéyin bashqa kitabchide yene sözlermiz.

«Xudaning süriti» yene insanlarning «Ata-oghulluq» munasiwitini öz ichige alidu. Xuda ademlerge we haywanlarga tughulush yoli bilen, nesil qaldurushtiki qabiliyetni ata qilghan. Xuda bu tughulush yaki nesil qaldurush yolini békitinining ornida, U xalighan bolsa barliq yéngi mexluqatni dewrdin-dewrge yéngibashtin, yeni yoqtin yaritalaytti, elwette. Lékin U shundaq qilishni tallimighan. Rosul Pawlus bu toghrisida Injildiki «Efesusluqlargha», 3-bab 14-ayette mundaq deydu: «**Asman-zémindiki barliq atiliq munasiwetler Uningdin (Xudadin)**

«**Ata**» namini alidu». Mushundaq déyilgini bilen, Xudada bolghan bu «Ata-Oghul»luq munasiwet bizning ata-oghulluq munasiwitimizdek emes, belki bizning yer yüzidiki herqandaq «ata-oghulluq» munasiwitimiz bolsa Xudaning söyümlük O'ghli bilen ezeldin bolghan ershtiki munasiwitining bir xunük eksidur. Yer yüzidiki herqandaq bir ata-oghulluq munasiwetning ehmiyiti, ene shu ezeldin burun bolghan ershtiki ata-oghulluq munasiwitidin kélip chiqqandur. Bu ishlarda, nurghun chongqur sirlarning mewjut ikenlikige qil sighmaydu.

Biz yene Tewratning «Yaritilish» qismidiki sözlerni körüp öteyli: -

«**Shundaq qilip, Xuda insanni Öz obraz-süritide yaratti;**

Uni Özining süritide yaratti;

Ularni erkek-chishi qilip yaratti».

Buningdin qarighanda, «Xudaning süriti» peqet «er»de toluq ipadiliniq qalmastin, belki «er-ayal»dila toluq ipadilengen. Injildin «**Xuda Özi méhir-muhebbettur**» dégenni oquymiz. Mushundaq bolghinida, bir jüp er-ayal otturisida (Xudaning xalighinidek) sap dilliq, heqiqiy, chongqur muhebbet mewjut bolsa, bu muhebbet Xudaning Özide bolghan muhebbetni eks ettüridu. Shübhisizki, bumu bir köz yetmeydighan chongqur sirdur. Yenila shu sehipe cheklimesi tüpeylidin, bu toghruluq mushunchilikla sözleshke toghra keldi. Xuda buyrusa kényinki yene bir kitabchide sözlimekchimiz.

Yuqiri déginimizdek, Mesihning Xudaning Oghli ikenlikini toluq chüshinelmeymiz, chünki bu ish insanning bilish da'irisidin halqip

ketken. Biroq Mesih Eysaning Xuda ikenlikini, shundaqla insandin üstün ikenlikini körsitish üçün, «Xudaning Oghli» dep atalghinidek, Uning yene heqiqiy insan ikenlikini körsitish üçün (bolupmu Xuda we Özining teripidin) «Insan'oghli» depmu atilidu. Siz Injilni oqughiningizda, Uning Özi üçün mushu isimni ishlitishke bek amraq ikenlikini köreleysiz.

Daniyal peyghember Mesih Eysaning kelgüsi padishahliqidin bésharet berginide, uni teswirlesh üçün mushu «Insan'oghli» dégen namni ishlitidu. Miladiyedin ilgiriki 540-yilidiki bu bésharete, Mesihning birla waqitta hem Xuda hem insan ikenliki körsitilidu: -

«Kéhidiki ghayibane körünüşlerde mana, men goya Insan'oghliga oxshash bir zatning asmandiki bulutlar bilen kelginini kördüm. U «Ezeldin bar Bolghuchi»ning yénigha bérip, Uning aldigha hazir qilindi. Her el-yurt, her ta'ipe, her xil tilda sözlishidighanlar Uning xizmitide bolsun dep, seltenet, shöhret we padishahliq hoquqi Uninggha bérildi. Uning selteniti menggü solashmas seltenettur, Uning padishahliqi menggü halak qilinmas».

(Tewrat, «Daniyal», 7-bab, 13-14-ayet)

Rosul Pawlus Mesih toghruluq yene mundaq deydu: -

«Hemmeylen étirap qilmay turalmayduki, ixlasmenlikning siri büyüktur: -

«Özi insan ténide ayan boldi,

Roh (Xudaning Rohi) Uning heqqaniyliyini ispatlidi,

Perishtilerge U köründi,

Uning xewiri pütkül ellerge jakarlandi,
Jahanda Uninggha iman keltürüldi,
U shan-sherep ichide ershke kötürüldi»»

(Injil, «Timotiygha (1)», 3-bab, 16-ayet)

Rosul Yuhanna Mesih toghruluq yene mundaq deydu: -

«Ezeldin bar Bolghüchi, özimiz anglighan, öz közlerimiz tikilip qarighan we qollirimiz bilen tutup silighan hayatliq kalami toghrisida silerge bayan qilimiz (bu hayatliq bizge ayan bolup, biz Uni körduq. Shuning bilen bu heqte guwahliq bérimiz hemde Ata bilen bille bolup, kéyin bizge ayan bolghan shu menggülük hayatni silerge bayan qilimiz) - silernimu biz bilen sirdash-hemdemlikte bolsun dep biz körgenlirimizni we anglighanlirimizni silerge bayan qilimiz. Bizning sirdash-hemdemlikimiz Ata we Uning Oghli Eysa Mesih bilendur. Silerning xushalliqinglar tolup tashsun dep, bularni silerge yéziwatimiz» (Injil, «Yuhanna 1-mektup», 1-bab).

Peyghemberlarning gunahliri, Tewrat, Zebur we Injillarda bir-birlep tilgha élinghan. Shundaqla Qur'andimu tilgha élinip, barliq insaniyetning chirikliship ketkenliki körsitilgen. Emma bu kitablarning héchqaysisi, Mesih Eysaning héchqandaq gunahini tilgha almaydu. Eksiche, ularning hemmisi Uning bashqa herqandaq insandin üstün turghanliqigha, Uning muqeddesliki, sapliqi, mutleq gunahsizliqigha guwahliq béridu. Töwendiki bayanlirimizdin köreleysizki, mushu tereptin Uning ademler arisida tengdishi yoqtur.

Héçqandaq bir peyghember yaki rosul, özining qanchilik ulugh bolushidin qet'iynezer, hergizmu özini xataliqtin xaliymen, déyishke pétinalmighan. Mesih Eysaning hem insanliqi hem Xudaliqi bar bolghachqa, barliq peyghember we rosullardin üstün turup, dadilliq bilen düshmenliridin: - «**Qaysinglar Méni gunahi bar dep delilliyeyesiler, qéni? Heqiqetni sözlisem, néme üçün Manga ishenmeysiler?**» dep soriyalghan (Injil, «Yuhanna» 8-bab, 46-ayet).

U yene muxlislirigha: - «**Mundin kéyin siler bilen köp sözleshmeymen; chünki bu dunyaning hökümdari (Sheytan) kélish aldida turidu we mendin kirküdek héç yochuq tapalmaydu**» - dédi (Injil, «Yuhanna» 14-bab, 30-ayet).

Mesihning xatasizliqigha we gunahsizliqigha, muqeddes kitabta buningdin bashqa yene nurghun guwahliq bérédighan ayetler bar. Uninggha yéqin bolghan kishiler bolsun, düshmenliri bolsun, Uning qilghan ishliridin héçqandaq eyib tapalmighan.

Rimliq waliy Pilatus Yehudiy rehberlerning Eysa üstidin chiqarghan erzlirini tekshürginide, Uningdin héçqandaq eyib tapalmighanliqini élan qilghan: -

«**Pilatus Uningdin: - «Heqiqet» dégen néme? - dep soridi.**

Pilatus mushularni dep, yene tashqirigha, Yehudiylarning aldigha chiqip ulargha:

- Men Uningdin héçqandaq jinayet tapalmidim, - dédi».

(Injil, «Yuhanna» 18-bab, 38-ayet)

«Pilatus bolsa yene ordisidin chiqip, xalayıqqa:

– Mana! Uningdin héchqandaq jinayet tapalmıghanlıqimni bilishinglar üçün, Uni silerning aldinglarga élip chiqtim, – dédi.

Buning bilen Eysa béshıgha tikenlik taj we uchisıgha sösün ton kiygüzülgen halda tashqırıgha élip chiqildi. Pilatus ulargha:

– Qaranglar, u ademge! – dédi.

Bash kahnlar we qarawullar Uni körüp:

– Uni kréstleng, kréstleng! – dep warqirashti.

Pilatus ulargha: – Uni élip bérıp özünglar kréstlenglar! Chünki men Uningdin héchqandaq jinayet tapalmıdim! – dédi».

(Injil, «Yuhanna» 19-bab, 4, 6-ayet).

Pilatusning ayali (gerche étiqadsız bolsımu) mushu sot jeryanida yoldishıgha: - «U heqqaniy kishining ishıgha arilashmıghin. Chünki tünügün kéche Uning sewebidin chüshümde köp azab chektim!» dégen sözni yetküzgen. Shuningdin kéyin Pilatus Yehudiy rehberlerning aldida shundaq qilghan: -

«Pilatus su élip, köpchilikning aldida qolini yughach: - «Bu heqqaniy ademning qénıgha men jawabkar emesmen, buninggha siler özünglar mes'ul bolunglar!» - dédi. Pütün xelq jawaben bir éghızdin: «Uning qéni bizning üstimizge we balilirimizning üstige chüshsun! - déyishti» (Injil «Matta», 27-bab, 19 we 24-ayet).

Shuning bilen Mesih Eysa mixlinish üçün ularning qolıgha

tapshuruldi.

Masihning pütün hayati, Uning barliq emelliri Özining mutleq pütün peziletlik, sapliq, qusursizliq we xataliqtin xaliy ikenlikini ipadileydu.

Pütünley sap, gunahsiz Qutquzhuchi-Masihla gunahqa chömgen insanlarga, jümlidin peyghember we rosullarga nijat yetküzüsh üçün Özini qusursiz, mukemmel, gunahlarni yuyidighan qurbanliq süpitide Xudagha atiyalighan.

6-muzakire

Qur'anda, Masihning bashqilardin üstünlüki toghrisida yézilghanliri

Peyghemberlerge, rosullarga türlük unwanlar bérilgen we ular nurgan ulugh ishlarga qatnashqan; biraq Masih Eysa ularning hemmisidin üstün turghan. Emdi Qur'anning bu téma toghrisida éytqanlirini körüp öteyli.

1. Masihning «Xudaning Kalami» (sözi) we «Xudaning Rohi» ikenlikini Süre «Nisa» 171-ayettin körimiz:

«Mesih Eysa - Meryemning oghli, peqet Allaning rosulidur (siler guman qilghandek Allaning oghli emestur), Meryemge Allaning ilqa qilghan kelimisi (yeni atining wastisisiz, Allaning «wujudqa kel» dégen sözidin yaritilghandur), Alla teripidin kelgen bir rohtur»

Siz bu yerde ikki nuqtigha diqqet qilishingiz kérek. Birinchisi, Muhemmed Salihning terjimiside tirnaq ichige élinghan sözliri (....) esli tékiste yoq, u ularni chüshendürüş meqsitide qoshup qoyghan. Muhemmed Salihning mushu yerdiki «Xudaning kelimisi»ni chüshendürmekchi bolghan «Allaning «wujudqa kel» dégen sözidin yaritilghandur» dégen sözliri toghruluq biz aldinqi muzakirimizde izahat bérip ötkén. Xudaning bir «Kelimisi» yaki «Kalami»ni hergizmu yaritilghan nerse dégili bolmaydu. Chüshendürüp ötkinimizdek, yaritishtiki wasite («kelime», «kalam») beribir wasitidur, u hergizmu özi arqiliq yaritilghan bir nerse bolalmaydu.

Ikkinchisi, *«Alla (teripi)din kelgen bir rohtur»* Roh bolghanda yene Xudaliq tebi'itidin bolushi kérek.

Süre «Al-imran», 45-ayet: - *«Öz waqtida perishtiler éytti: «I Meryem! Alla sanga (atining wastisisiz) Allaning bir kelimisi (kalami - sözi) bilen xush xewer bériduki, uning ismi Mesih Meryem oghli Eysadur, u dunya we axirette abruyluq we Allagha yéqinlardin bolidu»»*.

Qedirlik oqurmen, Qur'anda, Mesih Eysadin bashqa, birer peyghember yaki birer ademni «Xudaning kelimisi» yaki «Xudadin kelgen Roh» déyilgen yerler barmu?

Xuda, bezi adamlarni «rosullar», bezilirini «peyghemberler», bezilirini «agahlandurghuchilar», bezilirini yene «jakarlighuchlar» qilghan. Lékin ularning hemmisi «Xudaning kalami» we «rohi»din töwen turidu. Shunga Mesih shübhisiz ularning hemmisidin ulugh turidu, «Roh» bolsa «rosul»din üstun turidu, chünki «Roh» Xudaning Özini körsitidu.

Al-Razi, Al-Jalalayn we bashqa ölimalar «Xudaning kalami» dégenni, «Mesih atining wasitisisiz, birla söz bilen tughulghan» - dep chüshendürgen. Lékin shundaq bolghinida, birla éghiz buyruq sözi bilen yaritilghan Adem'atimizningmu «Xudaning kalami» we «Xudadin kelgen roh» dégen namliri bolushi kérek idighu?

Mesihning üstünlüki we Xudaliqini körsetken yaki némila bolmisun puritip ötken «kalam» we «roh» dégen bu bayanlar, uqumushluq bir musulmanni ashu ayetlerdin ularning menisini obdan izdishini ündeydu emesmu?

2. Mesih yaritalaydu. Buni Süre «Al-imran», 49-ayettin körimiz: -

«U (Eysa) deydu: «Shübhisizki, silerge men Rebbinglar teripidin bolghan bir möjize élip keldim, men silerge laydin qushning sheklidek bir nerse yasaymen, andin uninggha püwleymen-de, Allaning izni bilen, u qush bolidu»»

Xuda Özi yaratqan mexluqatlarning séxilik, adilliq, rehim-shepset we xeyr-saxawetlerde Özi bilen ortaqlashishigha yol qoyghan. U yene

peyghemberlirige möjizilerni yaritalaydighan we kelgüsi yüz bérídighan ishlarni aldín éytalaydighan qabiliyetni ata qilghan. Bu möjiziler insanni bextke érishtürüsh, peyghemberler yetküzgen ershtiki xewerni testiqlash üçün bérilgendur. Halbuki, Xuda Özining bezi ishlirini we süpetlirini bashqilar bilen ne ortaqlilghan emes ne ortaqlilmaydu.

Birinchi, Xuda birla waqıtta her yerde hazirdur. Bu «hazir bolush» cheksizdur; U insan sézimi yetmeydighan derijidiki hazirdur. Shunga hemme ish Uning qolida, U birla waqıtta dunyadiki barliqlar jan igilirining tileklirini, arzu-armanlirini angliyalaydu. Emma Uning mexluqatliri, jümlidin padishahlar yaki peyghemberliri oxshash birla waqıtta her yerde hazir bolalmaydu; shundaql bolalighan bolsa, ularmu Xuda bolghan bolatti.

Ikkinchi, «Hemmige Qadir» Xudaning «eyni» bolsa, Xudaghila xas bolghan qabiliyettin ibarettur. Uningdiki bu qabiliyet bashqilargha yetküzülgen emes. Peyghemberler karamet ishlarni qilghan, ajayib möjizilerni yaratqan bolsimu, lékin ularning bu qabiliyetliri Xudaning küch-qudriti arqiliql kelgen bolup, «eyni qabiliyet» emestur.

Üchinchi, Xuda jan-janiwarlarni yaritalaydu. Hemmige Qadir Xuda peyghemberler we rosullargha insanni ölümدين tirildürüsh, gachini sözlitish, qarqghuni körgüzüsh, herxil késellikni saqaytish we weqelerni aldín éytish qabiliyitini bergen. Lékin Mesih Eysadin bashqa, héchqandaql birsige yaritish we yaki Roh bérish qabiliyitini ezeldin bergen emes. Némishqa? Chünki Mesih choqum alahide bir orunda turghan. Yuqiriql ayet: - *«(U) qushning sheklidekl bir nerse yasaymen, andin uninggha püwleymen-de, Allaning izni bilen, u qush bolidu»*. Qur'anda Eysadin bashqa

birersining mushundaq ish qilip baqqanliqi déyilgini yoq. Yuqiriqi ayettin shuni körüwélishtiq boliduki, Mesih Eysa Xudaning eslide Adem'atini yer-tupraqtin yasap, ichige hayat püwliginige oxshash usul bilen bir qushni yaratqan.

3. Mesihning möjizilik tughulushi: -

Süre «Nisa», 171-ayet: *«Mesih Eysa - Meryemning oghli, peqet Allaning rosulidur (siler guman qilghandek Allaning oghli emestur), Meryemge Allaning ilqa qilghan kelimisi dur (yeni atining wastisisiz, Allaning «wujudqa kel» dégen sözidin yaritilghandur), Alla teripidin kelgen bir rohtur».*

Mesih Eysa «atining wasitisisiz», Muqeddes Rohning wasitisi bilen tughulghan. Adem'atimizningmu atisi yoq, bu choqum shundaq bolushi kérek, chünki uningdin ilgiri adem mewjut emes idi. Lékin Mesih tughulghan waqitta uninggha ata bolalaydighan nurghun erler bar idi. Shunglashqa, bu sewebtin «atisiz» tughulushning hajiti yoq idi. Undaqa, némishqa «atining wasitisisiz» tughulghan?

Süre «Enbiye» 91-ayet: -

«Nomusini saqlighan ayalning (yeni Meryemning) qissisini bayan qilghin. Uninggha (yeni kiyimining ichige) bizning teripimizdin bolghan rohni püwli duq (püwligen roh uning ichige kirip, u Eysagha hamildar boldi), uni we oghlini (yeni Eysa bilen Meryemni) ehli jahan üçün (bizning qudritimizni körsitidighan) delili qil duq».

Süre «Meryem» 21-ayet: -

«Jebra'il éytti: «Emeliyet sen dégendektur, (lékin Perwerdigaring éytti: «U manga asandur. Uni kishilerge qudritimizni körsitidighan») delil we biz tereptin bolghan merhemet qilduq, bu teqdir qilinip bolghan ishtur»»

Mesihning ashundaq karamet tughulushi uqumushluq bir musulmanni chongqur oylandurmamdu? Bu insanlarning arisida Uning tengdashsizligini ispatlimamdu?

Emeliyette, Uning atining wasitisisiz tughulushi, Injilning chüshendürüshiche, Uning Adem'atimizning gunahliq tebi'itige waris bolmay, belki gunahsiz pak tebi'etlik bolushi üçündür. Shuning bilen U axirida herbir insanning gunahlirini yuyush üçün Özini pak, gunahsiz qurbanliq süpitide Xudagha atiyalighan.

4. Mesihning bu dunya we u dunyadiki üstünlüki: -

Süre «Al-imran», 45-ayet: *«Öz waqtida perishtiler éytti: «I Meryem! Alla sanga (atining wastisisiz) Allaning bir kelimesi (kalam - sözi) bilen xush xewer bériduki, uning ismi Mesih Meryem oghli Eysadur, u dunya we axirette abruyluq we Allagha yéqinlardin bolidu»»*

Al-Kashaf ölima bu toghrida mundaq dégen: - ««U dunya we axirette abruyluq» dégenliri (Mesihning) bu dunyada peyghemberliki, ademlerdin üstünlüki we jennettimu bashqilar üçün du'a qilishta bek aliy orunda turidighanliqini körsitidu». Al-Razi we Jalal-ed-Din al-Sayuti bu ayetke oxshash izahat bergen.

Musamu «Allaning dergahida abruyluq» teswirlengen: -

«Alla Musani ularning éytqanliridin (yeni töhmetliridin) aqlidi, Musa Allaning dergahida abruyluq idi» (Süre «Ehزاب», 69-ayet).

Ölima Al-Razi Musaning bu abruyluqini, bilimi jehettin éytqan. Al-Razi yene mundaq dégen: «Herbir «nopuzi bar adem»ning «abruyluq» bolidighanliqi natayin. Chünki jennettiki adem herxil sepler we qatarlarda turidu. Shuning bilen Süre «Waqi'e», 7-11-ayette déyilgende: *«Siler (qiyamette) üç pirqighe bölünisiler... (yaxshi ishlarni) eng aldida qilghuchilar... (ular jennetke) eng aldida kirgüchilerdur. Bular nazunémetlerde Allagha yéqin bolghuchilar dur»»*.

Qur'anda Mesih Eysadin bashqa yene kim, meyli peyghember yaki rosullar bolushidin qet'iynezer «u dunya we axirette abruyluq» déyilgen? Oylap béqing, néme üçhün?

5. Qur'anda Mesihning hésabigha gunah qoshulidighan héchqandaq gep yoq (5-muzakirimizni yene bir qétim körüp chiqing).

6. Xuda Mesih Eysani asmangha kötürgen.

Süre «Al imran», 55-ayet: - *«Öz waqtida Alla éytti: «I Eysal Men séni (ejiling yetkende) qebzi roh qilimen, séni dergahimgha kötürimen (yeni asmangha élip chiqimen) séni kapirlardin pak qilimen (yeni séni öltürmekchi bolghan yamanlarning sherridin saqlaymen)...»*

Biz yuqirida mushu ayettiki «mutawaffiyka» («qebzi Roh

qilimen»)ning menisi toghrisida muzakire qilduq, bu yerde yene tekharlashning hajiti yoq. Lékin «kötürimen» dégen bir ehmiyetlik sözmu bar. Shu ayet toghrisida ölima Al-Razi: - «Mushu ayettiki «kötürimen», Xudaning shan-shöhritining sewiyisige kötürüsh meniside shu ayettiki ereb tilida «Manga» dégen söz bolsa Mesihning shan-shöhretlik qilinghanliqi, ulughlanghanliqini tekitlesh üçhün ishli tilgen. «Pak qilimen» bolsa, «qutquzush» démekchi» - dégen (shu ayettiki ereb tilida «Manga» dégen sözni Muhemmed Salih mushu yerde «dergahimgha» dep terjime qilghan).

«Mutawaffiyka» («qebzi roh qilimen») toghrisida ölima Al-Kashaf: «Méning dergahimgha perishtilerning ornigha kötürimen» dégenliktur» - dégen.

Shu sherhchilerning dégini boyiche, Qur'anda Mesihning «kötürülüshi» Uning shan-sherebke érishidighanliqini körsitidu. Némishqa U bashqilardin perqliq derijide ashundaq ulughlanghan?

Injilda Uning kötürülüp ulughlinishidiki sewebni bizge roshen éytilidu: -

«Filippiliqlargha», 2-bab, 6-11-ayet: -

«U Xudaning tip-sheklide bolsimu,

Xuda bilen tenglikni Özige olja qilip tutuwalmidi;

Eksiche, U Özidin hemmini quruqdidi,

Özige qulning sheklini élip,

Insanlarning siyaqigha kirip, insaniy tebi'itidin ortaqdash bolup,
Özini töwen qilip,
Hetta ölümgiche, yeni kréttiki ölümgiche ita'etmen boldi;
Shunga Xuda Uni intayin yuqiri kôtürüp ulughlandurdi,
Uninggha herbir namdin üstün bolghan namni béghishlidiki,
Eysaning namigha asmanlarda, yer yüzide hem yer astida barliq
tizlar pükülüp,
Xuda'atigha shan-sherep keltürüp herbir til Eysa Mesihning Reb
ikenlikini étirap qilidu».

Mana mushu ishlar bizni inchike tekshürüşke, chongqur oylinishqa
ündimesmu?

«Chünki Xudaning söz-kalami janliqtur we küchke igidur, hetta
jan bilen rohni, yilik bilen boghumlarni bir-biridin ayriwételigüdek
derijide, herqandaq qosh bisliq qilichtin ittiktur, qelbdiki oy-pikir
we arzu-niyetlerning üstidin höküm chiqarghuchidur» (Injil, «Injil,
«Ibraniylargha» 4-bab, 12-ayet).

7-muzakire

Xudaning «üchning birliki», «üchlük gewde», «üch bir gewde»liki

Tewrat, Zebur we Injilgha asaslanghan étiqad toghrisida muzakirileshkinimizde, Xudadiki «üchning birliki» toghrisida toxtilip ötmisek, muzakirimiz toluq bolmighan muzakire bolup qalidu.

Awwal biz birnechche qétim neqil keltürgen Qur'andiki bir ayetni yene bir qétim körüp öteyli: -

Süre «Nisa», 169-ayet: - *«Allagha we uning peyghemberlirige iman éytinglar, (Alla, Eysa, Meryemdin ibaret) üchtur démenglar, (Xuda üch deydighan étiqadtin) qaytinglar, (bu) silerge paydiliqtur, Alla peqet bir ilahtur, uninggha shan-sherep bolsun!»*

Bu toghruluq toxtilidighan birinchi nuqtimiz shuki, Muhemmed Salihning bu terjimisi terjime qilinish jehettin éytqanda süpetlik dep qaraymiz. U terjimisidiki bezi yerliride chüshendürüş yolida birnechche sözlerni tirnaqlar ichige élip (.....), izahat béríp ötkén. Buninggha omumen tenqid bergümiz yoq. Emma mushu yerde, u köp sandiki musulmanlarga oxshash bu «üch»ni «Alla, Eysa, Meryemdin ibaret» dep chüshendürgen. Bu chüshendürüş pütünley xata. Jezmleshtürimenki, hetta Mesihning eng qaymuqup qalghan muxlisimu hergiz Eysaning anisi Meryemni «Xuda iken» démeydu. Bezi musulmanlar öz ejdadlirigha yaki «enbiyelerge», «ewliyalargha» (mesilen Eli, Huseyn yaki hetta Muhemmedke) du'a-tilawet qilghinidek, bezi Katoliklarmu xurapiy halda Meryemgimu du'a qilishidu. Mushundaq ishlar Tewrat, Zebur we Injilgha mutleq xilaptur. Epsuski, ene shu Katoliklar Meryemni «Xuda» dep

bilmeydu! Emeliyette, Tewrat we Injilgha asaslanghan mushu «üchning birliki» - Xuda (Ata), Reb Eysa Mesih we Muqeddes Roh (Xudaning Rohi)din ibarettur.

Ikkinchi nuqtimiz, biz Xudani hergiz «üch» démeymiz. «Xuda bir» - bu bizge mutleqtur. «üchlük gewde», Adem'atining perzentliri bolghan bizlarning chüshinish da'irimizdin halqip ketken bolsimu, lékin melum bir ishni «chüshinish tes» déyish bilenla, u ishning esli mewjutluqini inkar qiliwetkili bolmaydu. Bizning addiy turmushlirimizda nurghunlighan «chüshinish tes» bolghan ishlarmu bar, lékin bu ishlarning pakit ikenlikidin héchkim gumanlanmaydu. Bulardin birnechche misallar alayluq: -

Kalilar ot-chöp yégendin kéyin tebi'iy halda süt ishlepchiqiridu. Mushu jeryanlardiki tepsilatlarini, alimlar ikki yüz yildin béri tetqiq qilip kelgen bolsimu, «süt ishlep chiqirish»qa qarita téxi yéship chiqilmighan xéli köp sirlar bar. Gerche alimlarmu «süt ishlep chiqirish»ni «chüshinish tes» dégen bolsimu, lékin biz hemmimiz sütning yaxshi temidin we mol ozuqluqidin behrimen bolmaqtimiz we buning üçün Xudagha rehmet éytmaqtimiz. Melum bireylen «Bu jeryanni pütünley éniqlap chiqmighuche, men süt ichmeymen» dése, bashqilarning uni nahayiti exmeq déyishi turghan gep. We yaki yene bireylen «téléfonning awazimizni qandaq qilip yiraqlargha yetküzeleydighanliqini manga obdan chüshendürüp bermigüche, men hergiz ishletmeymen» dése, bu hemmimizge hem bek kükilik hem epsuslinarliq tuyulidu. Emma shuninggha oxshash, «Üchlük gewde» yaki «Üchte bir»ni chüshenmigüche hergiz qobul qilmaymen» déyilse, bularmu asmandiki perishtilerge kükilik hem epsuslinarliq, hem exmeqlik qilghan bolup

tuyulidu.

Bezi alimlar ömür boyi peqet birxil chöpningla tetqiqatigha bend bolidu. Eger ulardin: «Némishqa shunche ishleysiz, bu bir addiy chöp tursa?!» dep sorisAQ, ular: «Yaq. bu addiy chöpte nahayiti ajayib, nahayiti ehmiyetlik, ademning eqli yetmeydighan chongqur sirlar bar. Tetqiq qilghanséri bu sirlar bizge téximu chongqur tuyulidu» dep jawab bérishi mumkin. Bu Xuda yaratqan, yerde ösidighan kichikkine bir tal chöpte adem chüshinip yételmeydighan shunchilik köp sirlar bar tursa, uning Yaratquchisi Xudani kimmu toluq chüshinelisun?

Fizikidinmu bir misal alayluq; alemdiki «asasiy zerriler» arisidiki «éléktron»din hemmimizning anche-munche xewiri bar. «Tok» milyonlghan éléktronlardin terkip tapqan bir éqimdin ibaret. Éléktronlar jiq we nahayiti kichik bolghan bolsimu (bir yingning uchidila belkim milyon milyonlar bar) uningdimu nurghun sirlar mewjut. Éléktronlarning herikitidin qarighanda, fiziklar ularni bezide «zerrilik» (kichik toptek), yene bezi ehwallarda «(boshluqtiki éléktromagnétliq) dolqun xaraktéri»de dep teswirleydu. Fiziklardin: «Bu zadi néme ish? Bu logikigha uyghun emes! Ular zerrimu, yaki dolqunmu?!» dep sorisAQ, ular: «Birla waqitta hem zerre hem dolqun bolidu» dep jawab berginide, biz «chüshenmiduq» dések, ularmu külke bilen «Bizmu chüshenmeymiz» déyishi mumkin. Bu heqiqeten ademning kallisidin ötmeydighan ish bolsimu, u beribir ret qilghusiz pakit. Ré'alliq bizning xiyalimiz yaki tesewwurimizgha yaqmaydighan bolsimu, u beribir ré'alliq. Lékin mushu yerde démekchi bolghinimiz, bizning dunyayimizda eng addiy, eng omumiylashqan asasiy zerrining ashundaq murekkepliki, yeni «birla waqitta hem zerre hem dolqun bolidighan» yaki bashqiche

qilip éytqanda «birde ikki» haliti bar bolsa, undaqta uning Yaratquchisi Xudani Injilgha asasen birla waqitta «üchlük gewde» yaki «üchning birliki» dések, uninggha ejblengüdek némisi bar? Birsi «chüshinish tes» dep qaqshaydighan bolsa, buning néme ehmiyiti? Heqiqet, ademge yaqmaydighan teqdirdimu, u beribir heqiqet-te, ré'alliq dégen ré'alliq. «Künni étek bilen yapqili bolmaydu».

Islamiyet hedisliride «Xudaning tebi'itini tekshürüş imansizliq hésablinidu» dégen söz bar. Biz buninggha qismen qoshulimiz. Eger tekshürüşning meqsiti, Xudagha bolghan gumanlirini ispatlash bolsa, bundaq «tekshürüş» étiqadsizliqning ipadisiur, xalas. Lékin Xudaning ulughluqini téximu chüshinish we Uning shan-sheripini obdanraq tonuwélish üçün bolsa, Tewrat, Zebur we Injilmu buni qollaydu. «**Perwerdigarning ulughluqi - Özining qilghan ishini ashkarilimighinida; padishahlarning ulughluqi - bir ishning sirini yésheliginide**» («Pend-Nesihetler» 25-bab, 2-ayet) Xuda nurghun ishlarning sirlirini, étiqadsiz ademlerdin yoshurghan we yoshuridu. Bundaq ademler hergizmu ashu ishlarning ajayibliqini körelmeydu. Emma «Ishning sirini yéshidighan padishahlar» bolsa, Xudaning qilghan ishlirining ehmiyitini izdigüchi mömin bendilerdur. Bu dunyadiki kishilerning bundaq kishilerni «eqilliq kishi» déyishi natayin, «nadan, qatmal» déyishi mumkin. Xudaning sirlirini körüş üçün yaki chüshinish üçün «eqilliq bolush» shert emes; shert déyish toghra kelse, u peqet kichik pé'illiq, semimiylik, Xudagha shertsiz ita'et qilishtin ibarettur. Mana mushundaq ademlerningla bu ishlarda estayidilliq bilen izdinishige, kichik pé'illiq bilen oylinishigha we tepekkur qilishigha toghra kélidu. Netijide, ular Xudaning sirlirini köreleydu we körgendin kéyin téximu chongqur halda Xudagha ibadet qilidu. Ishench we étiqadla

mushundaq sirlarni qobul qilalaydu, lékin mushu dunyadiki «logika»gha ching ésiliwalidighan étiqadsizlar hergizmu ularni chüshinelmeydu, hetta u dunyadimu körelmeydu.

Peqet Xudala Özini Özi toluq chüshinidu. Lékin Tewrat, Zebur we Injilgha asasen, beziler Xudaning «Üchning birliki», yaki «Üch bir gewde»likini zadi qandaq teswirlesh toghrisida qattiq tiriship kelgen we birnechche xil shekilde ipadiligen. Bu bayanlardin biride: «Xuda bir, Uningdin bashqa héchqandaq Xuda yoq. U hayat, heqiqiy, menggülük, Öz xaraktérida özgermeydighan, adil, adaletlik, muhebbetlik, méhriban, rehimdil; U tensiz; Uning küch-qudriti, aqilaniliqi, danaliqi we yaxshiliqi cheksiz. U alemdeki meyli körünidighan, meyli körünmeydighan barliq shey'ilerin Yaratquchisidur. Bu bir Xudada, mahiyiti oxshash bolghan üç shexs bar; ular Ata, Oghul (Kalam), Muqeddes Rohtur» déyilidu.

Bu sözler Tewrat, Zebur we Injilgha asaslanghan. Halqiliq mesile shuki, muqeddes kitab (Tewrat, Zebur, Injil) Xudadin kelgenmu-emes? Eger jawabimiz «Xudadin kelgen» bolsa (hem biz buni étirap qilishimiz kérek), meyli bizning pikrimizge yaqsun, yaqmisun, uningdiki hemme sözlerni qobul qilishimiz we ulargha ishinishimiz kérek. Biz muqeddes kitabtiki chüshengen yerlirimizni qobul qilip, uninggha ishinip, chüshenmigen yerlirimizni qobul qilmay, uni tashliwetsek qet'iy bolmaydu. Qur'andimu ashundaq qiliqlar eyblengen: -

«...Siler kitabning (yeni Tewratning) bir qisim ehkamlirigha ishinip, bir qisim ehkamlirini inkar qilamsiler? Silerdin shundaq qilghanlarning jazasi peqet hayatiy dunyagha xorluqqa qélish, qiyamet küni qattiq azabqa duchar bolushtur. Alla qilmishinglardin ghapil emestur» (Süre «Beqere», 85-ayet)

Injilda Xuda toghrisida mundaq gepler bar: -

«I söyümlüklirim, bir-birimizge méhir-muhebbet körsiteyli; chünki méhir-muhebbetning özi Xudadindur we méhir-muhebbet körsetküchining herbiri Xudadin tughulghan bolidu we Xudani tonuydu. Méhir-muhebbet körsetmigüchi kishi Xudani tonumighan bolidu; chünki Xuda Özi méhir-muhebbettur. Xudaning méhir-muhebbiti bizde shuning bilen ashkara boldiki, Xuda bizni Uning arqiliq hayatqa érishsun dep birdinbir yégane Oghlini dunyagha ewetti. Méhir-muhebbet del shuningdin ayanki, yeni bizlarning Xudani söyginimiz bilen emes, belki U Özi bizni söyüpgunahlirimizning jazasini kötürgüchi kafaret bolushqa Öz Oghlini ewetkini bilen ayandur.

I söyümlüklirim, Xuda bizge shu qeder méhir-muhebbet körsetken yerde, bizmu bir-birimizge méhir-muhebbet körsitishke qerzdardurmiz. Héchkim héchqachan Xudani körgen emes; lékin bir-birimizge méhir-muhebbet körsetsek, Xuda bizde yashaydu we Uning méhir-muhebbiti bizde kamaletke yetken bolidu» (Injil, «Yuhanna (1)», 4-babtin).

Bu ehmiyetlik sözler ichidin «**Xuda Özi méhir-muhebbettur**» dégenni oqup öttuq. Xuda Özi méhri-muhebbet iken, undaқта Uningda choqum melum birxil munasiwet bar dégen gep. Ezeldin Xuda dégen Xudadur, Xuda dégen muhebbettur. Eger Xudada shundaq munasiwet

bolmisa, muhebbet nedin kélidu?

Bezide musulman qérindashlirimiz, Tewrat we Injilda yézilghan, Xudaning gep qilghanliqi, Xudaning anglaydighanliqi, Xudaning qoli bilen yazghanliqi, Xudaning qayghurghanliqi, Xudaning azablanghanliqi... qatarliqlarni «insangha qaritilidighan adettiki sözler» dep qarap, ularni éghir alidu yaki ulargha gumani qaraydu. Emma ashundaq pikirde bolghan ademler, Qur'andimu mushu jehetlerge oxshap kétidighan sözlerning ishlitilgenlikini untup qalmasliqi kérek. Töwendikisi Qur'anda yézilghan mushu jehettiki termiler: -

«Musaning qissisidin xewiring barmu? Öz waqtida Musa (bir jayda) otning yoruqini kördi. U a'ilisidikilerge: «Turup turunglar, men otning yoruqini kördüm, men (bérip) uningdin birer parche chogh élip kélishim yaki ot bar yerde birer yol bashlighuchini uchritishim mumkin» - dédi.

Musa otning yénigha kelgende nida qilindiki, «I Musa! Men heqiqeten séning Perwerdigaringdurmen, keshingni salghin, sen heqiqeten muqeddes wadi (jilgha) bolghan towadisen»

(Süre «Taha», 8-12-ayet)

(1) Muhemmed Salihning izahati boyiche «...bu ot emes, Allaning nuri idi».

«Alla asmanlarning we zéminning nuridur, Allaning (mömin bendisining qelbidiki) nuri xuddi (chiragh qoyidighan) tekchige oxshaydu, uningda chiragh bardur, chiragh shishining ichididur, shishe goya nurluq yultuzdur, chiragh mubarek zeytun derixining (yéghi) bilen yorutulghan...»

(Süre «Nur», 35-ayet)

«*Shühhisizki, (i Muhemmed! Hudeybeiyide) sanga (rizwan) bey'itini qilghanlar (heqiqette) Allagha bey'et qilghan bolidu, Allaning qoli ularning qolining üstididur...*»

(Süre «Fetih», 10-ayet)

«*Ibrahim éytti: «Men heqiqeten Perwerdigarim méni buyrughan jaygha hijret qilimen, U méni yétekleydu»* («Men heqiqeten Perwerdigarim méni buyrughan jaygha hijret qilimen» dégen ayet erebchide «Men heqiqeten Perwerdigarimgha hijret qilimen» idi).

(Süre «Saffat», 99-ayet).

«*Kimki Alla yolida hijret qilidiken,...*»

(Süre «Nisa», 101-ayet)

«*(Bendilerning) hemme ish Allagha qayturulidu*».

(Süre «Beqere», 206-ayet)

«*Alla... asmanlarni we zéminni alte künde yaratti, andin ersh üstide qarar aldi*» (mushu yerde «qarar» «turalghu» yaki «text»ni bildüridu).

(Süre «E'iraf» 54-ayet)

(Nurghun ayetlermu oxshashla «*Allaning texti*»ni tilgha alidu - mesilen yene Süre «Beqere», 27-ayet).

«*Allaning dergahigha qayturulisiler*» («jéninglar ... Allagha qayturulidu»)

(Süre «Beqere», 28-ayet)

«Öz waqtida Alla éytti: «I Eysa! Men séni (ejiling yetkende) qebzi roh qilimen, séni dergahimgha (erebchide «yéningha») kötürimen (yeni asmangha élip chiqimen) séni kapirlardin pak qilimen (yeni séni öltürmekchi bolghan yamanlarning sherridin saqlaymen)... »

(Süre «Al-Imran», 55-ayet)

«Ezimetlik we keremlik Perwerdigaringning zati menggü qalidu!» (mushu ayettiki «zati» «chirayi»ni bildüridu).

(Süre «Rehman», 27-ayet)

«Allaning zatidin bashqa barliq nerse yoqilidu!» (mushu ayettiki «zat» bolsa «chiray»ni bildüridu).

(Süre «Qeses», 88-ayet)

Qur'andimu Xudaning muhebbiti, ghezipi, xursenliki, rahiti qatarliq héssiyatlrining barliqi yézilghan ayetler bar; shundaqla Uning hesriti ipadilengen we melum ademlerni untuydighanliqliri heqqide yézilghan ayetlermu bar: -

«Ularning (kapirlarning) bügünki küngé mulaqat bolushni untughanliqliri we bizning ayetlirimizni inkar qilghanliqlirigha oxshash, biz bügün ularni untuymiz»

(Süre «E'iraf», 51-ayet).

Yuqiriqi ayetlerni sözmusöz chüshensek, Xuda ya ot wasitisi bilen Özini ipadiligen ya ot ichide bolghan, déyishimiz kérek. Lékin «U otmu

emes, ot ichidimu emes, bu ot Musaning bir diqqitini tartish üçhün bolghan» désingiz, némishqa Musagha «*Qeshingni salghin, sen heqiqeten muqeddes wadi (jilgha) bolghan towadisen*» déyilgen? Mushu yerde némishqa «muqeddes» déyilgen?

Xudaning bir nur ikenlikini, andin «xuddi chiragh qoyidighan tekchige oxshaydu, uninggha chiragh bardur... » dégenni étirap qilghan ikensiz, undaqa tenglikte qalghan bolmamsiz? Bu ayetlerning menisini sözmusöz chüshendürsek, Xudaning jayi bar, chirayi bar dégenliktur. Shunga Tewrat, Injilning ashundaq ipadileshlirini ishletkenlikini éghir alghuchiliki yoq.

Musulman hem Mesihiler öz muqeddes kitablirighila tayinip, nurghun ishlargha ishinidu. Mesilen, herbir mömin qiyamet künidiki tirilishke ishinidu; démek, meyli depne qilinghan bolsun we yaki béliqlar, yawayi haywanlar teripidin yutuwélinghan bolsun, Adem'atimizdin tartip dunyadiki eng axirqi ademgiche bolghan barliq jan igiliri tirildürülidu. Gerche ademlerning tenliri chirip ketken, tupraq, ösümlük yaki bashqa xil maddigha aylinip ketken bolsimu, soraqqa tartilish üçhün barliq ademning rohi, yéngibashtin öz ténige kirküzülüshi bilen tirilidu. Lékin melum bir étiqadsiz adem sizdin yaki mendin: «Buninggha qandaq ispat bar?» dep sorisa, siz «Qur'anda shundaq dégen» deysiz, men bolsam «Tewrat, Injil shundaq dégen» deymen. Emeliyette muqeddes kitabtin bashqa, héchqandaq nerse buninggha ispat bérelmeydu. Qiyamet künige oxshash nurghunlighan «közlerimiz hazir körelmeydighan» ashundaq ishlar bar. Insanning yaritilishi (topraqtin yasalghan, maymunlardin peyda bolghan emes) toghrisida nurghun deliller mewjut bolsimu, bir mömin üçhün muqeddes kitabning ashu ish toghruluq qilghan

sözlirining özila kupaye.

Melum bireylen «muqeddes kitabtin sirt, bashqa ispat yoq» dep «Xudaning üchning birliki» dégen telimini ret qilsa, unda qta shu kishi biz ispatliyalmaydighan hemme wehiylerni, jümlidin Xudaning Özlikidin bar bolghanliqi, menggülik tebi'iti, barliq mewjudatlarning menbesi bolghanliqi, hemme yerde bolidighanliqi, herqandaq ishni (ötkenki, hazirqi, kelgüsi) mukemmel bilidighanliqini - bularning hemmisini we bashqilarni oxshashla qet'iy ret qilidu. Bular ret qilinsa, étiqadning barliq meslikidin (eqidisidin) birmu asasi qalmaytti.

Tewrat we Injilgha asasen, biz Xudani tégi we tebi'iti bir, üch shekslik dep chüshinimiz. U, alemde her jehettin tengdishi bolmighachqa, Uning tebi'itide yaki tégide (ademning chüshinishidin halqip ketken derijide) ashundaq bolushi ajayib ish emes.

Herbir ishning öz mahayitige xas bolghan birxil ispati bar. Tarixiy sahelerde choqum tarixiy ispat bolushi kérek. «Büyük Aléksandér» (Iskender)ning Misir, Suriye, Pars we Hindistangha yürgüzgen urushlirigha bolghan pakitlarni tépish üçün melum bireylen ximiye, gé'ométriye yaki logika jehettin ispat tapmaqchi bolsa, bu herbir adem üçün bek külkilik tuyulmamdu? Chünki bu urushlar bashqa sahege emes, peqet tarix sahesigila mensup. «Bir pütünlük herbir bölükining birleshtürülushidin ziyade» dégen pelsepilik közqarashni, ximiyilik yol bilen ispatlighili bolamdu? Bu prinsip heqiqet bolsa, herbir ishning öz mahiyitige mas kélidighan ispati bar bolushi kérek. Rohqa a'it ishlar yaki rohiy mahiyetke ige bolghan shey'iler wehiy qilinghan kitablar arqiliq, matématikiliq mesililer matématika usulliri arqiliq

(arifmétika, algébra, gé'ométriye arqiliq) ispatlinidighan yaki éniqlinidighan bolidu. Shunglashqa rohiy mesleklerni (eqidilerni) ilmiy yaki logikiliq ispatlar arqiliq heqiqetlendürüş, ademni yiraq jaylarga azduruwétishi mumkin.

Biz xristi'anlar bilen musulmanlar ottursidiki ariliq ashu jehettin belkim anche yiraq emestur. Chünki siz: «Xuda, Kalami we Rohi, bular üç bolidu» deysiz. Men bolsam: «Ata, Oghul, Muqeddes Roh bar» deymen - siz bolsingiz yene: «*Allagha we uning peyghemberlirige iman éytinglar, üchtur démenglar: Qaytinglar, (bu) silerge paydiliqtur, Alla peqet bir ilahtur, uninggha shan-sherep bolsun!*» deysiz (Süre «Nisa», 169-ayet). Xudaning bir kalamgha we bir rohqa ige ikenlikige, shundaqla Özining kalami we rohi bilen bir ikenlikige ishinimiz. Sizningchimu Xudaning Özidikisining hemmisi Xuda bolidu. Shunga Xudaning kalami - Xudaning Özligidin bar bolghanliqi (yaratilmighanliqi), cheksizliki, shundaqla Xudaning hemme süpitige ige bolghanliqi üçün Özi Xudadur. Xudaning Rohimu Xudadur we wujudida ebedil'ebedtin ebededil'ebedkiche Uninggha menggü hemrahdur.

Emdi Hemmidin Ulugh üç bir gewde bolghan Xudadin, sizge Muqeddes Rohini ata qilip, Özining ulughliqini ashkarlighay dep du'a qilimen. Du'ayim ijabet bolsa, sizning Xudaning hemme ishqa qadir ikenlikini bilip, Uning sizning pütün wujudingiz bilen ibadet we xizmet qilishingizgha layiq ikenlikige ishinip kelginingizdek, bu ajayib heqiqetkimu mutleq ishinisiz.

8-muzakire

«Yardemchi» we Muhemmed

Musulman ölima qérindashlirimizning déyishiche islamiyetning peyghembiri Muhemmed Injilda tilgha élinghan. Ularning bu pikri Qur'anda, Süre «Sep», 6-ayet: -

«Öz waqtida Meryemning oghli Eysa: «I beni-Isra'il ewladi! Men silerge heqiqeten Alla ewetken, mendin burun kelgen Tewratni testiq qilghuchi, mendin kéyin kélidighan Ehmed isimlik peyghember bilen xush xewer bergüchi peyghembermen» dédi»ge asasen éytilghan.

Ular: - Yunan tilida yézilghan Injildiki «paraklétos» (yaki «faraklét») dégen söz Muhemmedke qaritilghan. Chünki ularche «faraklét» dégen sözning menisi «maxtalghan» dégen menide bolup, «Ehmed» dégen söz bilen oxshash, hem «Ehmed» bilen Muhemmed oxshash bir ademdur, dep qaraydu. Gerche Injildiki Yunan tilidki «paraklétos» toghrisidiki hazirqi xatiriler Muhemmedning dewridiki xatirlengenlerge opmu oxshash bolsimu, yene bezi ademler mundaq menidiki jümlining Injilda yoqluqi tüpeylidin, «Injil özgertilgen» dewalidu.

Emma Qur'anda «Ehmed» dégen menide chüshendürülgen söz «paraklétos» dégen söz emes, belki «périklutos» dégen sözdur.

«Parakléτος» dégen söz «Yardemchi» dégen menide, «périkutos» bolsa, «dangliq, maxtalghan» dégen menide. Mushu sözni öz ichige alghan ayetler Injilda hazirmu mewjut, shunga u Injilning özgertilmigenlikige ispat bérip turmaqta. Biz hazir Injildiki «parakléτος»qa a'it ayetlerde, musulman qérindashlirimizning déginidek «Muhemmed» dégenni körsetken menisining bar-yoqluqini tekshürüp baqayli: -

«**Menmu Atidin tileymen we U silerge bashqa bir Yardemchi ata qilidu. U siler bilen ebedgiche birge bolidu. U bolsimu Heqiqetning Rohidur. Uni bu dunyadikiler qobul qilalmaydu, chünki Uni ne körmeydu, ne tonumaydu. Biraq siler Uni tonuysiler, chünki U siler bilen bille turiwatidu hem silerde makan qilidu**» (Injil, «Yuhanna» 14-bab, 16-17-ayet).

«**Lékin Men silerge Atining yénidin ewetidighan Yardemchi, yeni Atining yénidin chiqquchi Heqiqetning Rohi kelgende, U Manga guwahliq béridu**» (Injil, «Yuhanna» 15-bab, 26-ayet).

«**Emma Men silerge heqiqetni éytip qoyayki, Méning kétishim silerge paydiliqtur. Chünki eger ketmisem, Yardemchi silerge kelmeydu. Emma ketsem, Uni silerge ewetimen. U kelgende, bu dunyadikilerge gunah toghrisida, heqqaniylik toghrisida we axiret soriqi toghrisida heqiqetni bilgüzidu**» (Injil, «Yuhanna» 16-bab, 7-8-ayet).

(Ölümdin tirilgendin kéyin,) Mesih Eysa) bir qétim ular bilen jem bolghinida, ulargha yolyoruq bérip mundaq dédi: -

«Yérusalémdin ayrilmay, siler Mendin anglighan, Atining wedisini kütünglar. Chünki Yehya suda chömüldürgen, lékin siler bolsanglar köp ötmey Muqeddes Rohta chömüldürülisiler».

(Injil, «Rosullarning pa'aliyetliri», 1-bab, 4-5-ayet)

«Emdi orma héyt künining waqti-sa'iti toshqanda, bularning hemmisi Yérusalémda bir yerge jem bolghanidi. Asmandin tuyuqsiz küchlük shamal soqqandek bir awaz anglinip, ular olturuwatqan öyni bir aldi. Ot yalqunidek tillar ulargha körünüp, ularning herbirining üstige tarqilip qondi. Ularning hemmisi Muqeddes Rohqa toldurulup, Roh ulargha söz ata qilishi bilen ular namelum tillarda sözligili turdi».

(Injil, «Rosullarning pa'aliyetliri», 2-bab, 1-4-ayet).

(Yuqiriqi «Yuhanna»diki ayetlerde astigha sizilghan «**Yardemchi**» dégen söz, «paraklétos» dégen sözning terjimisi).

Éniqki, Mesih ular bilen bille bolghan waqtida muxlisirining ustazi bolghan. U ulargha hem Yéteklighuchi hem Himaye Qilghuchi hem teselli béridighan Yardemchi bolghan. U ulardin ayrilsa ularning qayghuda qalidighanliqini, yönülüshsiz qalidighanliqini we küchsiz bolup qalidighanliqini aldin obdan bilgechke, ulargha «Manga oxshash» ershtin «**yene bir Yardemchi**» ewetishke wede qilghan. Bu Yardemchining shu ayetlerdin körginingizdek Muqeddes Roh ikenliki éniq turidu. 4-muzakire, 3-qisim, «Mesih Eysa Öz ixtiyari bilen kréstke mixlanghanmu?»da muzakire qilinghan Yeremiya we Ezakiyal

peyghemberler bésharet qilghan «yéngi ehde» téxi ésingizde bolsa, Muqeddes Roh del shu ademning könglini yéngibashtin paklaydighanliqi bilen yéngi ehdini emelge ashurghuzidighan Yardemchidur.

Bu tékstlerni tepsiliy tekshürüş arqiliq shuni körduqki, wede qilinghan bu shexsning Muhemmed bolushi hergiz mumkin emes. Töwende buning seweblirini bir-birlep bayan qilip chiqimiz: -

Birinchi, wede qilinghan shexsning jismi yoq, u peqet rohtur («Heqiqetning Rohi», yeni heqiqetni ögitidighan Xudaning Rohi, déyilidu). Shuning bilen «**Uni bu dunyadikiler qobul qilalmaydu, chünki Uni ne körmeydu, ne tonumaydu**».

Ikkinchi, kélidighan Yardemchi, muxlisliri bilen menggü bille bolidighan bolatti. Muhemmed shu waqittin 600 yil kéyin kelgenliki üçün u muxlislar bilen bille bolalmighan, elwette, «menggü bille bolush» téximu u yaqta tursun.

Üchinchi, wede qilinghan shexs heqqide Mesih Eysa muxlisliri bilen sözleshken waqtidimu: «**Siler Uni tonuysiler, chünki U siler bilen bille turiwatidu**» hem «**silerde makan qilidu** (ichinglarda turidu)» dégen. Bu bek muhim, Xuda Muqeddes Roh arqiliq biz bilen bille Bolghusi bolupla qalmay, bizning ichimizde, yeni Özi paklighan yéngi qelbimizde Turghusi bar.

Tötinchi, Mesih Eysa muxlislirigha «**Yérusalémdin ayrilmay, siler Mendin anlighan, Atining wedisini kütünglar!** (démek, Xudaning silerge bérishni wede qilghan Özining Muqeddes Rohini kütünglar)» dep yolyuruq bergen. Ular bu yolyuruqqa ri'aye qilip del shu wede qilinghan

Yardemchi bolghan Muqeddes Roh kelmigüche Yérusalémda on kün turghan. Shuning bilen barliq kütüp turuwatqan muxlislar «**Xudaning Muqeddes Rohigha chömgen**». Bu Mesihning ulargha: «**Chünki Yehya suda chömüldürgen, lékin siler bolsanglar köp ötmey Muqeddes Rohta chömüldürülsiler**» dep bergen wedisining ishqa ashurulishi idi «Rosullarning pa'aliyetliri» 1:5). Qedirlik oqurmen, sizmu Uning wede qilghan Muqeddes Rohigha bek mohtaj.

Peqetla Mesih Eysa ademge shu Muqeddes Roh, shu karamet Yardemchini eweteleydu. Musulman qérindashlirimghimu, toghra yolni perqlendürüş, könglini yoritip nijatliq tépish, yéngi tughulushning ularda emelge ashurushulushi, Mesihning ulughluqini ashkarilash üçün, Xudaning, Mesihning Öz Muqeddes Rohini ewetip bérishini tileymen!

9-muzakire

Injilning bu qalaymiqan dunyagha bergen nuri

Yuqirdiki muzakirilirimizde, biz Tewrat, Zebur we Injil arqiliq, Mesih Eysadin bolidighan shad-xoramliq toghrisida söz qilduq. Shundaqla bu shad-xoramliqtin behrimen bolushqa tosalghu bolghan bezibir mesililer, yeni musulman qérindashlirimiz uchritip turidighan uqushmasliqlar we bezi qiyinchiliqlar üstide toxtilip öttuq.

Bu yerde alahide toxtilip ötmisem bolmaydighan yene bir nuqta bar.

Bu, Mesih Eysagha ishench baghlashqa tosalghu bolghan tosalghuni bashqa tosalghulargha sélishturghanda (bu tosalghudin héchqandaq xewiri bolmighan kishi üçün) téximu éghir kélishi mumkin. Chünki birinchidin, nurghun kishiler özlirini «xristi'an», «Mesih muxlisi» yaki «Mesihiy» deydu-yu, biraq ularning qilghan qilmishliri qiliqsiz, exlaqsiz hem chektin éship ketken. Ikkinchidin, téximu éghir bir ehwal shuki, miladiye üçinchi esirdin bashlap ta бүгүнге qeder, bezibir türdiki guruhlar we teshkilatlar, ««Eysa nami»diki» heriketler bilen shughullinip kéliwatidu, lékin emeliyette bolsa bu heriketler aldamchiliqlar, nomussizliqlar, hetta insan qélipidin chiqip ketken rehimsizliklerni öz ichige alidu.

Téléwizorlardin gherbiy döletlerde ishlengen herxil filimlarni körgen körermenler, ashu filimlergha obrazlashturulghan gherbiy döletlerning turmushlirigha qarap: «Mana xristi'anlar we ularning turmush istilliri» dep oylishi mumkin. Derweqe, ashu filimlardiki péronazhlar özlirini «Xristi'an» yaki «Katolik» dep atash bilen bir waqitta miltiqlirini kötürüshüp zorowanliq qilidu, shuningdek zinaxorluq, haraqkeshlik we bashqa herxil exlaqsiz qilmishlarda bolidu. Bezi ehwallardimu melum bir döletning rehberliri yaki puqraliri öz dölitini «Xristi'an Döliti» dep ataydu, emma aghzida shundaq dégini bilen emeliyette bolsa, bezide tajawuzluq qilsa, bezide ékspilatatsiye qiliwatqan. Bundaq ehwallarning hemmisi heqiqetni estayidil izdiniwatqanlarning könglini kir qilishimu mumkin we yaki kallisini qaymaqturushimu mumkin.

Emma melum bir étiqadni qobul qilghan yaki étirap qilghan kishide özining ashu étiqadigha xilapliq qiliq yaki melum jehetlerde

exlaqsizliqlar bar bolsa, emeliyette ashundaq qilmishliri uning étirap qiliwatqan étiqadining natoghra ikenlikige ispatmu emes, belki bu ademning herbir insangha oxshash gunahkar ikenlikini, shundaqla saxtipez gunahkar ikenlikinimu ispatlaydu. Herbir teqwadar semimiy musulmanmu, musulmanlarda exlaqsiz qilmishlarning barliqini, shundaqla mollilar we musulman diniy erbablardimu achközlük, saxtipezlik we xiyanetchiliklarning barliqini iqrar qilidu. Emma özini musulman («Xudagha boysunghuchi») dewalghan bezibir kishilarning exlaqsiz qilmishlirining özi ularning étirap qilghan yol-étiqadini xata yaki toghra dégini emes. Mushuninggha oxshash, Tewrat we Injilni étirap qilghan bezibir kishilarning yaman qilmishlirining özimu, bu kitablar Xudaning insan üçhün teyyarlighan nijat yolini rast ashkarilighan yaki ashkarilimighan dégini emes.

Biraq Tewrat we Injillarning bu mesile toghruluq yene néme telimliri barliqini körüp öteyli. Bu tékstlerni inchkilep körüp chiqsaqla, bash qaymuqidighan ishlarmu tamamen tügishi mumkin.

Mesih Eysaning «Bughday we mestek (kürmek)» toghruluq temsili

Mesih Eysaning Öz rosullirigha éytip qaldurghan, Xudaning padishahliqini chüshendüridighan mexsus yette temsili Injildiki «Matta» qismida xatirilengen. Peyghemberlarning Tewrat we Zeburlarda déyishiche, Xudaning padishahliqi yer yüzige yétip kelginide, herbir insan chin könglidin Xudagha ita'et qilip, bu dunya yenila Érem baghchisidek chirayliq, amanliq we xushalliqqa chömgen bolidiken. Peyghemberler yene Mesih-Qutquzghuchi bu dunyagha kelginide, Xudaning padishahliqini bashlaydu, dégen. Shuning bilen Eysaning

muxlisliri Xudaning bu dunyagha ewetmekchi bolghan Mesih-
Qutquzghuchisi del Eysaning Özi iken dep ishengen, shunglashqa
padishahliq derhal peyda bolidu, dep oylap yürgen. Mesih Eysaning bu
yette temsilining meqsiti bolsa, bu padishahliq ashu muxlislarning
oylighinidek derhal ochuq-ashkara peyda bolmaydu, belki deslepte
qismen yoshurun halda ishengüchilerning qelbide bolidu dep
chüshendüridu. Shunga Xudaning padishahliqining ashu
peyghemberlerge ashkarilimighan, emma bu temsillerde ayan qilip
chüshendürülgen bir tunji basquchi, yeni «yérim yoshurun» basquchi
bar. Bu basquchtin kéyin, Mesihning bu dunyagha qaytip chüshüshi
bilenla barliq kishi soraqqa tartilidu we Xudaning padishahliqi ochuq-
ashkara peyda bolidu.

Ikkinchi temsili bolsa, töwendikidin ibaret: -

(Injil «Matta» 13-bab, 24-30)

«U ularning aldida yene bir temsilni bayan qildi: —

Ersh padishahliqi xuddi étizigha yaxshi uruqni chachqan bir
ademge oxshaydu. Emma kishiler uyqugha chömgen chaghda,
düşmini kélip bughday arisigha kürmek uruqlirini chéchiwétip,
kétidu. Emdi maysilar ösüp, bashaq chiqarghanda, kürmekmu
ashkarlinishqa bashlaydu.

Xojayinning chakarliri kélip uninggha: — «Ependi, siz
étizingizgha yaxshi uruq chachqan emesmidingiz? Kürmekler nedin
kélip qaldi?» deptu.

Xojayin: «Buni bir düşmen qilghan» — deptu.

Chakarlar uningdin: «Siz bizni bérip ularni otivétinglar démekchimu?» - dep soraptu.

«Yaq,» — deptu xojayin, «undaq qilghanda kürmeklerni yulghanda, bughdaylarnimu yuluwétishinglar mumkin. Bu ikkisi orma waqtighiche bille össun, orma waqtida, men ormichilargha: - Aldi bilen kürmeklerni ayrip yighip, baghlap köydürüşke qoyunglar, andin bughdaylarni yighip ambirimgha ekiringlar, deymen» - deptu xojayin»».

Bu temsil 36-43 ayetlerde chüshendürüp bérilidu: -

«Shuningdin kéyin, U köpchilikni yolgha séliwétip öyge kirdi. Muxlisliri yénigha kélip Uningdin: — Étizliqtiki kürmek toghrisidiki temsilni bizge sherhlep berseng, — dep ötündi.

U emdi ulargha jawab bérip mundaq dédi:

—Yaxshi uruqni chachqan kishi Insan'oghlidur. Étizliq bolsa — dunya. Yaxshi uruq bolsa ersh padishahliqining perzentliridur, lékin kürmek rezil bolghuchining perzentliridur. Kürmek chachqan düshmen - Iblistur. Orma orush waqti — zaman axiridur. Ormichilar — perishtilerdur. Kürmekler yulunup, otta köydürüwétilginidek, zaman axiridimu ene shundaq bolidu. Insan'oghli perishtilirini ewetip, ular insanlarni gunahqa azdurghuchilarning hemmisini, shundaqla barliq ita'etsizlik qilghuchilarni Öz padishahliqidin shallap chiqip, xumdanning lawuldap turghan otigha tashlaydu. U yerde yigha-zarlar kötürülidu, chishlirini ghuchurlitidu. U chaghda

heqqaniylar Atisining padishahliqida xuddi quyashtek julalinidu.

Anglithubdek quliqi barlar buni anglisun!»».

Bu temsilde, bu dunyada Xudagha we insaniyetke qarshi turidighan bir dūshmenning barliqini, bu dūshmenning bezi ishlargha qol salidighanliqi bizge kōrsitilidu. «Mestek» (kürmek) dégen bu ösümlükning mundaqmu birxil alahidiliki bar. Bix tartishtin bashaq chiqarghuche bolghan ariliqta bu ösümlük bughdaygha ajayibla oxshap kétidu. Peqet piship wayigha yetkendila, bughday bilen bolghan perqi éniq ayrilidu. Insangha payda yetküzidighini peqet bughdaydur, mestek bolsa birxil zeherlik ösümlüktur. Shunga bu temsil bir bésharet. Bu bésharet Xudaning padishahliqining bashlinishida, eslide «bughday bolghan» semimiy ademlerning pak-sap köngülliridin yiltiz tartidighanliqidin, emma bir mezgil ötkendin kéyin Xudaning söz-kalamini étirap qilidighan, özini «xristi'an» dep ataydighan nurghunlighan «mestek bolghan» kishilerning peyda bolidighanliqidin dérek bergen. Bundaq kishilerning ya insangha ya Xudagha héchqandaq paydisi yoq, belki del eksidur; chünki Xudaning söz-kalami ularning köngülliride yiltiz tartip baqqan emes. Lékin ular shu künlerde soraqqa tartilmaydu, ulargha «orma waqti» bolghan qiyamet künigiche heqiqiy bughdayning qéshida ösüşke yol qoyulidu. Temsilde néme üçün ashundaq yol qoyulghanliqning sewebi éniq dep bérilmigen, emma Tewrat we Injildiki bashqa temsil we bayanlar bizge Xudaning saxta muxlislarning peyda bolushigha yol qoyushi, öziye sadıq bolghanlarning étiqadini we sewr-taqitini téximu tawlash üçündür, dep puritip ötken. Xudagha yenimu teshekkur, Uning méhri-shepqiti we küch-qudriti bilen saxta muxlislarningmu towa qilip, heqiqiy ishengüchi bolushqa imkaniyiti bardur.

Muqaddes Kitabda, kishining beshini qaymaqturidighan bu dunyani chüshendürüshke medet beridighan yene bir yer bar, bu bolsimu Injildiki «Wehiy» dégen qisimda. Mushu yerde Mesihning rosuli Yuhanna Muqaddes Rohning qudriti bilen asmangha kütürölüp, kelgüside bolidighan weqeler toghrisidiki bir qatar ghayibane körünüshlerni körgen. Töwendiki ayetler (17-18-babtin) bu besharetlik körünüshlerdin biri. Bu ayetlerni mushu yerde toluq neqil keltürimiz. Bezi tepsilatleri sözlewatqan muzakirimizning da'iriside bolmighachqa, biz bularni chüshendürüp olturmaymiz. Emma bu besharettiki asasiy persionazh bolghan, «qizil renglik kiyim kiygen» «dangliq Pahishe Ayal»gha, shuningdek uni teswirleydighan, uning kimlikini éniqlaydighan tepsilatlarğa diqqet qilsingiz: -

(«Wehiy» — 17-bab)

«Yette chinisi bar yette perishtining biri kélip, manga sözlep:

— Bu yerge kel, nurghun sular üstide olturghan, chong pahishe ayalning tartidighan jazasini sanga körsitip qoyay. Yer yüzidiki padishahlar uning bilen buzuqluq ötküzdi, yer yüzidikiler uning buzuqluqining sharabidin mest bolushti, — dédi.

Shuning bilen u perishte meni Rohning ilkidiki halette bir chölge élip bardı. U yerde yette bashliq, on münggüzlük, pütün ezayini kupurluq namliri qaplighan bir toq qizil diwining üstide olturghan bir ayalni kördüm. Ayal sösun we toq qizil kiyim kiygen bolup, altun, qimmetlik yaqut we merwayitlar bilen perdazlanghanidi. Qolida yirginchlik nomussizliqlar we öz

buzuqluqining nijasetliri bilen tolghan bir altun qedeh bar idi. Péshanisige bir sir — «Katta Babil, pahishilerning we dunyadiki pütkül yirginchlik nomussizliqlarning anisi» dégen nam pütüklük idi. Men ayalning muqeddes bendilerning qéni we Eysagha guwahliq bergüchilerning qéni bilen mest bolghanliqini kördüm. Uni körüp tolimu te'ejjüp qilip intayin heyran qaldim. Perishte manga mundaq dédi:

— «Némige heyran qalding? Ayalning we uni kötürüp turghan yette bashliq, on münggüzlük diwining sirini sanga éytip bérey. Sen körgen diwe bir zamanlarda bar idi, hazir yoq; uzun ötmey tégi yoq hangdin chiqip, halaketke qarap mangidu. Yer yüzide turuwatqanlar — dunya apiride bolghandin buyan isimliri hayatliq deptirige pütülmigen kishiler diwini körüp intayin heyran qalidu. Chünki u bir zamanlarda bar idi, hazir yoq, lékin yene peyda bolidu.

Mana buni chüshinishke lazim bolghan hékmet: — yette bash bolsa u ayal olturghan yette taghqa, shundaqla yette padishahqa wekillik qilidu. Bularning beshi yiqilghan, birsi bar, yene biri téxi kelmidi. U kelgende peqet azla waqit turalaydu. Burun bar bolghan, emdi hazir yoq bolghan diwining özi sekkizinchi padishahdur, shundaqla u hem yettisidin biri bolup halaketke qarap mangidu.

Sen körgen on münggüz on padishahdur. Ularning padishahliqliri téxi yoq, emdi ulargha diwe bilen bille bir sa'etlik padishahliq hoquqi bérilidu. Bu padishahlar bir oy, bir niyette bolup öz qudriti we hoquqlirini diwige bérishidu. Diwe we padishahlar birliship Qozigha qarshi jeng qilidu. Qoza ularning üstidin ghalib

kélidu, chünki U reblarning Rebbi, padishahlarning Padishahidur. Uning bilen birge turghanlar bolsa chaqirilghan, tallanghan we Uninggha sadıq bolghanlardur».

Perishte manga yene:

— Pahişe ayal üstide olturghan, sen körgen sular bolsa milletler, öz'ara toplashqan nurghun kishiler, eller we her xil tillarda sözlishidighan kishilerdur. Sen körgen on münggüz we diwe bu pahişe ayaldin nepretlinidu, uni talan-taraj qilip yalingachlap qoyidu, uning göshini yep, özini otta köydüridu. Chünki Xuda Öz söz-kalamlıri emelge ashquche, ashu on padishahning könglige Öz iradisini ijra qilip, bir qararda toxtiship padishahlıq hoquqini diwige bérish niyitini saldı.

Sen körgen ayal yer yüzidiki padishahlar üstidin hökümranlıq qilidighan katta sheherdur», — dédi».

(18-bab)

Babilning gumran bolushi

U ishlardin kéyin men chong hoquqluq yene bir perishtining asmandin chüshüwatqanlıqini kördüm. Yer yüzi uning julaliliqidin yorup ketti.

Perishte yuqiri awaz bilen mundaq warqiridi: -

«Ghulidi! Katta sheher Babil ghulidi!

Emdi u jinlarning makani,

Herbir napak Rohlarning solaqxanisi,

Herbir mekruh we yirginchlik qushlarning solaq-changgisi

boldi!

Chünki barliq eller uning zina-buzuqluqining sewdaliq sharabidin ichishti;

Yer yuzidiki barliq padishahlar uning bilen buzuqluq ötküzüshti,
Yer yuzidiki sodigerler uning eysh-ishritining elwekchilikidin béyishti».

Asmandin yene bir awazni anglidim:

«I Méning xelqim, uning gunahlirigha shérik bolmasliqinglar üçhün, hem uning béshigha chüshidighan balayi'apetlerge uchrimasliqinglar üçhün, uning ichidin chiqinglar! Chünki uning gunahliri pelekke yetküdek düwilinip ketken, Xuda uning heqqaniyetsizliklirini ésige aldi».

Injilning «Wehiy» dégen qismida, alahide közge körünerlik bir qiz we bir ayal teswirlengen. Birinchisi qiz bolup, uninggha ap'aq libas kiyim kiydürülgen, u Mesih Eysagha sadıq, sap, pak qiz, bu qizni Mesih Eysaning dunyawiy jama'iti dep bayan qilinghan. Ikkinchisi ayal bolup, yuqirida éytilghan héliqi «pahishe ayal»dur. Uni, öz érige sadıq bolghan aq kiyim kiywalghan pak qizning pütünley eksi bolup, öz «muhebbiti»ni depsende qilghan, sadaqetsiz, pahishe ayal dep bayan qilghan. Pahishe ayal «**pütün ejayini kupurluq namliri bilen tolghan bir qizil diwe**»ning üstige olturghan. «Wehiy» dégen qisimning bashqa yerliride, bu «diwe»ning pütün dunyaning siyasiy küchige wekillik qilidighanliqini körsitidu. Shuning bilen töwendikidek xulasige kélimizki, bu «pahishe ayal» siyasiy hoquq we bu dunyadiki mal-mülük üçhün, özini satidighan birxil «saxta jama'et»ke wekillik qilidu. Bu ayalni, yene «dangliq sheher»,

«Babil» («Babilon») dep bayan qilgan. Shunglashqa bu bésharete (miladiyedin kiyinki 1-esirde bérilgen) bir saxta diniy sistémining barliqqa kélidighanliqi déyilgen. «Saxta» déyilishi, choqum Mesih Eysaning namida qurulidighan bir sistémini körsitishi kérek. Undaq bolmisa, qandaqmu «saxta» bolsun? Shuning bilen Xuda Özining mömin bendilirige ashu sheherning gunahlrini yuqturuwalmasliq üçün, uningdin barliq munasiwetni üzüşke buyrugan: - «**I méning xelqim, uning gunahlrigha shérik bolmasliqinglar üçün, hem uning béshigha chüshidighan balayi'apetlerge uchrilasliqinglar üçün, uning ichidin chiqinglar!**» (18-bab, 4-ayet)

Bügünge qeder bu ulugh bésharetning yérimi dégüdek emelge ashurulghan; démek, bu «pahishe ayal» peyda bolup bolghan. Peqet eng axirqi qismiliri, yeni «on münggüzlük déwe»ning peyda bolushi we Xuda üçün yirginchlik bolghan bu diniy sistémining haman pütünley bitchit qilinishi emelge ashurulushni kütmekte.

Bésharetning emelge ashurulush jeryani miladiye 4-esirde bashlanghan. Mesih muxlis jama'etliri shu waqitqa qeder, herda'im Rim impériyesi hökümitining qattiq ziyankeshlik qilishigha uchrap turatti. Oylimighan yerdin, shu chaghdiki Rim impératori Konstantin «xristi'an étiqadini qobul qilimen» dep jakarlaydu. Emma uning ehwalidin qarighanda, u ne «towa qilish»ning ne étiqadning néme ikenlikini chüshenmigen. Shühhisizki, uningda «yéngi tughulush» mewjut bolup baqqan emes idi. Chünki u özi «étiqadqa nisbeten yéngi tughulghan bowaq»tek, kichik pé'illiq bilen tunji qedemlrini básishqa toghra kelgen waqitta bolsa, u eksiche özining impératorluq salahiyiti bilen «Méning

Mesih jama'etlirining ishlirigha arilishish hoququm bar» dep turuwélishqa bashlidi. Jama'etlerdiki nurghun yétekligüchiler uninggha tenbih bérishning ornigha impérotorning dostluqidin paydilinip, özining shexsiy menpe'itige yétish, hetta siyasiy jehette hoquqqa ériship qalarmenmikin dep, impérotorning ashundaq arilishiwélishigha chidighan, hetta beziliri uning arilishiwélishini xushalliq bilen qobul qilghan. Mushundaq öz étiqadigha satqunluq-pahishiwazliq qilmishlirigha qarshi chiqqan yétekligüchiler we addiy muxlislar bolsa, ashu «jama'et»ning ziyankeshlik qilishigha uchrup, axiri «jama'et»tin heydiwétilgen. Yene bir-ikki esir ötüshi bilen shundaq bir weziyet shekillendiki, ashu «jama'et»ning melum bir yétekligüchisi otturigha chiqip, özige «Papa» (Ata) dégen unwanni qoyup, «Men barliq jama'etlarning béshidurmen, barliq jama'etler we hetta bu dunyadiki barliq padishahlar manga boysunushi kérek» dewalghan. Bu kishi ölüp ketkendin kéyin, yeni birsi uning ornigha chiqip, umu özini «papa» dep atwalghan. Bu weziyet bügüngiche dawamlisip kelmekte. Rim shehiride hazirmu özini «papa» dep atwalghan bir adem bar. Bundaq qilmish Mesih Eysaning: **«Yer yüzide héchqandaq kishini «Atam» démenglar, chünki peqet birla Atanglar, yeni ershte Turghuchi bardur»** dégen telimige ochuq-ashkara qarshi turghanliq (Injil «Matta» qismida, 23-bab). «Pop» bilen «papa» dégen unwanning menisi oxshash, xataliqimu oxshash. Ashu «papa»ning hoquqi barghanséri chongiyip, u axiri (ottura esirlerde) Yawropadiki nurghun padishahlarning üstidiki hoquqlirini igiliwélip, Xuda aldida kupurluq qilip özini «padishahlarning Padishahi, reblarning Rebbi» dep atwalghan. Ta bugunge qeder, Rimdiki ashu «papa»lar bu unwanning xataliqini étirap qilmay, özini téxichila ashundaq atap yürmekte. Nurghun muxlislarning ularni «Mesihning reqibi» yaki «dejjal» déyishi ghelite ish emes (ottura esirlerdiki Pars,

Ottura Asiya we Jonggodiki Mesihiy muxlis («nestoriyilik») jama'etliri «papa» dégenni ezeldin étrap qilip baqmighan).

Bu ghayibane körünüshte héliqi «pahishe ayal» «yette tagh» üstide olturghan. Dunyadiki birnechche sheherler «yette taghning üstige» orunlashqini bilen, bularning ichidiki eng dangliq, közge eng körünerlik bolghini del özini «Mesih Eysaning wekili» dep atiwalghan, ashu «papa» olturghan Rim shehirining özidur. Bu «pahishe ayal» «**sösün we toq qizil kiyim kiygen bolup, altun, qimmatlik yaqut we merwayitlar bilen perdazlanghanidi**». Oqurmenler téléwizorlardin nurghun heywetlik «Mesih ibadetxana»lirining (chérkawlarining) nepis bézelgenliklirini, hetta mushu bésharetté déyilgendek «**Altun, yaqut we ünche-merwayitlar bilen**» bézelgenliklirini öz közliri bilen körgendu. Belkim bu «ibadetxanilar»dimu nurghun mebud (meyli Eysagha, Meryemge yaki «Ewliyalar»gha wekil bolghan) we yaki chaplaqliq «wekillik resim»ler («eykonlar») bardur. Nurghun kishiler yene krést yaki bashqa shekillerde yasalghan herxil «tumar»larni ésiwalidu. Közi ochuq herbir adem üçün ayanki, bundaq ishlar Tewrat we Injilgha mutleq xilaptur. Shuninggha oxshash, nurghun «pop»larmu derweqe ajayib chirayliq «**sösün we toq qizil kiyimler**»ni kiyiwélishqa amraq. «papa»ning «wezirliri» bolghan «kardinallar»mu qipqizil tonlarni kiyishiwalidu we katta saraylarda turushidu. Mushundaq heshemetlik turmush, bayliqlarni toplash, heywetlik we katta «ibadetxanilar» yaki imaretlerni qurush, Mesih Eysaning: «**Özüng üçün yer yüzidiki bayliqlarni toplimay, ershtiki bayliqlarni topla**» dégen addiy telimige pütünley xilap. Siyasiy hoquqqa intilish we yaki Eysaning namida hoquqni qobul qilishmu oxshashla Uning: «**Méning padishahliqim bu dunyagha mensup emes**» dégen telimige xilap.

Axiri, bu «pahishe ayal» «**muqeddes bendilerning qéni we Eysagha guwahliq bergüchilerning qéni bilen mest bolghan**» (6-ayet). Mushu bésharette bu «diniy sistéma» Eysaning nurghun ixlasmen muxlisilirigha ziyankeshlik qilip, ularni rehimsizlik bilen öltürüp qanxorluq qilidighanliqi körsitilgen.

Tarixta nurghun ademni heyran qilarliq pakitlar bar. Emma ularning ichidiki eng ajayib bolghanlardan biri choqum shuki, «Xudaning muhebbiti»ni étirap qilidighan ashu bir guruh kishilerning shu «muhebbet»ning namida, yeni Eysaning namida nurghunlighan gunahsiz, jinayet ötküzüp baqmighan, Xudagha sadıq, Eysaning mulayim, ixlasmen muxlisirini qarap turup öltürüwetkenliklidir. Tarixshunaslarning perezliriche, Xudani étirap qilmaydighan Rim impériyesi birnechche milyon xristi'anlarni dehshetlik halda öltürüwetken (asasiy sewebi, impérotorgha choqunushni ret qilghanliqtin). Emma shu guruhtiki «dindar» kishilerdin terkiib tapqan sistéma bolsa, Rim impériyesi öltürüwetken muxlislarning sanidin üch-töt hesse artuq Xudani séghinidighan, ixlasmen kishilerni öltürüwetken. Bundaq pakitlar bizni shu xulasige keltüriduki, bu dunyadiki eng dehshetlik gunahkarlar bolsa din bilen özlirini niqapliwalghan kishilerdur, eng yaman saxtipezlik bolsa diniy saxtipezlikdur.

Mana bu özini «Mesihning jama'iti» dep atıwalghan héliqi «dangliq pahishe ayal»ning dehshetlik tarixidur. Ular Eysaning namida urushlarni qozghighan, aldanchiliq we xiyanetchilik qilip, nurghunlighan bayliqlarni toplıwalghan, siyasiy hoquqqa érishish üçün héchqandaq ishtin eymenmestin suyiquest qilghan we ularning ashu rezil

qilmishlirigha qarshiliq körsetken, Xudagha sadıq bolghan nurghunlghan ixlasmen kishilerni ujuqturuwétish üçün, ularni qamaqqa tashlghan, qiynighan we öltürgen. Siz bu pakitlarning tepsilatlırını herqandaq matériyali toluq kütüpxanılarning tarix kitablıridin tapalaysız. Mesih Eysaning ulugh telimini körüng béqing: –

– «Siler «közge köz, chishqa chish» dep buyrulghinini anglighansiler. Biraq Men Özüm shuni silerge éytip qoyayki, eski bilen teng bolmanglar. Kimdekim ong mengzingge ursa, sol mengzingnimu tutup ber; we birsi üstüngdin dewa qilip, könglikingni almaqchi bolsa, chapiningnimu ber. Birsi sanga yük-taqini yüdküzüp ming qedem yol yürüşke zorlısa, uning bilen ikki ming qedem mang. Birsi sendin tilise, uninggha ber. Birsi sendin ötne-yérım qılmaqchi bolsa, uninggha boynungni tolghima.

Siler «Qoshnangni söygin, düşhminingge nepretlen» dep éytilghanni anglighan. Biraq Men Özüm shuni silerge éytip qoyayki, silerge düşhmenlik bolghanlargha méhir-muhebbet körsitinglar, silerdin nepretlengenlerge yaxshiliq qilinglar, silerge ziyankeshlik qilghanlargha du'a qilinglar. Shundaq qilghanda, ershtiki Atanglarning perzentlıridin bolisiler. Chünki U quyashining nurini yaxshilarghimu we yamanlarghimu chüshüridu, yamghurnimu heqqaniylarghimu, heqqaniyetsizlergimu yaghduridu. Eger siler özünglerge muhebbet körsetkenlergila méhir-muhebbet körsetsenglar, buning qandaqmu in'amgha érishküchiliki bolsun? Hetta bajgirlarmu shundaq qiliwatmamdu? Eger siler peqet

qérindashliringlar bilenla salam-sehet qilishsanglar, buning néme peziliti bar? Hetta yat elliklermu shundaq qilidighu! Shunga, ershtiki atanglar mukemmel bolghinidek, silermu mukemmel bolunglar».

Uning mushundaq telimi nahiyiti éniq déyilgen tursa, ular yene ashundaq bolmighur rehimsizlik rezil qilmishlarni qilipla qalmastin, belki yene kélip Eysaning namida qilghan. Ularning bundaq qilghanliri kishilerning kallisidin qandaq ötidu? Hey insan, sen kim?!

Musulman-«Xristi'an» urushliri, yeni her ikki tereptin nechche on tümenligen kishiler ölgen dehshetlik «ehsélipning sherqke yurush qilish», (Pelestin dégen «muqeddes zémin»ni ishghal qilish üçün qilghan urushlar) del ashu «dangliq pahishe ayal»ning aldamchiliqidin kélip chiqqan urushlardur. Qur'anda, ashundaq zorawanliqlar men'i qilinghan emes (bezi musulmanlar barliq «kapirlar»gha «ghazat» (muqeddes urush, jihad) élip bérishini Qur'an buyrughan, bundaq qilish öz burchum dep qaraydu, dep bilimiz, elwette); emma Injilning pütün telimi buni qet'iy men'i qilidu.

Undaқта, heqiqetni estayidil izdengüchiler: «Emdi men, Mesihning yolida heqiqiy mangidighanlarni nedin izdep tapimen? Ularning qandaq adem ikenlikini qandaq bileleymen?» dep sorishigha toghra kélidu. Jawabini derweqe, del mushu dehshetlik weqelerni we «pahishe ayal»ning rezil qilmishlirini aldin'ala éytip bésharet béridighan Injilning özidin asanla tapalaysiz. Herqandaq addiy bir adem Injil telimlirining addiy menilirini éside ching tutup, emel qilidighan bolsila, ézip ketmeydu. Injilni oqup uninggha ishinish, uningda xatirilengen permanlarga ita'et qilish (jümlidin, semimiylik bilen özining

kemchiliklarini üzlüksiz étirap qilish)ning özi özining aldinip kêtishining aldini élishqa insaniyetke mudapi'e bolsun, dep Xuda bergen eng küchlük mudapi'edur.

Eysa bu tereplerde bizge yolyoruq körsitip mundaq dégen: -

«Aldinglarga qoy térisige oriniwélip kelgen, ichi yirtquch chilbördek bolghan saxta peyghemberlerdin hoshyar bolunglar. Siler ularni méwiliridin tonuwalalaysiler. Tikendin üzümler, qamghaqtin enjürler alghili bolamdu? Shuninggha oxshash, her yaxshi derex yaxshi méwe béridu, por derex nachar méwe béridu. Yaxshi derex nachar méwe bermeydu, por derex yaxshi méwe bermeydu. Yaxshi méwe bermeydighan herbir derex késilip otqa tashlinidu. Shuningdek, mushundaq kishilerni méwiliridin tonuwalalaysiler.

Manga «Rebbim, Rebbim» dégenlerning hemmisila ersh padishahliqigha kirelmeydu, belki ershte turghuchi Atamning iradisini ada qilghanlarla kireleydu. Shu künide nurghun kishiler Manga: «Rebbim, Rebbim, biz Séning naming bilen wehiy-bésharetlerni yetküzduq, Séning naming bilen jinlarni qoghliduq we naming bilen nurghun möjizilerni körsettuq» deydu. Halbuki, u chaghda Men ulargha: «Silerni ezeldin tonumaymen. Közümdin yoqilinglar, ey ita'etsizler!» dep élan qilimen.

Emdi herbiri bu sözlirimni anglap emel qilghan bolsa, u öz öyini qoram tash üstige salghan pem-parasetlik kishige oxshaydu.

Yamghur yighip, kelkün kélip, boran chiqip soqsimu, u öy örülmidi; chünki uning uli qoram tashning üstige sélinghan. Biraq sözlirimni anglap turup, emel qilmaydighan herbiri öyini qumning üstige qurghan exmeqke oxshaydu. Yamghur yaghqanda, kelkün kelgende, boran chiqqanda shu öy örülüp ketti; uning örülüshi intayin **dehshetlik boldi!**» (Injil, «Matta», 7-bab, 15-27-ayet).

Bu aliyjanab telimide Rebbimiz bizge, peqet kishilerning «étiqadni étirap qilishighila yaki dégenliklirigila emes, belki ularning «méwisi»ge qarap yürüshimiz üçhün terbiye bergen. Mushu yerdiki «méwe» némini körsitidu? «Méwe» melum bir kishining qilghan ishliridinla emes, belki bu ishlarning aqiwitini, uning a'ilisidiki ehwalni, uning xizmette körsetken töhpisini, insaniyetke yetküzgen paydisini we axirqi hésabtiki eng muhimi bolghan, uning rohidin chiqqan nersilerning «temi»ni körsitidu. Herbir ademde öziye chüshlük ashundaq birxil «tem» bar bolidu. Bu tem bolsa, ashu ademning rohidin chiqidu; bashqilar özlirining rohida mushu temni purap sézeleydu. Biz belkim melum bir kishini tunji qétim uchratqinimizda, könglimizde derhal birxil nahayiti azadilik tuyghu peyda bolushi mumkin. Yene kélip bashqa melum bir kishini uchratqinimizda, néme üçhündür derhal bi'aramliq hés qilishimizmu mumkin. Bundaq héssiyatlimiz bezide bizni azdurup kétishimu mumkin, yaki hetta özimizge ziyani yetküzishimu mumkin; emma mushu ayette tilgha élinghan «méwe» bolsa, waqitning ötüshi bilen téximu ispatlanghan, izchil, bir pütün, héch özgermes muhebbetin bashqa héchnerse emes. Bundaq muhebbet izchil halda bashqilarning menpe'itini izdimekte. Injildiki «Korintliqlargha (1)» 13-babta déyilgende: -

«Muhebbet sewr-taqetlik, méhribanliqtur:
Muhebbet hesetxorluq qilmaydu:
Muhebbet özini maxtimaydu,
Tekebburluq qilmaydu,
Nomussizliq qilmaydu,
Öz menpe'etini közlep yürmeydu,
Tériktürülmeydu,
Könglide öchmenlik saqlimaydu;
Heqqaniysizliqtin xushal bolmaydu,
Belki emeliyettin, heqiqettin xushal bolidu;
Hemme ishta qorsiqi kenglik qilidu, hemmige yüzlinip Xudagha
ishinidu, hemme ishqa umid baghlaydu, hemmige chidaydu.
Méhir-muhebbet hergiz tügimeydu».

Injilning bir qismida bizge yene: -

«Muqeddes Rohtin chiqqan méwe bolsa méhir-muhebbet, shad-
xuramliq, xatirjemlik, sewr-taqet, méhribanliq, yaxshiliq, ishench-
sadiqliq, mömin-mulayimliq we özini tutuwélishin ibaret» déyilidu.
(«Galatilyalqlargha» 5:22-23).

Ashundaq her tereplimilik izchil muhebbetni yalghan körsitishi hergiz mumkin emes, chünki izchil körünidighan shundaq bir xilliq muhebbet hergizmu insan qelbidin özlükidin chiqip qalmaydu, peqet Xudadinla, yeni shu insanning Xuda bilen bolghan heqiqiy alaqisidinla kélidu.

Yuqiriqi «Matta» qismidin neqil keltürülgen ayetlerge diqqet qilishimizgha tégishlik bolghan ikkinchi nuqta shuki, qiyamet künide nurghun kishiler özini Mesihning namida möjizilerni yürüzgenlikini körsitidu: «**Shu künide nurghun kishiler Manga: «Rebbim, Rebbim, biz Séning naming bilen Wehiy-bésharetlerni yetküzduq, Séning naming bilen jinlarni qoghliuq we naming bilen nurghun möjizilerni körsettuq» deydu»** (22-ayet). Bu bizge shuni uqturiduki, möjizilerni yaritish iqtidarining bolushining Xudadin kelgenliki natayin. Muqeddes Kitab bizge xewer qiliduki, jin-sheytanlarningmu (melum derijide) birxil möjizilerni yaritalaydighan qudriti bar, Sheytan özining bu qudrisini insaniyetni aldash üçün kishilerge (mesilen, palchilargha, séhrigerlerge, jadugerlerge, xenzular arisidiki «chigong» ishlitidighanlargha) béridu. Muhimi shuki, melum bir kishining Xuda teripidin ewetilgenlikige, xatalashmaydighan birdinbir ispat bu kishide izchil, sap, muqeddes muhebbet bar bolghanliqidindur. Bundaq muhebbet peqet a'ilidikilergila yaki öz «jama'iti»gila emes, belki hemmeylenge teng bolushi kérek. Étiqad yolida siz sirdash yaki yaremchi bolghuchi muxlislarni izdigen waqtingizda, ashundaq muhebbetke ige kishilerni izdeng. Bashqilarning puli yaki mal-mülükini közlep yüridighan kishilerdin qet'iy néri bolung; xelqni Mesihke emes, belki özige tartip yüridighan kishilerdin qet'iy néri bolung.

(Mushu yerde «mөjiziler» toghruluq shuni éytip ötimizki, «yaritish» we «tirildürüş» peqet Xudaning qolidinla kélidu. Sheytan kelgüside birla qétim, Xudaning yol qoyushi bilen dejjalni, yeni Mesihning reqibini ölümdin tirildüridu. Bu ish insaniyet üçün éghir sinaqlarni keltürüp chiqiridu)

Shunga, Mesihke tayinishni hergiz «gherbche bolush» yaki «yéngi bir dingha kirish» dep oylap yürmeng. Biz ilgiri éniq bayan qilghinimizdek, «Mesihke tayinish» déginimiz heqiqetke, ré'alliqqa, Xudaning Rohining kishiler qelbide Öz emilini qilip, muhebbetni yétishtürüp, Xuda bilen bolghan heqiqiy alaqige we munasiwetke kirküzüshidin ibarettur. Bu din emes. Nurghun kishining dini bar bolghini bilen, emeliyette muhebbiti yoqtur. Yene déyishimiz kérekki, Xuda bilen baghlihan bundaq munasiwet, yeni étiqad dégen, ata-anidin miras qalidighan ish emestur. Herbir dewrdiki kishiler özliri Xudaning yénigha kélishi kérek. Herbir adem yéngidin tughulushi kérek. Shunga diniy «en'ene»ler dégen Injilning düshminidur. Xuda insandin herbir ishni qilishda toluq angliq halda chin könglidin «Buni Xuda Özi manga buyrughan bir ish» dégen ishenchte yashashini telep qilidu. «En'enimiz shu» depla ish qilsaq, qilghan shu ishimizning Xuda aldida héchqandaq ehmiyiti bolmaydu.

«Estayidil kishilerning oyliri özlirini peqet kengrichilikkila yétekler;

Chéchilangghularning oyliri bolsa, ularni peqet yoqsuzluqqila yétekler».

(Tewrattiki «Sulaymanning pend-nesihetliri» 21-bab

Xatime

Yuqiriqi muzakirilerdin, gunahlarning kechürüm qilinishi we köngülning yuyulup paklinishida, Eysa Mesihsiz héchqandaq yolning yoqluqini, shundaqla Tewrat, Zebur we Injildin bashqa shu nijatliq yolni körsitidighan héchqandaq kitabning yoqluqini körüp chiqqansiz. Muqeddes we mutleq adil Xudaning Öz adilliqini qana'etlendürüshte, ademni Xuda bilen inaqlashturushta, Mesih Eysaning Özining qurbanliq qilinidighan sirt bashqa yolmu yoqtur. Bu pursetni ching tutung, bügünki kün nijatliq kün, méhri-shepset körsitilidighan we qobul qilinidighan kün bolidu.

Muzakirimizni mushu yerde ayaghlashturup turmaqchimen. Téxi sözlenmigen ishlar xéli nurghun. Yuqiridikilerni musulman qérindashirimning heqiqetke érishishi, shundaqla menggülük hayatqa ige bolushini meqset qilip yazduq. Xudaning qedirlik oqurminimge Muqeddes Roh ata qilip, uning izdinishlirige, du'alirigha yoruqluq bérishini tileymen. Xudagha öz ana tilingizda chin dilingiz bilen du'a qiling. Xuda sizni Reb Mesih Eysada bolghan tüptüz nijatliq bext yolida yéteklige.

(Esli nusxini, (ereb tilida) Nikola Yaqup Ghabril yazghan. Qoshumche matériyal, Xélil Eysadin)

«**Dunyaning nuri Özümdurmen. Manga egeshenler qarangghuluqta mangmaydu, eksiche hayatliq nurigha érishidu**»

(Injil, «Yuhanna» 8-bab, 12-ayet)

«Estayidil kishilarning oyliri özlirini peqet kengrichilikkila yétekler;

Chéchilangghularning oyliri bolsa, ularni peqet yoqsuzluqqila yétekler»

(Tewrattiki «Sulaymanning pend-nesihetliri» 21-bab)